

5928

Kenya

2
2
2

liu.

~~Handwritten scribble~~

Handwritten.

117

1675
78

IGNATHI STEPH. HORVÁTH J. V. D.
S. C. R. ET A. M. AVLÆ FAMILIARIS, JURIS
NAT. PVBL. VNIV. ET GENTIVM IN ACAD.

REGIA POSON. PROF. PVBL. ORDIN. ET

LIBRORVM REVISORIS REGII

BIBLIOTHECA
JVRISCONSVLTORVM
HUNGARIÆ.

POSONII,
TYPIS SIMONIS PETRI WEBER.

1 7 8 6

1968

5928

Marmora Mæonii vincunt monumenta libelli
Vivitur ingenio : cætera mortis erunt,

Albi novanus in Mæcenatis obitum.

Admittitur.

Cauz.

m. p.

Imprimatur.

Hoffinger m. p.

Actuarius.

4044

CELISSIMO
SACRI ROMANI IMPERII
PRINCIPI
ANTONIO
GRASALKOVICS
DE GYARAK,

Sacræ Cæsareæ & Regio Apostolicæ Majestatis Camerario, Actualis intimi Status Confiliario, nec non per Inclytum Regnum Hungariæ Agazonum Regalium Magistro, Inclytorum Comitatum Zolienfis, & Bodrogiensis supremo Comiti, Arcium & Dominiorum Gödölö, Comjathy, Hatvan, Debrö, Baja & Iványi hæreditario & perpetuo Domino

DOMINO DOMINO
GRATIOSISSIMO

CELSISSIME S. R. I. PRINCEPS!

*V*etusta celebriorum gentis
nostræ Jurisconsultorum
monumenta , præsentī
hoc Volumine comprehen-
sa eo felicius publicam in lucem prodeunt ,
quod ea celsissimo Nomini TUO inscribi
benignissime voluisti : numeravit nimirum
Patria nostra tot heroum sæcunda parens ,
antiquissimis temporibus plurimos ab ingenii
abundantia instructissimos viros , qui cum
alias scientias tum præcipue Jurispruden-
tiam Hungaricam eruditione sua mirifice
illustrarunt & ditaverunt : Eo nihilomi-
nus præclari hi ingeniorum partus infeli-
citate temporum sunt prolapsi , ut aut lu-
cem publicam nunquam viderint , aut si
etiam ad tempus e tenebris emerferunt ,

rursum tot adversis rerum nostrarum vicissitudinibus e manibus erepti juxta, & e memoria remoti in obscuritatem reciderunt: hos cum e priscis manuscriptis & monumentis eruendos & in luce publica collocandos statuissem TV, ut frontem hujus Jurisconsultorum Bibliothecæ magnitudine nominis TUI ornarem ultro benevolentissime indulxisti.

Felicem sane Patriam nostram quæ TE Principe gloriatur, si quidem vel una hac re, ut ne amplissimum ingentium virtutum TUARUM Campum ingrediar: abunde ostendisti TE Patriæ felicitati natum: cum eos, qui Patriam antea ornarunt, ac subinde infelici quodam fato ex memoriis hominum interciderunt rursus in
lu-

lucem, ac nominis celebritatem glorioſe, & celiſſimi nominis TUI fulgore reponis.

Felices hos omnes, qui primo hoc Bibliothecæ hujus Volumine comprehenſi, cum jam in tenebras recidiſſent, rurſum a benignitate TUA novam lucem & vitam quaſi, ac Spiritum recipiunt.

Felices Patriæ noſtræ Scriptores, qui TUO exemplo inſtructi: ſcientias Principibus Hungariæ viris percharas eſſe, majoribus conatibus eas illuſtrandas & amplificandas complectentur.

Felicem etiam meipſum, quem TUI nominis celiſtudine fultum ad hunc laborem ſuſcipiendum, & continuandum perpuliſti, una, & maxima ſpe auxiſti fore, ut labor hic nec Patriæ inutilis nec Le-

cto-

floribus non sit proficiuus. Quis enim deinceps id æstimare non audeat, quod TU tam multiplici ac vario rerum usu, tanta virtutum maximarum gloria, tanto nominis splendore fulgentissime Princeps æstimaſti, & probaſti.

Quare mihi nihil reſtat amplius, niſi ut debitum grati animi & gratiarum actionis veſtigal mox in principio hujus Operis pro TUA in me benignitate dependam, TEque una enixe orem, ut me ſingulari benevolentia TUA porro quoque protectum eas, qui ſum

CELSITUDINIS TUÆ

perpetuo devotus

IGNATIUS STEPH. HORVÁTH.

LECTOR BENEVOLE!

Bibliotheca hæc Jurisconsultorum Hungariae, in plures dividenda Tomos non solum tibi exhibebit opera eorum, qui scriptis suis eruditae rem Juridicam Patriæ illustraverunt, habebis una eorum seriem, qui aut Causas in forum propellendo aut munera alia gerendo optime de re Juridica Hungarica sunt meriti. Ratio non una est hujus mei conatus: volui ego tibi ea his commentationibus exhibere, quæ olim ante centum & amplius Annos in foro, in Judiciis Hungariæ in Administratione obtinuerunt, & licet pro varietate circumstantiarum opportune mutata tamen scitu admodum digna. Nam ut ait Cicero: *nihil earum rerum scire quæ antequam nasceris, factæ sunt, hoc est semper esse puerum, cognoscere vero res gestas memoriæ veteris, ordinem tenere antiquitatis, exemplorumque omnium habere notitiam, de-*

corum, laudabile, ac prope Divinum est.
 Sed ostendere etiam volui non de-
 fuisse unquam in Hungaria viros, qui re-
 bus suis optimis res Patrias præsertim Ju-
 ridicas illustrarunt. Primo Tomo ex-
 hibebo tibi ea, quæ ad Historiam Juris
 Hungarici pertinent; spero literatos æqui
 bonique Consulturos conatum meum:
 eos, qui carpere tantum res alienas, non
 vero aut scriptis suis aut conatu res illu-
 strare solent non morabor. Vale!

JOANNIS JONY

CAUSARUM UTRIUSQUE FORI,
PER HUNG. ADVOCATI

COMMENTATIO
HISTORICO - JURIDICA

D E

ORIGINE ET PROGRESSU JURIS

HUNNO - HUNGARICI

A PRIMIS HUNNORUM IN PANNONIAM SUSCE-
PTIS DEMIGRATIONIBUS AD PRAESENTIA
USQUE TEMPORA CONTINUA ANNO-
RUM SERIE REPETITA.

JOHN J. JOHNSON
PUBLISHED BY
J. J. JOHNSON
COMMERCIAL
HISTORICAL
PUBLICATIONS

NEW YORK
1877
J. J. JOHNSON
PUBLISHED BY
J. J. JOHNSON
PUBLISHED BY
J. J. JOHNSON

PROOEMIUM.

Quam conducibile sit solidioris Scientiæ Cultori, cujusvis Rei & Doctrinæ Historiam in promptu habere, vel me non monente, lubentissima mente admiserit, quisquis supinam suam in his Sacris prodere nolit ignorantiam. Sane *Medicus*, si non nocuerit, parum certe profuerit ægroto, nisi Historiam Morbi, quem medendum sibi sumit, ad amissim indagaverit. Ita & *Theologus* vix ac ne vix quidem dignus censebitur

A

hoc

hoc nomine, nisi fata & progressus Ecclesiæ Dei, quos Historia propinat Ecclesiastica, quam accuratissime cognitos habeat atque perspectos; quinimo, & ipsi Rerum ab origine Mundi gestarum Scriptores, quos *Historicorum* nomine designamus, ipsarum Historiarum, quas conscribere meditantur, Historiam, in numerato habeant, oportet, (a) ut ita de fide testium amplectendorum edocti, penitus queant dignoscere, quem demum tuto sequi liceat, quemve suspectum ha-

(a) Firmatur hæc mea sententia consensu perillustri Viri, Joannis Petri Ludewigii, qui toto *Capite I.* nobilissimi *Traſlat.* sui, quem *Germaniam Principem* salutari voluit, in hoc versatur argumento, quod etiam idcirco *Historiæ Historiam* inscripsit; quæ autem & quanta enascantur absurda, quodsi Conditores Historiarum obvium quemque, nec satis probatum sectentur testem, id quidem invictis rationibus demonstravit *Christoph. Cellarius*, in egregia *Dissert. de Principio Regnorum & Historiarum* § 1 & seqq.

habere congruat Authorem. (b) Et quod-
si in omni Scientiarum genere hæc ita
se habeant, quidni in almo *Jurispru-*
dentiae Studio id omnino desiderari, cre-
dendum est! Qua enim, quæso, ratione
ad Authoritatem & obseruantiam Legum
in Judicio provocaverit Ictus, nisi per-
spectum illi sit, quæ Leges, quo Rege,
quove Vigore conditæ, quove demum
Instituto mutatae, aut prorsus antiquatae
sint? ut de jucunditate nihil dicam, quam
vetustarum Legum accurata præbet no-
titia.

A 2

(b) Taceo Rerum Divinarum humanarumque in-
dagatores, qui Philosophi dicuntur, quippe
quos magna obscuritate involvi necessum foret,
nisi Doctrinas & fata Veteris Philosophiæ, in
Historia Philosoph. fusius explicari solita, omni-
no cognita habuerint: nec enim rectius, quam
istius Historiæ cognitione præparari ad hæc My-
steria animos discentium, & velut initiari posse,
elegantè & apposite scribit melioris Philosoph.
Doctor, J. Fr. Buddeus, in *Præfat. ad Elem.*
Philos. Instrum.

titia. (c) Atque his quidem & aliis pluribus ductus Argumentis, ad conscribendam *Juris Hunno-Hungarici Historiam* animum meum induxi. Ex eo etiam maxime respectu, ut & exoticæ Nationes edoceantur, quam bonis & salutaribus Legibus gaudeat Hungaria, adeoque gravissimas illas, in Gentem nostram hætenus impudentissime jactatas calumnias, tandem aliquando seponere discant. (d) Ipsam Opusculi Me-

(c) Multum quoque conducere ad Juris cognitionem & interpretationem Legum genuinam, Historiam Juris antiqui, & quomodo id paulatim mutatum sit, pro more suo accurate observat magni nominis Ictus *Christ. Thomafius* in *Dissert. Jurid. de Usu pract. Instit. de Nupt. c. 1. §. 1. in Notis.*

(d) Castigandus hoc loco præ cæteris, quos nunc tacitus prætereo, impudentissimus Hungarici Nominis calumniator *Phil. And. Oldenburgerus*, qui in *Thesauro Rev. Publ. Part. IV. Tit. 2. §. 64.* affirmare ausus est, non adeo multum laudari posse Justitiam Hungarorum. Quasi vero in illius tantum germanico cerebro sedem sibi fixis-

Methodum quod attinet, in quinque Sectiones & quasdam Paragraphos illud dispertiri libuit. Quarum *Prima*, De Jure & Consuetudinibus Hunnorum, a prima illorum in Hungariam excursionem, usque ad tempora amplexæ Fidei Christianæ; *Secunda*, De Legibus Hungarorum ab hoc tempore usque ad Compilationem Decreti Tripartiti, sub VLADISLAO II. interventam, adjecta etiam in fine Scriptorum Juris Hungarici, tam editorum, quam Manuscriptorum pleniori notitia; *Tertia*, De Jure Hungariæ a temporibus Compilationis Tripartiti, usque ad modernum Gloriosissimum Hungariæ Regem CAROLVM VI; *Quarta*, De Juribus Hungariæ, eorundemque felicissima reformatione sub eodem Augustissimo Rege & Domino nostro;

A 3

Quin-

fixisset Justitia? sed notata jam est ab ipsis quoque Germaniæ Viris Eruditis summa illius temeritas, qua eodem in opere ineptissimo certe judicio conatuque ad omnem audaciam producto, usus est, ut ulteriore refutatione opus non esse existimem. Vid. omnino *Ludevigium*, dict. *Tract. Cap. 2. pag. 33.*

Quinta denique De particularibus Hungariae Juribus, qualia sunt: *Jus Thavernicale*, *Jus Civitatenſe*, *Jus Criminale*, *Jus Comitatum* & *Collegiorum privatorum*, *Jus Montaniſticum*, ſive *Metal-lorum*, *Jus ſub-Montanum Hegyallyenſe*, circa Vineas occurrens, *Jus Fumi*, *Jus Militare*, *Jus Venationum*, & *Jus XIII. Oppidorum Scepuſienſum*, diſſerui, ſub-nexis etiam pro Coronide quibusdam Obſervationibus, de *Legibus* & *Conſuetudinibus Regnorum Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae & Tranſilvaniae*. Eleganti-
am Styli Ciceronianamque puritatem hic deſiderari, non diſſiteor, quem tamen deſectum (ſi revera tantus dici meretur) facile mihi condonaverint æqui judicii Lectores, qui perpenderint, quod in Foro verſanti mihi Curialem potius loquendi ſcribendique modum, has accurationes non curantem, imbibere compete-
bat, (e) qui
pro-

(e) Unde etiam per totam Traſtationem, in quan-
tum

proinde non poterat tantopere excuti animo, ut non subinde, etiam invito Authore semet insinuaverit. Cumprimis, quod totam hancce Lucubrationem inter 'ipsissimas occupationes & curas Oeconomicas, quibus intricabar, confecerim; atque adeo multum mihi fuerim gratulatus, quod Rem ipsam, satis, ut puto, perspicue, consignare mihi licuerit, non observata licet semper cultiore Literatura: quippe cui, si superstitiosius justo inhærendum judicasset, (quod quidem illi facere possunt ac debent, quibus Res duntaxat Literaria curæ est cordique,) nunquam profecto pertexere, multoque minus in publicum educere licuisset telam adorsam. Cæterum, si quem memoriæ lapsus huic Opusculo irrepsisse judicaverit, illum homini, a quo nihil humani alienum esse poterat, imputabit Lector humanissimus; si quid vero utilitatis eidem inesse censuerit, id omne Divinæ Benignitati, cujus auspiciis in hoc quoque Labore

A 4

ver-

tum quidem id fieri poterat, verbis Decretorum ut plurimum usus sum.

versatus sum, acceptum referet. Jam vale Lector humanissime, meisque conatibus ulterius etiam favere perge. Scribebam IGLOVIÆ Scepusiensium *Mense Martio*, Anni 1725.

SECTIO PRIMA.

De Jure Hunnorum usque ad tempora professæ Fidei Christianæ.

§. I.

Gentem, quæ principio ingressus sui in Pannoniam Hunnorum nomine fuerat designata, atque eorum Democratico-Aristocraticam tenebat Rempublicam, (a) loco Juris Scripti, peculiare quædam observasse Consuetudines, (b) iisdemque Lites quoquomodo emerfas dijudicasse, per incorrupta Monumenta satis exploratum habemus. Ita namque eam in rem traditum reliquit, probatæ fidei Scriptor, Joann. Thuroczius, Cap. X.

A 5

Chron.

Chron. Hungar: Unum præterea Rectorem nomine Kadar, Virum Sapientem, & ad id idoneum, qui Lites sopiret dissidentium, furesque ac latrones castigaret, inter se constituerunt: edicentes nihilominus Decreto generali: ut si Rector ipse immoderatam diffiniret sententiam, Communitas illam in irritum revocare, errantemque Rectorem tum corripere, ac pariter & Capitaneos, dum vellet, deponere posset. Edictum etiam fuit, ut cum Res Communitatem æqua sorte tangentes occurrerent, aut generalis expeditio exercitus incumberet, mucro sanguinis aspergine tinctus media Hunnorum per Habitacula castraque deferretur, Uxorque subsequeretur Præconica, dicens: Vox Dei & præceptum Communitatis universæ, ut unusquisque in tali loco (eundem designando locum) armatus, vel qualiter potest, compareat, Communitatis consilium simul & præceptum auditus. Hæc Consuetudo inter Hunnos, sive Hungaros inviolabiliter existit observata, & multos generatione de hac perpetuam redegit in rusticitatem. Quam
qui-

quidem legitimæ Consuetudinis observantiam tam diu viguisse existimo, donec Res illorum publica, mutata paululum priori illius forma, in Monarchicum versa fuisset statum. (c)

(a) Gaudebant vero Hunni in hac Regiminis publici forma a prima illorum emigratione in Hungariam, usque ad tempora Attilæ, Magni illorum Regis & Monarchæ, quo fati functo, illa denuo reviviscere cœpit, duravitque deinceps ad electionem usque S. Stephani, factamque in illum a Communitate totius Imperii translationem, teste *tit. 3. part. I. Op. Trip.* Nec obstat, quod Duces habendo Aristocraticam potius observasse videantur Rempubl. Hi enim omnia Communitatis nomine facere tenebantur, adeoque non tam imperandi, quam administrandi potestate pollebant. Quod ipsum bene observavit, ac suo etiam calculo comprobavit, *Mich. Pancratius* in egregio *Traçt. Hist. Polit-Jurid. Juris Publ. R. Hung. Sect. II. §. 7, 8, 9, 29, & 30. & Sect. IV. §. 4.*

(b) Nonnulla illarum exempla etiam *Priscus Rhetor* in *Excerpt. Legat. ad Attilam* perhibet, v. g. permisisse Scytharum Leges, plures habere Uxores; porro in more positum fuisse apud Hunnos, ut præcipui Principes captivos ditiores sibi seponant, quos deinde in plures dividant, & partiantur. &c.

(c) At-

(c) Attilæ Regis temporibus id evenisse, jam supra indicavimus. Et vero extra controversiam id esse ponendum, indubia Historicorum aliorumve Scriptorum fide edocemur, qui huc legendi veniunt. Et quidem: Bonfinius *Rev. Hung. Dec. I. Lib. 3. pag. 35, 36, 37, & 38.* Nic. Olahus in *Attila C. 3.* Petr. Calimachus Exper, in *suo itidem Attila sub init.* Ottrokotsius, *Orig. Hung. C. 4. S. I. p. 102, & 103.* Petr. de Reva *Cent. 6. Rev. Hung. pag. 145.* Schurtz-fleischius, in *Notis ad S. 5. Dissert. Hungaricæ.* Ludevig. *Tr. de Auspicio Regum C. 2. S. 5.* Phil. And. Oldenburgerus *diſſ. Tract. Part. IV. p. 455.* Chr. Funccius. in *Breviario Quadripart. Hist. Polit. Orbis hodie Imperantis Tomi I. S. 7.* Marc. Zvver, Boxhornius, *Tract. Polit. Lib. 2. C. 2.* & qui plura Rerum ab Attila gestarum Capita ab iniquis Censuræ insultibus idoneis argumentis vindicavit, M. Rudolph. Roth, in *Dissert. Attila Hunnorum Rex*, vocata *S. 16. & seqq.* Addatur *Staat von Hungarn. C. 1. § 6.* ut mirari satis nequeam accuratum cætera Scriptorem *Mich. Pancratium*, nullo mutationis hujus discrimine observato, paragraphis antea citatis promiscue asseruisse, Rempublicam Hunnorum Democratico Aristocraticam usque ad electionem Stephani Regis duravisse.

§. 2.

Nimirum posteaquam Attila, potentissimus Hunnorum Dux, Regiam & su-

supremam consequutus fuisset Dignitatem, quemadmodum Rebus, bello feliciter & collaudanda prudentia gestis, hanc Nationem ad summum felicitatis gradum evehit, adeo, ut merito ejusdem in Paganismo lumen & decus dici meruerit, (d) ita Justitiæ quoque administratione, (e) & Legum sanctione, non minorem sibi conciliavit laudem. Constat id ex *Petri Callimachi Exper. Attila*, qui eidem gloriam hanc ita tribuit: *Captis igitur descriptisque locis, per quæ Gentibus suis distributis Regionem munitam, clausam insultibus externis redderet, aliquantulum temporis stabiliendis Rebus ac Regno suo, totum scribendis Legibus, quibus agerent inter se, absumpsit. Putabat enim conscriptis Legibus homines fieri meliores, cum intuerentur quotidie, quæ benemerentibus de communi utilitate proposita essent præmia, & quæ flagitiis pœna immineret. Quod ipsum etiam Nicol. Olahus Archiepiscop. Strigonien. in suo itidem Attila c. 4. statuit: dum, inquit, Attila, sive metu venturi contra se ex Asia Martiani Imperatoris, ut quidam tra-*

tradidere; sive tentorii sui, sereno Cælo subito prolapsi, portento perculsus, Sicambriam reversus fuisset: dimisso Exercitu ad ea Pannoniæ Loca, quæ illis ad curanda corpora, quietemque aliquantisper agendam distribuerat: ipse, ne id quoque temporis, quod a bello supererat gerendo, inutiliter, ac præter publicum suorum commodum absumeret, statuit Regnum Legibus stabilire: arbitratus Leges Regno firmando non minus necessarias esse, quam Arma. Igitur quum Legibus ex æquo & bono publico conscribendis, subditis in ordinem quo viverent redigendis, operam daret: Reges & Populi complures, partim nominis, fortitudinis, ac in Rebus Militaribus gloriæ ipsius fama, quæ totum fere jam penetraverat Orbem, pellecti, partim existimantes, deposita priore præferoci natura, eum jam ad mores civiliores conversum iri, atque Regnum suum Legibus firmaturum, hacque re aliquam præbiturum & Continentiæ & Justitiæ suæ speciem, ex diversis Orbis Regionibus in dies ad eum confluebant. Neque vero minus ab ipso etiam

Bon-

Bonfinio, plenissimo Rerum Patriarum Scriptore, modo dicta confirmantur, *Lib. III. Dec. I. p. 37. R. H.* sic loquente: *ipse Attila ad disponendum Regnum animum intendit, Rempublicam instituit, munit Legibus, ac Edicta varia promulgat.*

(d) Equidem non paucis figmentis & mendaciis illum defœdarunt Historici nonnulli, eo ipso tamen non obscura dederunt documenta, quod suas hæc nugas non nisi ex turbidis nugatorum lacunis hauserint, digni proinde, quorum scripta hujus farinæ, solis commendentur nugatoribus, quo quidem honore jam olim mactandos judicavit Ottrokotsius, *Cit. Tract. C. 4. §. 1. & seq.* qui etiam pulcherrimum ibidem de illo tulit Elogium, adeo, ut quibusdam Gentilium Moralibus Philosophis eundem æquiparaverit. Pudeat itaque jam castigatum *Oldenburgerum*, tantum Professore *pag. 486. dist. Lib.* tam absurda ac irrationabilia in illum effutivisse scommata, ad ipsam quoque Hungariam mordaci & temerario calamo extensa.

(e) Exemplum adursæ per Attilam Justitiæ refert idem *Priscus Rhetor dist. Loco*, nimirum quum Theodosius Imp. insidias vitæ suæ strui curasset, extemplo Orestem & Eslam Constantino-
polim illum misisse, jussisseque Eslam hæc ver-
ba

ba proferre: Theodosium quidem clari patris & nobilis esse filium, Attilam quoque Nobilis parentis esse stirpem, & patrem ejus Munduchium acceptam a patre Nobilitatem integram conservasse, sed Theodosium tradita a patre Nobilitate excidisse, quod tributum sibi pendendo suus servus esset effectus; non igitur rem justam facere, qui præstantiori & ei, quem fortuna Dominum demonstravit, tanquam servus scelestus & improbus, clandestinas insidias paret, neque se prius criminari illum eo nomine destitutum, quam Evnuchus ad supplicium sit traditus. *Bonsinius* quoque Orationem Attilæ, qua necem fratris sui excusare nitebatur, recitans, aliquoties innuit, eundem identidem ad Justitiam, Ediçta & Leges se provocasse, *Rev. Hung. Dec. I. Lib. 3. p. 38. & 39.* Huc quoque accedit *Ruppertus*, cujus verba de Justitia Attilæ recenset *Behamb*, in *Notis ad Schödelii Disquisit. de Reg. Hung. p. 99.*

§. 3.

Hoc igitur tempore non tam Jure illo pristino & mere consuetudinario, quam Legibus hisce noviter conditis, gaudebant Hunni. Verum non exigui momenti dubium hic mihi exoritur: mirum an Leges dicta ratione per Attilam latæ revera in scriptum redactæ, sive, ut in clavis sumus, Literis mandatæ, tali-

taliterque publicatæ fuerint, quod quidem innuere videntur laudati Scriptores, vel vero ita saltem intelligendi sint, ut *conscribere* idem illis sit, quod alias *sancire*, seu publice promulgare denotat? ad quod itaque resolvendum antequam memet accingam, discutiendum prius veniret commune oforum Gentis hujus præjudicium, quo eandem de Rebus suis, adeoque & Legibus nihil temporibus priscis in Literas retulisse, ac hinc nullos unquam Characteres vel habuisse, vel usurpavisse, licenter affirmant: ut taliter petitionis principii subsumptionem evitemus. Sed vero jam subvenit ea in parte curis nostris Admod. Rever. Domin. *Matth. Beilius*, Vir de Republica Literaria, & imprimis Patriæ nostræ Rebus meritissimus, in præclara *Exercitatione de Literatura Hunno-Scythica*, quippe quo Libro, ac præsertim *Sect. 2. & 3.* non solum cuncta ejusmodi præjudicia erudite profligavit, verum multis etiam Argumentis eviecit, ipsos quoque Hunnos suum habuisse Alphabetum, ac a consequenti Scripturæ pariter usum habere debuisse. In

quam quidem sententiam ego quoque pedibus ivi.

§. 4.

Posito autem hocce Fundamento, ego certe non video quibus ex causis dubitandum sit, declaratas Attilæ Leges literis fuisse mandatas. Cujus asserti argumentum, inde quoque desumi potest, quod Attila, referente idipsum *Prisco Rhetore*, nomina Transfugarum suorum, qui adhuc apud Romanos fuerant, ut erant in charta descripta, Scribas (*f*) recitare jussit: nam si hujusmodi res scriptis curavit complecti, quanto magis credendum est, eundem Leges quoque, tam solenniter nutu suo emanatas, in Literas referri curavisse: maxime, quod memorati Scribæ Attilæ Regis, Legum Romanarum non poterant esse ignari, ex eoque, dubio procul, etiam cum Rege suo de his conferre, simulque ad conscribendas ad imitationem Romanorum, Populi quoque sui Leges ansam & modum eidem porrigere non intermiserunt. (*g*)

(f) Præcipuus illorum erat Constantius, e Galliis occidentalibus ortus, qui ab Aetio ad Attilam ideo missus erat, ut illi laborem & operam in conscribendis Epistolis navaret, cui deinde & Rusticius accessit, ab hostibus captus, non minore dicendi facultate valens, de quibus vide *Priscum cit. locis*.

(g) Imo Legati quoque Romani, ad Attilam missi, teste eodem Rhetore, sæpissime ad Leges Romanorum se provocarunt. Ita ubi Attilam male habuisset, quod Theodosius dicto Constantio in matrimonium promissam Saturnelli filiam alteri despondisset, eaque de causa satisfactionem is ab Imperatore petiisset, expeditis idcirco Legatis inter cætera id mandatum fuerat, ut Attilæ dicerent, Constantio nuptum datum iri puellam, minimæ Saturnelli filix genere & opibus inferiorem. Illam enim minime gratum hujusmodi Matrimonium habuisse, itaque secundum Legem alteri nupsisse; nec enim apud Romanos fas esse, Mulierem invitam Marito collocare.

§. 5.

Sed contrariam tueri videtur sententiam Compiler Juris Consuetudinarii Tripartitalis, *Stephanus de Werbötz, in Præfatione ad idem Jus Tripartitum* hoc modo scribens: *Quæ quidem res,*

mea ut fertur sententia, eo gratior futura est posteritati, quo Atavi, progenitoresque nostri ab Institutis ejusmodi videntur alieniores fuisse. Gens enim nostra a prima ipsa nascentis Imperii origine Rebus duntaxat bellicis intenta, cæteris Disciplinis minus videtur incubuisse. Et brevi post: quo factum est, ut ad Leges ipsas, vel exactiore cura sancendas, vel maturiori examine promulgandas, nec otium, nec tempus satis idoneum superfuerit. A quo non longe discedit Conrad. Sam. Schurczfleischi, celeberrimus ille Vittembergenfium Historicus, in *Dissert.* quam *Hungaricam* appellavit, §. 9. in Notis hæc habens: Cum quoad respiciam Res Hunnicas, nihil inveniam Constitutionum Hunnicarum. Verum Werböczium quod atinet, is non simpliciter affirmat, Hunnos nullas condidisse scriptas Leges, sed id tantum innuit, quod ob bellicam ipforum vitam a Disciplinis quibusvis, adeoque & Legibus ipsi videantur fuisse alieniores; imo nec otium, aut tempus satis idoneum ad hæc perficienda iisdem extitisse; unde illud
certe

certe nullo modo inferri poterit, ipsos ab hoc instituto prorsus fuisse alienos, nullumque plane tempus habuisse. Deinde Werböczius non tam Hunnorum vestito Juri investigando, quam Consuetudinibus & Legibus illis temporibus observatis compilandis vacabat, ut adeo eo in passu nec certi quidquam ab eodem expectare liceat. Ipsa autem Schurczfleischii assertio veritati superius explanatæ tanto minus obesse potest, quod nuda tantum sit, nulloque idoneo fundamento comprobata, ut adeo locum obtinere nequeat. Nec etiam valide sic posset duci consecutionis filum, quod, siquidem ipsemet in dispectione Rerum Hunnicarum, nullas reperierit Constitutiones Gentis hujusce Nominis, ergo eadem nullas etiam habere debuerit Constitutiones vel Leges scriptas, contrarium manifeste docentibus antea laudatis Testibus.

§. 6.

Quodsi vero quispiam ex eo Hunnis Legum scriptarum gloriam & usum in controversiam sumere niteretur, quod

impræsentiarum nullum de his fragmentum produci possit, ac ipsi quoque melioris Notæ Scriptores, qui Rebus illorum propinquiores fuere, ea in parte prorsus tacere videantur: illi ego, quoad primum quidem objectionis hujus membrum, respondeo: non posse formari validam consequentiam, Rem, quæ nunc in suo priori esse revera exhiberi nequiret, antea quoque in Rerum Natura non fuisse. Hoc enim concessio principio, innumerarum profecto Rerum, quæ jam actu dari non possent, licet antea omnino præfuerint, existentiam primævam negare necessum foret, quod ipsum tamen, quantam involveret absurditatem, saniores judicent. Quinimo in hanc ridiculam venire deberemus sententiam, solas hæc scriptas Attilæ Leges ab insultibus tinearum, blattarum, Vulcani, invidorum, hostium & trecentorum plurium factorum, quæ hujusmodi laudabilia sectantur Monumenta, speciali Privilegio fuisse munitas, ut de magnis illis vicissitudinibus nihil nunc dicam, quæ, Attila ex hac vita deleta, successores ejus, ac probabiliter ipsas

ipsas quoque Leges ejusdem, exceperunt. Sed nec altera Objectionis hujus particula, a silentio Scriptorum petita, magnam merebitur considerationem, tum, quod argumentum hocce nimium claudicet, tum etiam, quod Scriptores isti, quibus potissimum *Jornandes* signa ducit, ex innato erga Gentem sæpe dictam odio, & vel maxime ipsum *Attilam*, Res illius gestas atropotius notaverint calculo, quam ut ejusmodi gloriosa Instituta, memoriæ prodita voluerint.

§. 7.

Jam igitur ultra probabilitatis modum apparere censeo, Hunnos temporibus magni illorum Regis *Attilæ* suas habuisse scriptas Leges, (*h*) quas etiam, quin idem toto vitæ suæ curriculo quam exactissime curaverit observandas, pro Authoritate sua Regia, non putaverim ambigendum; post fata tamen *Attilæ* etiam Leges istæ, cum reliquo *Attilæ* splendore vim factorum inevitabilem expertæ sunt. Quanquam enim succedentibus illi duobus Filiis, *Dengizichio* & *Irnachio*, ac Impe-

rium Paternum manutinentibus, (i) paternarum quoque Legum vigorem tantisper conservatum fuisse, utique videatur opinabile: his tamen partim interfectis, partim etiam subjugatis ab Exercitu Romano, hincque universo Hunnorum Regimine in nihilum & confusionem, cum maxima dispersione conjunctam, deducto, facile est ad intelligendum, etiam Legum Attilanarum auctoritatem in fumum abivisse, Hunnosque, qui taliter vel in Pannonia remanserant, vel in finibus Daciæ sedem sibi fixerant, vel etiam patrios lares repetierant, illas potius pristinas Consuetudines suas, quibus tempore Aristocratico-Democratici Regiminis illos inhæsisse, supra ostendimus qua Reipublicæ suæ jam magis conformes, & forsitan quidquam ex præmissis Attilæ Legibus, moribus suis non adversis, usurpavisse & observasse.

(b) Quæ, quod bonæ, salutares & quieti privatorum admodum conducibiles fuerint, effectus ipse docuit, quem idem *Priscus cit. ll.* commemorat: *qui enim, inquit, apud Scythas (ita vocat Hunnos) degunt, tolerato bellorum labore,*
abs-

absque ulla sollicitudine vitam peragunt, tum unusquisque bonis, quæ sibi fortuna indulgit, fruitur, neque quispiam illi ulla in re, ne minima quidem, negotium exhibet, aut molestus.

(i) Plene id docet Ottrokotsius, in Orig. Hung. P. I. C. 4. pag. 134.

§. 8.

Quo quidem Consuetudinario Jure, non tantum in hac dispersione, verum etiam, dum collectis deinde viribus, iterata vice in Pannoniam emigravissent, ac tandem tertio quoque adventu suo Jure quasi quodam postliminii Hungariam occupassent, eosdem & quidem tamdiu, quoadusque paganis adhuc tenebris involuebantur, omnino gavisos fuisse, res ipsa nos dubitare non finit. Quo tamen propius accedebant ad agnitionem Religionis Christianæ, (k) eo laudabiliores semper Consuetudines, Morum quoque antiquorum emendationem secundantes, eosdem imbibisse ac sectasse, (l) tanto minus negari potest, quanto certius est apud omnes sanioris Doctrinæ cultores, augere bonos mores consortia bona. Et ista

quidem erat facies Consuetudinum Juriumve Hunno - Hungaricorum in Paganismo.

(k) Notabile est, quod de Principe Hunnorum Avarum ex Menandro adducit idem *Ottrokotius*, d. P. I. c. 5. §. 33. nimirum *Chaganum* super sacrum Dei Codicem maxima cum reverentia multoque tremore Juramentum præstitisse, unde etiam eundem ab acceptanda aliqua bona Christianorum informatione in Fide Christiana, si Doctorem habuisset, alienum non fuisse, non sine ratione collimat. Ego vero ex hac *Chagani* proclivitate & submissione illud, nec fortitan temere, conjicio, multas quoque laudabiles Consuetudines ex Commercio istarum Legationum, cum Christianis habitarum, a se observatas, populo suo eundem communicasse, ac fortasse & ad imitandum proposuisse.

(l) Legendus huc Libellus: *Status Reipubl. Hung. C. 3. p. 116. in f.*

SECTIO SECUNDA.

De Legibus Hungarorum a tempore receptæ Religionis Christianæ, usque ad Compilationem Decreti Tripartiti, sub Vladislao II. susceptam.

§. I.

Posteaquam vero Hungari, qui antea Hunni vocabantur, (†) Divina favente Clementia, e profana Hungarorum impietate magis magisque resipiscences, ad ea, quæ ipsis ad bene justeque vivendum necessaria videbantur, inclinari ac vel maxime, dum jam Fidei Christianæ Sacris initiari occæperant, honestas quasvis observassent Consuetudines; hinc Leges quoque, seu Jus quoddam Municipale, sibi duntaxat proprium, statuerunt. (a)

(†) Ne-

(†) Negat hoc, pro more suo, atque Hungaros ab Hunnis natione & nomine diversos asserit *Conr. S. Schurtzfleischius*, in *Proposit. Histor. Geogr. dissert. 61.* inclusis, itemque in *Dissert. Hungarica §. 10.* sed detexit erroris hujus lapsum originemque *Ottrokotsius* toto *Cap. 6. d. Tr.* simulque accuratis & magnis argumentis edocuit, Hungaros illos, qui tertio appulerunt in Pannoniam, ejusdem esse originis, linguæ & nationis, cujus fuerunt Hunni Avars, & ante hos Hunni peculiariter sic dicti. Eandem sententiam profitentur *Mart. Szentiványi*, *Cuvios. & select. variar. Scient. Miscell. Decad. 2. P. 1. dissert. 4. §. 7.* & *Dn. Matth. Belius*, in *Prodromo Hung. Antiquæ & Novæ*, novissime cum insigni Hung. Literatæ applausu ac commodo Norimbergæ edito, *Lib. 1. Sect. 1. cap. 1.*

(a) Recte sic scribente *Kitthonitsio*, in *Processu Judiciario Jur. Hung. Cap. 1. Q. 12.*

§. 2.

Et primo quidem Apostolicus illorum Rex, *Sanctus STEPHANUS*, antiquos & sui temporis Augustos imitatus, (b) Anno recuperatæ salutis 1035. (c) præclaras edidit Constitutiones, tribus *Libris* comprehensas, ac in certa *Capitula* dispertitas, quæ tamen Fidei magis Rudi-

Rudimenta, quam Litium fomenta complectuntur, (d) id quod ex accuratiori illarum inspectione clarum evadit. Primus namque Liber, ad Emericum Ducem, filium ejusdem, directus est, ac Documenta quædam, Præcepta, Consilia, & Suasiones paternas, (e) quibus tam vitam illius propriam, (f) quam subditorum suorum mores exornari volebat Rex devotissimus, exhibet, uti principium ejusdem Libri claris verbis ostendit, ac ipsæ quoque Capitulorum inscriptiones, v. g. *De continendo Ecclesiastico Statu; De impendendo honore Pontificibus; De observatione Judicii & Patientiæ; De detentione & nutrimento hospitum; De observatione Orationis: De Pietate & Misericordia, cæterisque Virtutibus &c.*, abunde testatum redderent. Ita & secundus Liber, (g) qui prævie notato Anno in Synodo Tholnensi promulgatus erat, maximam partem Ecclesiasticas Res concernit, quamquam negari nequeat, nonnullas etiam Civiles Leges eundem ingressas esse, quod pariter ex Inscriptionibus, v. g. *De homicidio casuali & vo-*
lun-

*luntario: de Donatione Regis & Privat-
torum: & similibus, luculenter appa-
ret. (h)*

(b) Ita sonat principium, *Cap. 1. Lib. 2. Decr.
ejusdem.*

(c) *Rnd. Sam. Timon, Jesuita; in Synopsi Chron.
Regn. Hung. Dalm. Croat. pag. 6. Anno jam
1016. conditas & hoc demum anno promulga-
tas asserit.*

(d) Rationem hujus Instituti, in ipsa rei veritate
fundatam, curate delineavit *Albricus, in Prae-
fatione ad Decreta Colomanni Regis.* Nam quis,
ait, ambigat a Sancto Patre nostro Stephano, Vi-
ro quippe Apostolico, Legem populo nostro datam,
in quibusdam austeriorem, in quibusdam vero tolera-
biliorem, in his quoque intensius vindicantem, atque
in aliis remissius indulgentem, nec quemquam tamen abs-
que disciplina verbere dimittentem, cum praedestina-
tionis tempus nullum adhuc verum adduxisset fidei
sponsorem, nec hoc quidem praeter divinae dispensatio-
nis respectum credi, nefas est: nam cum tempore
praedicti Regis universum Regnum ejus barbaricis in-
serviret cultibus, ac rudis coactusque Christianus con-
tra commonitorem sanctae fidei stimulum adhuc recal-
citraret, adhuc contra paenentialia ulticis virgæ
verbera remorderet, operæ pretium erat, ut sanctae
disciplinae coactio infidelibus quidem ad conversionem
fidei, sed conversis fieret ad Justitiam paenitentiae.

Quod

Quod autem hæ ipsæ Leges maximam partem
e sacris Literis desumptæ fuerint, bene osten-
dit *Mich. Pancratius de Tractat. Sect. I. §. 17.*
Adde, si lubet, *Bonf. Dec. 2. Lib. I. p. 120.*
& *Casp. Ens. Rer. H. Lib. 2. pag. 39.*

(e) *Petr. de Reva, Cent. 1. pag. 3.* Instructionem
paternam vocat, cujus etiam succinctam &
elegantem Epitomen ibidem exhibet.

(f) Erravit igitur *Dan. Kleffebius*, dum isthoc
Decretum ad Petrum, Stephani successorem,
directum fuisse tradit, in *superpondio, Dissert. de*
Jure Peregrinan: adjecto.

(g) Nota ex *Cap. 33. hujus Libri*, vocabula
Diætæ aut Conventus hoc tempore in usu non
fuisse, sed *Conciliî* vocem illarum loco obtinu-
isse, quam dubio procul a Conciliis, de Reb.
Sacris celebrari solitis, mutuati sunt.

(b) De cunctis Legibus ligato sermone sic ceci-
nit *Hieron. Balbus*, condam præpositus Po-
lonien :

At Stephanus veterum laudes egressus avorum,

Attulit optatam providus Author opem.

Qui nunc Pannoniæ præscribit Jura feroci,

Armaque sulta sacris Legibus esset jubet :

Ille aperit Regni triplici Decreta Libello,

Et notat ambiguo Jura tuenda foro,

Atque docet mores, longo servavit ab ævo

Quos Scythæ, Casareis Legibus esse pares :

Et quæ vix poterant numerofo codice claudi,

Sedulus in paucas digerit ipse Notas.

Non

Non parum tamen genio suo Poëtico hic illum indulgisse, certum est. Est enim in aprico, fere nullas Hunnorum Consuetudines, Legibus Stephani insertas, multoque minus Cæsareis Legibus easdem esse conformes. Sed condonandum est aliquid Poëtæ, illi maxime, qui piam, ut credo, in laudibus Stephani concelebrandis, habuit intentionem.

§. 3.

Atque his sancti Stephani Legibus hoc tempore in Causarum Processibus potissimum utebatur Hungaria, ad quarum tamen latera etiam Canonici Juris Doctrinas in Casibus necdum decisis eandem adhibuisse, ex diversis dicti secundi Libri Capitulis, & imprimis 2. & 3. ad auctoritatem & disciplinam Canonum se provocantibus, non obscure colligere possumus; quinimo multas adhuc præterea in Judiciis Normæ loco eorum frequentatas fuisse Consuetudines, dubitari non potest, maxime, quod in allegatis Stephani Legibus, ut jam supra monitum est, pauci admodum Casus Civiles sint comprehensi.

§. 4.

§. 4.

Stephanum Regem, PETRUS ALE-
MANNUS, e Sorore ejus, Gysela, &
Burgundiorum Duce, Gvilielmo natus,
excepit, quo regnante novellæ ac in
ipsis pene cunabulis constitutæ hæ Le-
ges, novam statim, sed adversam &
asperam expertæ sunt fortunam. Sicuti
enim in universum omni opera id agebat
improbis hic Princeps, ut Regno Nomi-
nique Hungarico fœdissimam adferret la-
bem, ita nec Legum pientissimarum Re-
ligioni, licet eapropter ab Henrico III.
Imperatore, cujus videlicet ope in Re-
gnum restitutus fuerat, serio & solenniter
commonitus, (i) quidquam parcendum
voluit, estque eo insolentiæ processum,
ut nulla jam superesset Legum & Judici-
orum imago, (k) præsertim, quod Hun-
gari, insolentiæ intemperantissimi Regis
hujus pertæsi, *Andrea & Leventa* e Ro-
xanis in Regnum vocatis, Religionem
Christianam, adeoque & Leges eandem
stabilientes, prorsus exterminatas, pristi-
namque Scythicam Idololatriam introdu-
ctam,

ctam, unanimi conatu contendebant, transmissio ea de causa ad Castra Regis Petri per tres Aeneatores terribili ac barbara ferocitate digno Edicto. (1)

- (i) Ita enim *Petrus de Reva*, Cent. I. pag. 4. pace, ait, inter Regem & Hungaros conciliata, Petrum, ut jussu postea imperaret, admonuit, Hungaris, ut Leges, Decreta publica & Judiciorum ratio integra essent, voluit, id illis ab eo postulantibus. Non igitur animo meo concipere possum, qua fide scribat laudatus Sam. Timon: Imperatorem Henricum III. dum Petrum in Regnum reposuisset, * *Lege Bavarica donasse Hungaros*. Certe apud Historicos nostros, quotquot scio, altum de his silentium, imo contrarium potius, tam ex his, quam & *Thuroczio* manifeste constat, & quod palmarium est, in Legibus Patriis nulla hujus rei vestigia reperiuntur; neque id quidem probabile mihi videtur, quod Hungari alioquin etiam parum gratam habuerint Petri restitutionem, ab Henrico adornatam, adeoque *multo minus Leges Bavaricas*, tanquam occultum Imperium & Clientelam minantes, acceptare voluisse, præsumentum sit, vid. *Bonsf. citt. II.* & post illum plures alii. Utinam vero fontem ejusmodi asserti sui non subticuisset Author, accuratioris exactæ laude alioqui dignissimus, ut ita penitus licuisset investigavisse veritatem.

(k) Tulerat quidem & ipsemet novas quasdam pro arbitrio suo Leges, quas tamen *Aba*, eodem abdicato in Regem coronatus, illico excidit, antiquavitque, alias illarum loco promulgando, referente *Bonf. Dec. 2. Lib. 2. p. 131.* quamquam & harum nulla supersint vestigia, forte ex eo, quod *Andreas Rex*, publicato deinde, de observandis S. Stephani Legibus, Edicto, etiam hasce Leges ita sustulerit.

(l) Habetur illud, *Dec. 2. Lib. 1. p. 134.*

§. 5.

Et certe ad paganas taliter tenebras rursus delabente populo Hungarico, de ipsis quoque Legibus Christianis omnino conclamatum fuisset, nisi ANDREAS I. Regio Diademate posthac redimitus, cum jam rerum omnium potitum se esse cognovisset, severa & rigorosa eapropter per totum Regnum promulgata Sanctiōne, easdem denuo in integrum restituisset. Describemus illam melioris notitiæ causa, ex *Bonfinio*. (m) Ita vero se habet: *Quicumque Hungarus, Hungariæve Incola, peregrinusque frequentans, deposita pagano ritu, ceremoniisque Scythi-*

thicis abrogatis, quas Rex, quia usus ita postularat, paulo ante permiserat, ad veram JESU Christi Fidem e vestigio non redierit, ac sacram Legem a Divo Rege Spephano traditam non receperit, capitalis esto. Vicus, oppidum & Civitas quæque, demolita Tempia, Basilicasque reficito. Pontifices Collegiaque Sacerdotum pristino more observato, & pareto. Christianorum ritus revocato. Profanas ceremonias falsosque Deos exigit. Eorum simulacra demolitor. Si quis magnis verisque Numinibus ac Sacerdotibus maledixerit, feceritve, Deum hominumque hostis esto. Si quis Sacra legerit, lecta continuo restituito: quicumque sacro, vel quovis alio humano sanguine manus fœdarit, commissa piacula expiato. Hungarus demum quisquis cædibus, latrociniiis, ac cœtera denique vi & injuria abstineto. Sanctionem igitur hanc quicumque contempserit, adversusve iverit, capitis ac rerum omnium reus esto. Apparet simul exinde, qua in parte priscas Sancti Stephani Leges vel confirmaverit, vel adau-

xerit, *Andreas*, ut supervacaneum non fuerit, hæc plenius apposuisse.

(m) *Dec. 2. Lib. 2. p. 136. addatur Ensus, Lib. 2. p. 46. R. H. Exstat quoque illa in Corpore Jur. Hung. fol. 14. Nov. Edit.*

§. 6.

Isthæc pia ANDREÆ vestigia tanto majori demum laude preffit, successor & frater ejusdem germanus BELA, Primus hujus Nominis Rex, quod non tantum ante declaratas sanctiones in suo viridi conservasset vigore; verum etiam, parto jam suis otio dulcissimo, inclinantem Reipublicæ Statum novis quoque nec inutilibus Legibus redintegraverit. Imprimisque, ut docet *Petrus de Reva*, (n) sceleratorum avaritiam coercendam judicabat, quos bella & peregrinorum hominum, quorum Petrus usus esset opera, colluvies pepererat, hi namque usuris involvebant & premebant, quos suis artibus circumvenissent, Mercaturæ Leges instituit, Nummismata, quæ meliora & e re omnium essent, ex nobili Auro at-

que Argentō dedit, ac Aureos byzantios, quorum unus quadraginta valebat argenteos nummos, in Regnum admisit, imo & fora ac Rerum venalium pretia limitavit.

(n) *Cent. 1. pag. 5. Cui addendus Bonf. Lib. III. Dec. II. p. 140. & Bakschai, in Chronol. Reg. Hung. Nec minus eleganti, quam digno encomio isthoc boni Regis institutum stylo, quem dicunt, lapidari, persecutus est Rn. Steph. Tarnoczi, in Vita S. Ladislai, filii Belæ, Viennæ Austr. 1683. edita in 8. dum sic loquitur: Nam illæ armicolas in agricolas transtulit Patriæ incolas, Martemque docuit domestico servire labori, enses in vomeres, gladios in ligones, utili prorsus Metamorphosi transferendo. Sic improbus labor sub probro Principe crevit. Nemesei modum statuit, vindictas coercuit & Justitiæ bilancem ad pondus reduxit æquitatis.*

§. 7.

Sed quæritur, qui factum sit, quod hæ Leges Belæ in Corpore Juris nostri non habeantur, cum tamen in *Titulo 2do. Partis II. Operis Tripar.* manifeste definitum sit, hujus Regis Literas & Privilegia, adeoque & Leges suam in Judiciis ha-

habere firmitatem? Ipsemet profecto satis id mirari nequeo, ac hinc, salvo tamen rectius docentium iudicio, hujus sum opinionis, ejusmodi Leges Belæ non tam in forma Legum Conventualiter, ut fieri assolebat, latarum, promulgatas, sed certis duntaxat Literis Privilegialibus, pro parte Mercatorum emanatis, ac etiam Liberis Regiisque Regni Civitatibus idcirco submissis, comprehensas, taliterque etiam fora ac Rerum venalium pretia fuisse limitata. Nec enim video rationem, quare Leges aliæ hujus Regis, si quæ fuissent, e dicto Juris nostri complexu, debuissent excludi, præprimis, quod Hungaria pio & salutari ejusdem Regimine, uti felicissima, ita & contentissima fuerit. (o)

(o) Ut docet *Petr. de Reva*, cit. l. & *Bonf. ibidem*.

§. 8.

Post interitum Belæ, Andreæ Regis filius, SALAMON, tertia quoque vice Sceptro ac Diademate Regio potitus

C 4

est,

est, qui tamen Legibus jam latis nullum attulit augmentum; imo, si admovisset quoque animum huic negotio, frustraneam tamen navasset operam: cum quælibet Decreta & Privilegia ejusdem, tanquam nulla firmitate munita, in irritum transferint. (p)

(p) *Lege d. Titt. 14. Par. 2. Op. Trip.* Rationem ipsam hujus non observationis, his Verbis exprimit *Petrus de Reva, Cent. 1. p. 6.* quod *hic triplicatus Coronationis ejusdem Actus, quasi monstrosus quiddam a legitima & Ordinaria Regum Inauguratione toto Cælo discreparet.*

§. 9.

Qui interea Rex Hungariæ declaratus erat, GEYSA I. ob singularem & pio prorsus Rege dignam resipiscentiam suam, respectu quidem Theologico, *magnus* dici merebatur, teste *Bonfinio*; (q) sed in promovenda tamen Legum Ministerio Justitia, vere *exigui* Nominis gloriam Posteritati reliquit, qua in parte brevitate Regiminis sui, ut opinor, præpeditus, suam utique merebitur excusationem. (r)

(q) *Dec.*

(q) *Dec. 2. Lib. 4. p. 155.*

(r) Dn. Sam. Timon d. *Libro* tradit: *ob delusum bono dolo Cæsarem*, scil. Henricum, *eundem Magnum fuisse appellatum*, non appposito hujus Historiæ Authore. Ego lubentius inhæserim *Bonfinio*, rem omnem plenius excutienti, cum quo tamen ita conciliari posse præmissa putarem, si nimirum hæc Geyssæ resipiscentia fucata censeatur, ut per eandem tertiam Regni partem obtinere potuisset, ac ita Cæsarem deluserit; nec tamen probabile est, propterea *Magni* nomen illi fuisse datum.

§. 10.

Tanto majorem vero gloriam sibi comparavit *Pii* cognomento (s) insignitus & revera *Pius* Rex LADISLAUS I. ex eo, quod & in dicendo Jure hoc temperamento usus fuerit, ut non minus Justus, quam misericors reputaretur, (t) & etiam Leges optimas, (u) ac ad imitationem Stephani I. in tres pariter *Libros* sub nonnullis *Capitulis* dispositas, constituerit. Quæ tamen, si penitus inspiciantur, non procul discedunt ab instituto Legum Stephani Regis, supra ex-

planato, magisque Institutiones quasdam Religionis Christianæ exhibent, five ut *Werbœczius* loquitur, magis de Divina, (v) quam humana Lege disponunt. Quod imprimis de Libro I. intelligendum est; Libro enim II. & III., diversæ etiam Civiles Leges, & fere omnes contra fures, ac illos concomitantia accessoria, statutæ reperiuntur. (x)

(s) Ob plurima pietatis opera id Nominis indeptum fuisse Ladislaum, scribit probatque d. *Tarnoczi. Lib. cit. Elog. 27. ibi: Ladislaum cum satis laudare nequiveret populus, dixit Pium. Præterea tamen etiam Christianissimi Regis cognomine insignitum fuisse Ladislaum, principium Lib. I. testimonio esse poterit.*

(t) His pene verbis laudes illius illustrat *Bonf. d. l. p. 156.*

(u) A. Dni. 1092. 13. Kalend. Junii in Synodo *Zabolcsen.* publicatas.

(v) Ecclesiasticas Leges hoc nomine accipit *Werbœczius, par. 2. tit. 6.* siquidem de his maximam partem agit *Liber I. v. c. de Episcopis, Abbatib. Presbyteris, de observando die Dominicæ & aliis Festis diebus, qui hinc Decretales vocantur in Jure Patrio. Vid. Kittbon. d. Processu Jud. C. 4. Q. 12. & Art. 29. Anni 1723.*

(x) Ma-

(x) Magnam eo tempore furum copiam in Hungariam irrepsisse, e tot rigorosis animadversionibus & pœnis, in illos his Libris statutis, edocemur. Inter cæteras observatu admodum digna mihi videtur ea, qua determinatum erat, ut si quis ultra pretium galinarum in furto deprehensus fuerit, quiscunque tandem, *etsi Principi proximus fuerit*, sive se receperit ad Ecclesiam, suspendatur. Nec enim opinabile est, illos, qui Principi proximi esse solent, tanta egestate laborare, ut illicitis hisce remediis res vilissimas sibi comparare, necessum habeant.

§. II.

Inde vero, quod hæctenus emanatæ Leges non adeo ad forensia & Civilia Negotia extendebantur, ac etiam paucitate casuum laborabant, factum est, ut Jus Canonicum his quoque temporibus in subsidium fuerit vocatum, docentibus id ipsum: 1. 20, & 21. *Capitulis dicti Libri primi*. At nec Canonico tantum Juri præcise & unice locus dabatur, verum penes illud etiam *juxta rationis sanæ intelligentiam*, quam Jus Naturæ dixeris, processum fuisse legimus. Ita enim

ex-

expressis verbis habetur in *Capitulo 4. ut si Episcopus aut Archi-Episcopus ab illicitis Conjugiis separari nolentibus, spreto Synodali Decreto, consilium & consensum præbuerit, aut eis Ecclesiam dederit, aut aliquid, quod ad Ordinem pertinet, agere permiserit, a Rege & Episcopis suis ** secundum quod rationi rationabile videbitur, dijudicetur; sic & Capitulo 13. definitum est, ut si quis Uxorem suam cum alieno Viro adulterantem interficiens, a propinquis femine super injuste eidem illata nece impeteretur, circumstantiæ antea actæ cum Marito vitæ bene investigentur, ac ejusmodi controversia * secundum id, quod rationabile videbitur, decidatur. Quid? quod ipsa etiam Voluntas Regia certis in Casibus pro Lege servabatur, sicut Capitulum 15. Libri 3. indigitat, quo cavetur, ut si quis Episcopus Regis aut Principum Mandata fregerit, *** secundum Voluntatem Regis judicetur.*

§. 12.

Imitatus deinde Ladislai vestigia
COLOMANNUS, præsertim cum propter
Bella Civilia, illis temporibus ferventia,
paternis Traditionibus jam magna ex par-
te solutis, Regni consilia labefactari, Cu-
riæque honorem vilescere cerneret, ade-
oque timendo, ne miles insolens pacis,
domesticus tamen Virtutis hospes, irre-
vocabilis fieret iniquitatis, congregatis in
Concilio Vercelino, circa Annum 1053.
instituto, Regni Principibus, eorum con-
sultu legalem sanctæ memoriæ Regis Ste-
phani textum, non solum publice perlegi
curavit renovavitque, sed aliis quoque
eidem additis sanctionibus, (y) certis in-
scriptionibus inclusis, locupletavit. Ve-
rum & de his Colomanni Legibus idem
fere censendum esse judico, quod antea
de Decretis Ladislai & Stephani pluribus
est comprobatum: nimirum primitias ma-
gis Legum esse, quam Leges ipsas solito
ac pleno sensu acceptas, potiusque vitam
& exercitia Clericalia, quam Res Laico-
rum Civiles concernentes, quod vel cur-
foria

foria illarum dispectio quemlibet edocere potest. Quam etiam Causam fuisse puto, quod *Werböczius* Historiam Legum, a cæteris Regibus sancitarum, *Titulo 6. Part. 2. Op. Trip.* breviter recensens, de his Colomanni (x) Constitutionibus nullam faciat mentionem. In hoc autem Legum Civilium defectu, præter Jus Canonicum etiam Consuetudines longo usu roboratæ observabantur, quod *Petrus de Reva* non obscure videtur innuere, qui *principium Centuriæ II.* ubi de Colomanno dicere constituerat, ita exorsus est: *hæc vero Res summæ dignitatis felicitatem semper attulit Majoribus nostris; quod apud Hungaros, plus boni Mores valuerunt, quam apud alias Gentes bonæ Leges valent.*

(y) Has ut ex *Præfatione* elucet, ex Mandato Archi-Præsulis Strigonien. Seraphini, in stylum & ordinem redegit *Albricus*, quem Ecclesiastica dignitate conspicuum fuisse, prima Præfationis verba innuunt, quibus se unum ex minimis, *servum tamen sanctitatis in palatio cælestis contemplationis nuncupatum*, dicit. In hac ipsa Præfatione Colomannum, *columbinæ gratiæ simplicitate cum omni Virtutum discretionem præditum*, declarat Albrici-

bricus, quod latere non debebat haud satis æquos omni ex parte ejusdem obtrectatores, nisi forte dicendum sit, Albricum Præfationem hanc, tanquam Regi suo exhibendam, studio sic concepisse, ut nimirum eidem se commendare posset, ac adeo suspectum testem habendum esse, quod ipsum tamen, uti sine injuriæ nota vix fieri potest, ita & alii mitius de Colomanno sentientes, verbis illius fidem faciunt; inde enim D. Timon in *Vita hujus Regis dict. Lib.* inquit: *vix tam monstruosum corpore atque animo fuisse Colomannum, quam depingitur.* Adhæc Regem quoque *Christianissimum*, eodem loco illum salutat, manifesto argumento, non *solis Gallie Regibus hunc Titulum proprium fuisse*, quod pluribus quoque exemplis comprobavit *Bekmannus*, in *Not. Dignit. Illustrium Dissert. 2. C. 2. §. 4.* idem supra de Ladislao Pio observavimus.

(z) Ante hunc Regem in titulo Regali *Decr.* hæc observabatur clausula: *Divina favente Clementia*; sed Colomannus primus fuit, qui *Dei Gratia* Regem se scripsit, imitatus in hoc quoque reliquos Reges Christianos, quem deinde & reliqui Reges continuata serie imitati sunt; imo & Archi-Episcopus Strigonien. hoc tempore eodem titulo utebatur, uti ex dicta Præfatione luculentum evadit.

Gubernatio STEPHANI II. Regis, qui Colomanno succellerat, uti Regno parum salutaris fuit, quod Sacrae Coronæ Studio & Decorì non satisfecerit: (a) ita nec augmentatione Legum Posteritati se commendavit. Cujus laudes, utinam dignas, non longe exceſſerunt eundem excipientes Reges, uſque ad tertium ex ordine BELAM: (b) ſub cujus nempe felicibus auſpiciis omnia, quæ antea confuſe agebantur, in ordinem ſunt redacta, Judiciis nomina, tempus, diesque Judiciorum certi dati, vi atque injuria depreſſis, querimoniarum oſtenſus locus, qui Regis Clementiam requirerent; mos quoque ſupplicandi, qui hucusque deerat, conſtitutus eſt: *Regem enim audire & ſalutare moris erat, cæterum per ſupplices Libellos agere juſſi, expectareque Negotiorum ſuorum exitum, de Regis ſententia apud eos, quorum curæ hæc fuerant commiſſa.* (c)

(a) Legatur Petrus de Reva, Cent 2. p. 10. R. H.

(b) Lau-

(b) Laudatur equidem a *Bonfinio* Belæ II. sive cæci Regis in consultando ac deliberando Justitia & Constantia, adeo, ut varias ad Rationis Tribunal sententias citare visus fuerit, & illius Imperio intentus matura Responsa & Decreta, haud aliter ac Oracula exspectaverit, ac in consultatione quaque gravissima, Deum Patronum, Consiliarium ac Judicem, ne quid inconsultum ageret, invocaverit; imo gravissima quoque in latrones & sicarios Edicta promulgaverit, taliterque vim ac injuriam passim inhibuerit, *Dec. 2. Lib. 6. p. 179.* Verum Legum ab illo sancitarum nulla nobis exstant monumenta, ut adeo in catalogum Legislatorum digne referri nequeat; idem & de *Stephano III.* quem *Bonf. pag. 188.* captandæ popularis auræ gratia multa Edicta dedisse, refert, tenendum est.

(c) Commemorat hoc ipsum *Bonfin. Dec. 2. Lib. 8.*, quem propterea lubet audire: itaque postquam Belam coronarunt, mox quisque pnblico Edicto est admonitus honestæ vitæ, ac peccandi est inhibita vulgo licentia. Post Edictum, quum fures, sicarii & latrones multi, qui diu facinoribus occalluerant, nequaquam se abstinerent, magna severitate extremisque suppliciis mulctati sunt, unde tantus facinorosos metus incessit, ut se imposterum nimis coercuerint: Et cum Reges antehac promiscue ac immodestius ab hominibus adirentur, auresque indoctæ multitudini accommodantes, modo garrulitatis fastidio, modo lo-

quendi inscitia afficerentur, neque gravitatem pro dignitate servarent, neque distincte Judicia enunciant: hinc factum est, ut Bela primus petitionum ac precum formulas instituerit, ex Imperatorum Pontificumque more, & duos precum Ministros adsciverit, qui quotidianas petitiones ei secreto legerent, rescriptaque manu Regia responsa reserrent, unde optimus Judiciorum & Gratiarum mos tunc Hungaris introductus. Jigendus quoque P. de Reva, d. Cent. p. 12.

§. 14.

Invictissimus deinde Rex ANDREAS II. quem *Hierosolymitanum* vocant, altero post felicem ab Expeditione Hierosolymitana reditum suum Anno, & quidem 1222. egregiarum ac fundamentalium Regni Legum sanctor fuit, quibus Nobilitatem præcipue Hungaricam, hætenus conditionaria quadam servitute Regibus obnoxiam, (d) ejusque Libertates & Prærogativas, jam plurima in parte diminutas, firmiter stabilivit, hanc insuper periculofam licentiam eidem largiendo, (e) ut si vel ipsemet, vel successores illius, istiusmodi dispositioni contraire vellent, liberam habeant facultatem, iisdem,

dem, sine nota cujuspiam infidelitatis, in perpetuum resistendi, (*f*) & contradicendi. Unde mirum non est, hæc Leges Andreæ tanta semper veneratione cultas fuisse ab Hungariæ Nobilitate, ut & Reges Andream secuti, priusquam Sacro coronarentur Diademate, inconcusfam illarum observantiam Jurisjurandi Religione compromittere consueverint, (*g*) compromittantque in præsentem usque diem, adhibitis tamen quibusdam Cautionibus. (*h*)

(*d*) Ideoque *servientium* nomine eorum vocatam. Tit. 84. P. 1. & tit. 14. P. 2. Op. Trip. testibus.

(*e*) Quam sincere in feram quoque Posteritatem has Leges suas observari voluerit Andreas, vel ex eo apparet, quod illas in septem exempla referri, ac Regio sigillo suo roborari fecerit, *Art* penultimo ejusdem Decreti, teste.

(*f*) Hæc tamen facultas ex certis & maximis respectibus, *Art. 4. Anni 1687*, declaratis, eodem tempore sublata, eademque Clausula Decreti prorsus abrogata est & semota, vi ejusdem *Art. 4.* Unde etiam Juramentum, quod Gloriosæ Reminiscentiæ Rex *Josephus*, de conservanda Nobilium Libertate sub auspiciis

Inaugurationis suæ Regiæ Posonii Anno illo præstitit, ac modernus quoque Gloriosissimus Hungariæ Rex, CAROLUS VI. Anno 1715. itidem tempore felicitis Coronationis suæ in hac ipsa Civitate piissime repetiit, hanc in se continebat Cautelam: *Sereniss. condam Andr. Regis Decreta*, (exclusa tamen & semota Art. 31. ejusdem Decr. Clausula, incipiente: *Quodsi vero Nos, usque ad verba: in perpetuum facultatem*) observavimus, uti ex Art. 1. Anni 1687. & 2. 1715. Anni patet.

(g) Vid. Tit. 9. p. 1. Trip. Conf. *Pancratius d. Lib. Secti. 1. §. 36. & P. de Reva, p. 14. & 15.*

(h) Ex Epilogo hujus Decreti observamus. 1. Emanationem Decretorum, cujus intuitu a temporibus Ludovici I. impræsentiarum usque tam Ecclesiasticæ, quam & Seculares personæ, Episcopatus & honores in Regno tenentes, Conclusionibus inferi solebant, eorum V. *Clero tantum fuisse adscriptam*, nulla Secularium mentione injecta. 2. Distinctionem inter Archi-Episcopum Strigon. & Colocen. hic enim *Reverendus*, ille *Venerabilis* dicitur, unde postea gradatim ad Titulum *Primatis Regni* via strata. 3. Titulum, *DEI & Apostolicæ Sedis Gratia* iisdem, ut & aliis Episcopis datum fuisse, cujus originationem habes apud *Bekmannum, Dissert. XV. C. 1. §. 1. & seqq.* qui tamen non semper accurate observatus fuit, nonnunquam etiam *Dei Miseratione* vocibus adhibitis, uti ex Conclusionem

one Confirmationis Legum Ludovici, per Mariam Reginam factæ, apparet. 4. Eotum adhuc viguisse Consuetudinem vetustam, ut & ipse Rex Causas Nobilium, ad se delatas, dijudicet, permissa etiam hac facultate *Filiis Regis*, a majore ad minorem procedendo *Lege* 16ta, 5. Comitem Palatinum, Banum, Comites Curiales Regis & Reginae *Jobagionum* nomine appellatos, quæ tamen vox uti jam eotum, ita & nunc rusticis dari solet. Scilicet verba valent sicut nummi. 6. Videntur Judices Nobilium, sive *Bilochi*, temporibus hisce primum judicare cœpisse, ac non nisi ad pedes Comitis, id est, ad scitum, nutum, ac sub Jurisdictione Comitis, sive ipso mandante, permittente & revidente. Ante hunc enim Regem vix ulla reperitur mentio Vice-Comitum aut Judicum Nobilium, nisi *Pristaldorum*, qui tamen nihil judicabant, saltemque Judicia exequabantur, ut liquet ex *Cap.* 28, 29, 30, & 31. *Lib.* 1. Colomanni Regis & vetustissimis authenticis Literis. Erant autem hi *Pristaldi* Executores Judiciorum, non tantum in Capitulis, uti non satis accurate censet *Petr. de Reva*, *Cent.* 4. p. 22. sed & in aliis quibusvis Judiciis, namque in *Cap.* 40. *Lib.* 1. & 13. *Lib.* 3. S. Ladislai Reg. Decr. itemque *Cap.* 31. & *seqq.* Colomanni Regis *Lib.* 1. etiam Regi, Comitibus & aliis Judicibus illi adscribuntur. Cæterum hanc vocem ex ipso Idio-

mate Hungarico, repetendam esse, ut nimirum *Pristaldus idem sit, quod Pereſt Oldo*, hoc est: *Litigantes ſolvens*, non præter rem observat *Ottrokocs. dicti Experim. Sect. 3. §. ultima*, ubi etiam verbum *Bilochi*, ex Hungarico plurali *Bírók* seu *Bírák*, hoc est *Judices*, corruptum esse tradit, ac plures ejusmodi obscuriores terminos, in Legibus antiquis occurrentes, e patrio sermone explicat.

§. 15.

Qui Andream Regiæ Successionis ordine suis temporibus exceperunt, fere-
nissimi Reges Hungariæ, utpote BELA IV.
STEPHANUS V. LADISLAUS IV. AN-
DREAS III. VENCESLAUS Interrex, &
OTTO, Dux Baviariæ, nullis plane Legi-
bus ornaverunt Hungariam, ut hinc idcirco
nec in considerationem quam piam acci-
pi mereantur.

§. 16.

Equidem & CAROLUS, filius Ca-
roli Martelli, ac primus Rex Nominis hu-
jus, si Decretum illius Camerale, Anno
1342. in sic dicto festo Purificationis D.
Vir-

Virginis Vissegradii emanatum, (*i*) ac publicum potius Regni Statum, quam privatorum Causas respiciens, excipias, nullas ejusmodi Leges tulit, quæ publice prostant, tanta tamen illi cura erat Justitiæ, ut quidquid ad tranquillitatem tot annorum Imperii sui eo respectu defuerat, summo studio suppleret. Qua etiam ductus, Fora & Judicia Hungariæ, quæ eorum non sine confusione administrabantur, Processu Judiciario, (*k*) e Galliæ Regno deprompto, locupletavit instruxitque, qui quidem Processus in Causis inchoandis, prosequendis, discutiendis & terminandis, variatis duntaxat publicis Regni Constitutionibus quibusdam Terminis, ad hæc usque tempora inviolate observatus extitit. (*l*)

- (*i*) Occasionem huic Decreto dedit M. Impolitus, Castellanus de Arya. Cum enim Rex Comitatum Cameræ Regiæ de Crennicz, omnesque Comitatus, Districtus, Villas & Oppida ad eundem ab antiquo pertinentia, una cum Decimis Archi - Episcopalibus, erga pensionem octingentarum Marcarum, ut verba Decreti sonant, ad exercendum & procurandum locasset,

hinc eodem tempore de modis & ordine cundæ in Regno valituræ Monetæ, cæterisque Rei Monetariæ accessoriis certas & valde necessarias in illo Leges præscripsit,

- (k) Intelligitur vero hic Processus de Juridicis terminis, per quos tanquam certos quosdam gradus usque ad decisionem Litis proceditur, quales sunt: *Legitima Citatio*, *solita Parium petitio*, *Exceptiones Jure admittæ* & *Juridica Remedia*, veluti: *Inhibitio*, *Repulsio*, *Appellatio*, *Novum Judicium*, & *similia*, Kitthon. d. Cap. 1. Q. 9. §. 4.

- (l) Hanc Historiam præclare exposuit Petr. de Reva, Cent. 4. p. 22. cujus verba hic addenda: *Et quamvis*, inquit, *Hungari*, ad *Caroli* usque tempora habuerint Jus quoddam Regni, partim ex Regum Decretis, ac Legibus publico consensu firmatis, ac privilegiis, partim Judicium Regni Ordinariorum sententiis, denique Consuetudine ipsa firmatum, tamen deerat adhuc aliquid ordinis ad complementum hujus Juris municipalis, confusioque quædam erat judiciorum & decisionum in Casibus quotidie incidentibus. Fuit, ut unum ex multis addam, apud Gentem Hungaricam investigandæ Veritatis inter partes controversas ratio talis, quod Litigantes de quocunque sælo per Comites & Pristaldos in Capitula ad examen ferri candentis mittebantur, quod alterutra pars ceremoniis præmissis levando, si comburebatur, rea pronunciabatur, sicut illa, quæ porta vit ferram, justificata. Ob hoc, ferrum illud
- Judici-

Judiciale appellatum, ferrum examinis & probationis. Quam quidem probationem non licebat alibi facere, quam in sedibus Episcoporum, Varadini potissimum & majoribus Præposituris, ut Posoniensi & Nitriensi. Erat & alia ferventis aquæ probatio, ad similem dirimendarum Controversiarum usum adhibita. Sacramentum item Jurisjurandi super sepulchrum S. Regis Ladislai coram Capitulo Varadiensi præstari solitum. Et paulo post, ubi hanc Consuetudinem refutaverat: Caterum eo ritu probationis, usi fuerunt Hungari per annos trecentos quadraginta, ab anno scilicet nongentesimo sexagesimo nono, a Nativitate S. Regis Stephani, usque ad annum millesimum tercentessimum nonum, quo Carolus est coronatus, qui abolita hac ceremonia, Deo invisâ, processum Judicarium, & usum Processum, in Causis inchoandis, prosequendis, discutiendis & terminandis, ex Gallie Regno, in Hungariam induxit, tam salutarî successu, ut in hunc usque diem observetur. Quæ ipsa etiam Werbûczius, P. 2. tit. 6. Trip. & ex eo Kitthon. d. C. 1. Q. 9. & 15. confirmat, qui eodem loco etiam certi Libri, sub titulo: *Ritus explorandæ Veritatis in dirimendis Controversiis*, quo diversa barbava nomina Hungarica certis Judicariis exemplis ab anno 1214. usque ad annum 1235. exponuntur, anno 1550. Colosvarini recusi, ac in Sacratio summi Templi Varadiensis reperti, mentionem facit, cujus tamen videndi copia mihi hætenus non est data, imo tam rarus est in tota Hungaria, ut extra hunc

Kithoniesii locum ne fama quidem illius exstet. Addatur *Mart. Szent-Iványi, Curiosor. & select. Var. Scientiar. Miscellan. Dec. 2. P. 1. Dissert. 9. §. 46, & 47.* Quodsi autem rationem tam pronæ receptionis Processus hujus disquiras, eam *Kithon d. Q.* ita exprimit: *Qui Processus vel ideo maxime Hungaris convenit, quod quemadmodum & ipsi semper militares fuere, & illum a Gallica Gente, perpetuæ militiæ addicta, acceperunt, ita quoque magna ex parte militarem esse voluere, ut scilicet non minus in Judicio, quam bello militaris disciplinæ studiosi fierent.* Refert se postea eo in passu ad *Tit. 73, & 74. P. 2. Trip. ubi* *Causantibus, in Judicio convictis, Repulsio, evaginato gladio, vel alio armorum genere ostenso, fieri solita, permittitur, quæ tamen Legibus subsecutis restricta est, Vid. Art. 31. A. 1681.*

§. 17.

Neque vero indignum tanta paterni aviticique Nominis gloria filium se præstitit LUDOVICUS ADOLESCENS, sive *Primus*, secundum secessum piæ memoriæ parentis sui in Regem declaratus; quippe quod paterno isthoc Instituto in suo vigore relicto, dictas *Andræ II. Leges*, præter Articulum, de libera

bera disponendi facultate sonantem, ac ad fratres proximos eorumque generationes extensum, non tantum acceptaverit, approbaveritque, (m) verum etiam pro tranquilliori Regni Statu & commodo Regnicolarum novas quoque, ac ad forensia Negotia jam plenius extensas sanctiones, multis Libertatibus refertas, (n) prioribus superaddendas & concedendas judicaverit, uti e *Confirmatione* in Anno 1351. emanata, atque iisdem Andreae Legibus in forma Literarum Privilegialium, pendenti & authentico sigillo roboratarum, annexa, perspicuum esset.

(m) Quam Confirmationem deinde etiam filia Ludovici, MARIA, ad solium Paternum eveſta, speciali, ac authentico sigillo munito Privilegio, Anno 1384. die 10. Kalend. Julii repetiit.

(n) Depromemus quædam in dignissimas ejus Laudes ex Bonfinio, qui Lib. 10. Dec. 2. p. 250. ita eas illustratas reliquit: *Jus integerrime dixit, amplificavit cupidissime Regnum, in Divinum Cultum & Studiosos omnes perquam magnificus & gratus semper est habitus. Ne plebs ac rustica multitudo gravioribus, quam par est, tributis & portoriis, a quæstoribus & præfectis oneraretur, neve iniquis Judiciis gravaretur, afficereturve rapinis, dissimulato*
sæpe

sape habitu, veluti callidissimus explorator, vicos & oppida lustravit, perscrutaturus mores publicanorum & Praefectorum, & eorum injurias ex plebis querimoniis recogniturus, quod idcirco a clementissimo Principe facilitatum ajunt, ut non minus optimatum, quam plebis curam gessisse videretur.

§. 18.

Quo autem propinquiore fuere Compilationi Decreti Werböcziani post fata Ludovici ad Gubernacula Regni erecti Reges, eo curatius etiam Civiles ac pleniores semper Leges Populi sui moribus accommodabant. Ita SIGISMUNDUS, Imperator Romanorum ac unicus hujusce Nominis Rex, sextuplicia edidit Decreta: e quibus *primum*, (o) Anno 1404. feria tertia, proxima post Dominicam Invocavit, Budæ; *secundum*, (p) & *tertium*, (q) Anno mox subsecuto 1405, *quartum*, (r) Anno 1411, *quintum*, (s) in festo Georgii Martyris Anni 1434. *sextum* denique (t) Anno 1435. Festoque die Gregorii Pontificis in jam attacta Civitate Budensi promulgatum est. Ita & ALBERTUS laudandæ recordationis Rex
uni-

unicum licet, ac in principio sibi met (u) ipsi potius, quam populo Legem ponens, non tamen contemnendum sancivit Decretum. Namque *Processum Exhibitionis Literalium Instrumentorum*, binæ item *Evocationis*, tum *Proclamationis forensis*, triplicari solitæ, ejusdemque *Causas principales*, *Actorem nempe & in Causam attractum*, iusta accuratione declarat.

(o) Is hoc Decretum tunc demum edidit Sigismundus, posteaquam Gubernacula Regni, quibus eundem nonnulli Optimates Nobilesque Regni privare, ac Ladislaum, Filium Caroli de Durazio, in Regnum vocare nitebantur, readeptus fuisset, quo ad instantiam illorum, quorum Bona durante ipsorum infidelitate fidelibus subditis suis contulerat, quosve postea in Gratiam suam Regiam receperat, eadem Bona rehabendi & supplicium ab infidelibus, necdum Gratiae Regiae restitutis, desumendi modus decernitur. Cæterum nullas in se Leges continet.

(p) Multæ & laudabiles profecto Leges tam publicum, quam privatum Regni Statum respicientes, hætenus scripto necdum comprehensæ, exhibentur sub hoc Decreto, quas imprimis Liberæ Regiæque Civitates venerari possunt ac debent,

debent, in quarum utpote favorem & conservationem illæ multa in parte directæ sunt.

(q) Multa damna & incommoda, quæ ex diversis ac sæpe contrariis Consueudinibus, eorum vigentibus, Regnicolis evenerant, ad condendum hocce Decretum causam fuisse impulsivam, ex Præfatione ejusdem discimus.

(r) In hoc Decreto præter *modum dicationis*, *exactionisque lucri Camerae & Decimarum*, nihil continetur.

(s) Est etiam speciale Decretum, per quod *Leges insurgendi & exercituandi*, in casu occurrentis generalis Expeditionis Exercitus, determinantur. Quod autem in dato emanationis ejusdem a novissima Viennensi editione *Anni 1628*, ubi idem sub *Anno 1435*, *octavoque die Martii*, appositum habetur, recesserim, factum est ideo, quod in quibusdam editionibus ita legatur, idque & mihi magis videbatur probandum, cum eodem Anno quasdam propositiones, nunc quoque exstantes, dictæ expeditionis intuitu in absentia sua Regnicolis transmiserit Sigismundus, ad quarum postea tenorem, ut opinor, isthoc Decretum suum accommodavit.

(t) Communiter etiam *Majus Decretum* vocatur, ex eo nimirum, quod reliqua ejus Decreta numero & magnitudine Articulorum præcellat. Et certe in ipsa consideratione augmentati stabilitique Juris Patrii, majus est & cæteris suis,
imo

imo & antecessorum suorum Decretis, utpote quo circa condignam & accuratam Juslitia administrationem præclare & studiose actum est.

(u) Articulo namque 20mo, ut cæteros mittam, exemplo admodum notabili, saltem Legibus nusquam inserto, eam sibi posuit Legem Rex Albertus, quod de maritandis filiabus suis cum Consilio Prælatorum, Baronum, Nobiliumque Regni, ac etiam cognatorum, proximorum, subditorum reliquorumque Regnorum & Ducatum suorum, acturus sit. Cujus obligaminis rationem & fundamentum si investigemus, inde forsitan desumendum veniet, quod Regnum hætenus duplici jam exemplo per fœminas fere hæreditario Jure ad Extraneos fuerit delatum, adeoque in id allaborabant Hungari, ne imposterum per elocationem filiarum Regiarum ignorantibus & invitis illis Rex quisquam enascatur; sed cessarunt tandem sua sponte, & merito quidem optimo, cuncti hi respectus, dum, ut infra videbimus, Regnum hocce hæreditariæ successionis Jure in fœminum quoque sexum AUGUSTÆ DOMUS AUSTRIACÆ felicibus auspiciis deductum est.

§. 19.

Cumque VLADISLAUS Polonus idemque *Primus*, quem procures Regni, de prole mascula per Elisabetham, Alber-

ti Viduam, enitenda, incerti existentes, statim ab obitu ejusdem ad habenas Regni obeundas arcesserant, in deploranda illa Varnensi clade non sine perpetua Gentium commiseratione cæsus, ideoque Regnum Principe suo destitutum fuisset, (v) ne exinde publica Res convellere-
tur, visum erat Inclytis Regni Statibus & Ordinibus Anno Incarnationis Domini-
cæ 1446. generalem Conventum indicare, quo itidem certos de eligendo Regni Governatore, ejusdem futuræ Authoritatis limitibus & Sigillo eidem concre-
dendo, denique etiam de conservanda Regni tranquillitate, concluderunt Artic-
ulos, (x) quibus etiam rigorosum illud Juramentum, ab eorum electo Governatore *Johanne Corvino*, præstitum, in-
sertum habetur. (y)

(v) Ladislaus enim Posthumus, qui in ipsis statim cunabulis in Regem legitime initiatus fuit, adhucdum a Ferdinando Imperatore cum S. Regni Corona asservabatur, docente *Petr. de Reva*, Cent. 5. p. 35. & 36.

(x) Quos explicatius habes apud *Bonfinium*, Dec. 3. Lib. 7. sub init: *Post*, inquit, ubi *Vladislai*
Re-

Regis interitum & vix tertiam e Varnensi clade partem Exercitus superfuisse, Pontifices Optimatesque cognoverant, ad inhibendas mutuas in Regno injurias, de dolo malo, de vi, de latrociniiis, cadibus & rapinis, severa Decreta promulgarunt: ut donec Procerum Nobilitatisque reliquiæ, quæ e Bello superfuerant, redirent, tranquillum quietumque Regnum servarent; nihil vehementius expavescentes, ne quæ in tanta rerum perturbatione, ex pristinis factionibus seditio interim oboriretur. De valore autem & potestate illorum, consulendus *Werböczius*, in *Op. Tr. P. 2. T. 14. §. item Literæ Dominorum Prælatorum. &c.*

(y) Adeo id miratur *Petr. de Reva*, *Cent. 5. p. 41.* ut in hæc verba eruperit: *Forma Juramenti*, ipsi, licet tot tantisque præclaris factis omnem de fide sua hæsonem ex animis hominum tollere potuisset, in generali Regni Congregatione, instar terribilis cujusdam fulminis, horrendæ præscripta fuit. Subjungit tamen in sequentibus, eandem ex tempestate nimis usitatam fuisse, tam in publicis & maximis Obligaminibus, quam etiam privatis Contractibus & foundationibus mutui nexus atque candoris.

§. 20.

Restitutus tandem Regno LADISLAUS POSTHUMUS, non tam Juris condendi studio, (quod in tam tenera ætate nec desiderari ab eo poterat,) quam fi-

E

nali

nali Regni sui calamitate, quam Turcarum Imperator Mahometes, capta jam Constantinopolitana Urbe, aperte minabatur, commotus, Anno plus minus decimo quinto ætatis suæ, amplexique in Hungaria Regiminis altero, qui erat 1454, in festo Conversionis Divi Pauli Apostoli, habitis primum ratione præsentis periculi cum Proceribus Nobilibusque Regni, qui ad Mandatum ejusdem in Liberam Regiamque Civitatem Budensem confluerant, mutuis consultationibus, de instaurando per Militiam & Insurrectionem Domino-
rum Archi- & Episcoporum, Præpositorum, aliarumque dignitatum Ecclesiasticarum totiusque Populi Hungarici Exercitu, ac adeo liberando ab ejusmodi Paganorum insultibus alioquin etiam non parum afflictæ Regno, utiles & summe necessarias illo tempore Leges, unico Decreto (†) contentas, promulgavit: (x) quæ tametsi, ut Rex ipse in Articulo finali fatetur, antiquæ Consuetudini ac Libertati, tam Ecclesiasticarum, quam Secularium Personarum derogare viderentur, (a) servari tamen tunc debebant, extrema necessi-

cessitate sic ferente, quæ alioquin etiam Legem ipsam frangere solet.

(†) Aliud quoque Decretum, & quidem die 6. Febr. Anni 1453. eum edidisse, Author editionis novissimæ Corp. Jur. Hung. Tyrnav. Anni 1696. asserit, ubi etiam pag. 287. habetur, dicitque illud ab amico in pergamenno sub sigillo Ladislai missum. Sit fides penes Authorem, nobis in margine illud attigisse, satis est. Illud mirari satis nequeo, quod in *Cynosura Jurisperitorum*, ubi sub voce *Rex* ostenditur, quorum Regum Decreta servantur, quæve vigore suo careant, dicatur, nulla hujus Regis esse Decreta. Qui nævus forte Werböcziani tituli intuitu subnatus est Authori, quo illa pariter in ordine reliquorum Decretorum non recensentur; fortassis ideo, quod Jurium materiam non adeo adauxerint. Nec tamen dixit Werböczius, nulla ejus exstare Decreta.

(s) Nec tamen dubitandum est, ex innata quasi sibi Justitia, plures quoque & salutare Sanctiones eundem instituturum fuisse, nisi tam subita ac insperata morte e vivis fuisset sublatus.

(a) Posteris itaque temporibus nullam ejusmodi inconsuetam expeditionem se promulgaturum, facturumve, fide sua Christiana pollicitus est in eodem Articulo.

§. 21.

Hoc loco notandum quoque venit, Decretum *Michaëlis Szilágyi de Horoszegh*, quo idem Articulos, post datam sibi; absente adhuc noviter electo Rege Matthia, quinquennem Regni Gubernationem, in Conventu, Anno 1458. Pestini celebrato, a Regnicolis conclusos, sibi que unanimi voto exhibitos, confirmavit, omnimodam illarum observantiam & executionem, vel per se, vel etiam ipsum Matthiam Regem fiendam, pollicendo.

§. 22.

Sed novus porro & pulcherrimus se nobis campus offert, de augmento Juris Patrii ulterius etiam differendi, dum ad MATTHIAM I. *sive* CORVINUM, clarissimum & fortissimum Hungarorum Regem, (b) progrediendum est. Quemadmodum enim hic invictæ virtutis Heros & Justitiæ cultor intentissimus, ut propriis illius verbis utar, (c) simul atque ad Regiæ dignitatis fastigium sublimatus fuisset, id semper animo suo volvebat, (d) ut

(d) ut eas Inordinationes & deperditas abusiones, quæ in hoc Regno Prædecefforum fuorum, ac illis quoque temporibus, potiffimum vero in Judiciis invaluerant, abolere & extingvere, ac e con-verfo Statuta & Decreta ita falutaria itaque ftabilia condere potuiffet, quæ ad laudem & gloriam imprimis Redemptoris noſtri, fuique & totius Regni honorem, falutem & tranquillitatem omnino vergerent, quæque pro Legibus & Jure perpetuo haberi, nec unquam, prout hætenus in cujuslibet novi Regis aſſumptione factum fuiſſet, pro arbitrio variari & antiquari poſſent: ita ſuperatis tandem tot tantisque obicibus, iſtiusmodi ſancto Propoſito identidem interjectis, extra quinque minora Decreta, (e) Legesque in iisdem habitas, ac jam prævie promulgatas, indicto eum in finem ad Calendas Januarias Anni 486, ſupra Milleſimum in dictam Budenſem Civitatem Conventu, habitoque deſuper cum Proceribus Regni ſenatu, plurimas ac optimas ibidem ſanctiones, (f) Regia & Senatus Authoritate munitas, edidit, complexas Decreto VI.

alias etiam majori vocitato, ejusdem Regis, quibus imprimis *Judicium Palatinale* est abrogatum, (g)

(b) Ita illum appellat *Istvanfus*, scitus ac integerrimus rerum patriarum scriptor, *Lib. 1. in principio*.

(c) Habentur illa in *præfatione* ad *6tum* ejus *Decretum*, digna profecto accuratiori dispectione.

(d) Ex eo nimirum pio & tanto Heroë digno principio, quo Reges & Principes, qui divina dispositione in suprema dignitatis specula constituuntur, non solum armis decoratos, sed & Legibus ornatos esse debere, eamque demum Rempubli-
cam laudabilem & felicem esse, in qua bene institutæ Leges dominantur, publicis monumentis, ac quasi gratulabunda mente assererat, uti ex eadem *præfatione*, & principio *Confirmationis Andreæ II. Decreti* videmus.

(e) Anno 1462. in generali Congregatione Regni, adhuc ante Coronationem Regis habita, editum est primum ejus Decretum, tribus duntaxat Articulis constans. Quod deinde occasione Coronationis ejusdem Anno 1464. in Alba-Regali feliciter institutæ, alterum excepit, in quo præter Confirmationem Decretorum Andreæ, Ludovici & Sigismundi Regum, etiam novæ habentur Legum accessiones. Tertium postea Anno Domini 1471. feria quarta, proxima ante festum Beati Matthæi Apostoli & Evangelistæ,
in

in Conventione Budensi, ad humilimam petitionem Optimatum Nobiliumque Regni, certis libertatibus, & Privilegiis, in Decretis prioribus necdum clare expressis, se fulciri cupientium, secutum est. Notabilis in hoc Decreto maxime *Art. 19.* quo *Beneficiatis* quidem, sub poena amissionis Beneficiorum, *non beneficiatis* vero Regnicolis, sub amissione capitis, severe imponitur, ut nemo illorum migrato ordinario Regni Iudice, Jus suum in Curia Romana prosequi valeat, audeatque. *Art. 28.* in Causis occisorum Nobilium probæ loco *duellaris dimicatio* fuerat constituta, quæ tamen *Art. 18. Decr. 6.* prægnantissimis ex rationibus prorsus sublata est. Interim de modo hujus certaminis, videri poterit *Berneggerus, in Disquisit. de Regno H. Par. 3. §. 130. & seqq. ibidemque citati Authores.* Priusquam quartum Decretum recenseam, mentio quoque hic habenda Articulorum, quos Status & Ordines Regni absente a Regno Rege in publico eorum Conventu, quem *Anno 1474.* in eadem Budensi Civitate celebraverunt, communi voto, consensu tamen & Mandato Regis munito, ratione instituendi defensionis Regni, ac adeo subsidii eapropter contra Turcas, infinitis pene præliis Regnum lacerantes, colligendi, concluderunt. Attinguntur illi etiam a *Taborio, in Collatione Juris Romani & Hung. Sectione 3. §. 4. in Notis sub Litera D.* Sed ad Propositum. Quartum itaque Decre-

tum Matthiæ Regis, post reditum illius a Bello Austriaco, quod *A. Chr.* 1478. contigit, in Dominica Quasimodogeniti, pariter Conventus Budæ celebrati tempore, confectum est, cujus Articuli, præter dictorum Regnicolarium Articulorum reiterationem modificationemque, paucas exhibent novas Leges. Quintum denique *A. D.* 1481, itidem Budæ in festo Divisionis Apostolorum promulgatum est, concernitque maximam partem Decimas & illarum accessoria, tribus tantum ultimis Articulis de rebus secularibus disponentibus. Huc etiam inferendi veniunt Articuli, in Diata *A.* 1485, qua Comes Emericus de Zapolya, ex consensu Regnicolarum ad Palatinatus Dignitatem evectus fuerat, sanciti, qui tamen præcise de *Authoritate, Officiis, Juribus & salario C. Palatini*, 12. punctis comprehensis, tractant.

(f) Quas per Epitomen, cujuslibet fere Legis Historiam pulcherrime exhibentem, plenissime dedit *Bonfinius*, *Dec. 4. Lib. 7. p. 456, 457, 458, & 459.* dignis, ut huc legantur. Evolve etiam *Casparum Ens*, *Rev. H. Lib. 4.* ubi hujusmodi Matthiæ Instituta exquisitis verbis describit.

(g) Ne & hanc Juris antiqui partem ignoremus, recitabimus illius descriptionem ex *Petr. de Reva*, *Cent. 5. p. 52*: *Inter alias fuit consuetudinis Palatino, ipso regnante Matthia, quotannis singulos Regni Comitatus peragraré, & de malefactoribus sub dio, super colliculis ad id opera congestis, quorum*

rum multi & hodie passim apparent, Judicium administrare, unde Judicium Generare, sive Palatinale, aut Congregatio Generalis Palatinalis appellabatur. Illius abolendi, propter abusum potestatis, primum Consilium hoc Rege inventum, legum transgressores puniendi potestas Comitibus attributa, tandemque Vladislai tempore penitus sublata exolevit & evanuit, nullo unquam tempore celebranda, excepto rusticanæ insurrectionis Casu, quo Comitibus rebelles inquirere volentibus Processus Judicii Palatinalis concessus fuit.

§. 23.

Cæterum, non possum non paucis hic meminisse Historiæ notatu dignissimæ, quæ circa receptionem & observantiam Legum Justineanarum, de hoc Rege proditur. Nimirum cum Beatricem, Neapolitani Regis Ferdinandi filiam, in matrimonium accepisset, eamque A. 1476. in Hungariam adduxisset, Rex prudentissimus, comitati sunt eundem una cum primariis Viris compluribus, celebres aliquot & clari Juris Doctores ex Consilio Regio, qui cum sæpius Rege præsentem honorificam Legum Justiniani mentionem facerent, prædicarentque, quam profunda Sapientiæ mysteria iis reperissent, per-

E s

sua.

fuaferunt ei, ut Disciplinam & Exercitium illarum in suas Provincias reciperet. Re constituta, (*h*) vocati sunt ex Italia eruditissimi in his Libris Doctores & Professores, qui barbarum, ut ipsi perperam jactabant, morem aspernati, Authoritate sua facile perfecerunt, ut homines simpliciores illorum se sapientiæ concederent. Cœperunt illi postea formulas præscribere, quibus esset petendum, quibus respondendum atque excipiendum, dies legitimos notare, Judici quoque aliquid assignare, quod diceret, ne muta esset persona, adeo, ut brevi tempore in locum quietæ a litibus tranquillitatis, qua fuerat usa Hungaria, omnia fervere Litibus viderentur, Controversiis, Repetitionibus, Exceptionibus, Comperendinationibus, Procrastinationibusque, perinde, quasi Legum Doctores isti Controversias & Lites ad se traxissent, quemadmodum cæcias nubes attrahere dicitur. Quod malum tantum & tam subitum, quodque late invasisset plurimos, quum deinde animadvertissent homines prudentiores, ad Regem res delata est, qui re per-

percognita, quo tranquillitati & quieti subditorum consuleret, Jure consultos illos continuo Regni finibus jussit excedere, & Libros Triboniani e Regno ejicere, eo cum Privilegio, ne quis imposterum de iis loqueretur, ac omnia potius in pristinum morem revocentur. (i)

(b) Improbat hoc Matthiæ Regis institutum, eumque peccasse dicit *Bodinus*, ex eo nimirum Capite, quod populus & Judicia Hungariæ tot tantisque Litium ambagibus exinde circumventa sint; sed ego multa potius laude idcirco dignum esse existimo, quod sapientissimas Romanorum Leges in clientelam suam receperit, cum neminem, nisi ignotum, lateat, quam bonæ, plenæ, salutare, ac ipsi sanæ rationi consentaneæ sint, adeoque ad cujuslibet fere populi mores suo modo applicari queant. Quod autem exinde multæ Litigationes subnatæ fuerint, id certe non Legibus ipsis, sed perversis Doctorum, vel potius rabularum ingeniis & applicationibus imputari debet, ut hinc isti potius merito relegandi fuissent, reservato nihilominus, quantum fieri commode poterat, optimi Juris usu.

(i) His fere verbis rem totam describunt extranei Scriptores: Hotomannus, in *Antitriboniano* Cap. 17. pag. 190, & 191. Ludovicus Vives, de *Causis corruptarum artium*. Lib. 7. in fine:

Franc.

Franc. Balduinus, *de Instit. Hist. universæ*, & ejus cum *Jurispr. Conjunctione Lib. 7. p. 247*, & 248. Herm. Conringius, *de Orig. Jur. Germ. Cap. 32. p. 230.* & Christ. Thomassius, *in Delineat. Hist. Juris §. 167.* Neque ego de ejus veritate ac ipsa adeo horum Scriptorum fide, dubitandum putaverim, quod iidem, & imprimis Hotomannus ad *Historiam*, mihi licet non visam, se provocent, neque in hoc facile suspecti haberi queant. Et quanquam Bonfinius, accuratissimus alioqui Rerum a Matthia gestarum Scriptor, ac ipse etiam Petr. de Reva, in studiose connotanda Juris nostri Origine & fati, omnibus anteferendus, disertam hujus Historiæ mentionem non faciant, per ea tamen, quæ de ardentissimo Romanorum imitandorum studio, ac perpetua æmulatione, de mutatione morum Scythicorum in Italicos, de amore & cultu Ictonium, eorumque ex Italia aliisque Regionibus authore Matthia Rege facta, diligentissima disquisitione, commemorant idem tradidisse censendi sunt. Qui proinde hic conferendi, & quidem ille Dec. 4. Lib. 7. p. 459, & 475. hic autem Cent. 5. pag. 52. R. H.

§. 24.

VLADISLAUS II. Rex Bohemorum & Casimiri, Poloniæ Regis, filius, ad quem post fata Regis Matthiæ Imperium Hunga-

rorum delatum fuerat, bellica quidem virtute & prudentia Matthiæ Regi vix ac ne vix quidem comparari poterat, (k) in ipso tamen Juris scribendi studio & labore (l) non vulgarem Justitiæ amorem indicante, majorem certe laudem mihi videtur mereri. Neque quidem sine plenissimo fundamento. Nam & plures (m) multisque in passibus longe præstantiores, quam Corvinus, imo & omnes eundem antecedentes Reges, sanxit Leges, (n) & præterea non exotico Juri, in Patriam introducendo, frustraneam dedit operam, verum antiquas & dispersas Patriæ Leges, maximeque Consuetudines illas, quæ hætenus nulla scriptura continebantur, ideoque cursum Justitiæ non parum sufflaminabant, tam salutari Instituto ad Juris scripti normam & rationem revocari compilarique curavit, ut æternam merito gloriam idcirco apud omnem Posteritatem sibi comparaverit. (o)

(k) Supervacaneum est, multis argumentis id evincere, cum id cuilibet, in Historia utriusque Regis vel mediocriter versato, testatissimum esse debeat. Majoris tamen luculentiae ac
robo-

roboris causa, verba illustris Viri, *Sigism. Bavoris ab Herberstein*, uti a *Casparo Enflo*, *Lib. 4. p. 168.* recitantur, huc apponemus: quemadmodum autem, ait hujus Regis, (scilicet *Matthiæ*) *Virtute ac rebus præclare gestis Hungar. Regnum ad summam potentiam, ipso vivente, pervenerat: ita eo sublato, quasi mole sua laborans, inclinare cepit. Nam qui ei successit, Vladislaus, Bohemiæ Rex, Casimiri Poloniæ Regis filius, Princeps quidem pius; religiosus & vitæ inculpatae, sed ad moderandam tam bellicosam Gentem, in tantipræsertim hostis vicinitate, minime sufficiens fuit. &c.* Addi quoque possunt, quæ idem *Enflo*, pag. 160. in *Vita Matth. & Galeottus Marcius Narrien.* per totum *Coment. de sapien. egregie, fortiter & jocosè dictis & fact.* ejus, qui Anno 1723. denuo *Viennæ* in 12. prodiit, commemorant. Addat; *Sam. Schurczfleisch. de Superioribus Hung. Conversionibus. §. 21.*

- (l) Quem a Deo sibi impositum esse fatetur, in principio *Decr. 3.* his verbis *Majestate Regia dignissimis: dedit nobis DEUS ipse duo instrumenta, quibus populum nobis subiectum regeremus, Arma scilicet & Jura, Jura quidem, ut eos in tribus Naturæ præceptis, honeste vivere, alterum non lædere, & unicuique, quod suum est, reddere, instrueremus; Arma vero, ut quos timor pænæ legalis a malis eorum actibus, non refrænaret, hos saltem vindicis gladii severitas compesceret a peccatis, & sic hominum coerceretur audacia, & inter improbos innocentia tuta redderetur.*

(m) Con-

(m) Consentientem hic habeo illustrem Scriptorem *Petr. de Reva*, qui *Cent. 6.* sæpius laudati *Tr. pag. 58.* eandem rem ita exprimit: *Jurisdictioni præterea data est opera, nec aliquis inter Reges Hungariae, qui plures condidit Leges, quæ licet non temere sint ferendæ, quod bene Republica constituta, non opus est multis Scriptis, sed paucis Legibus, velut tesservis, ut de re publica & privata consentiant: tamen necessariae erant Vladislao Regi, quo in alta pace silentibus armis Judicia recte & debito ordine procederent, quæ sunt delubra æquitatis. Idem quoque perhibet Istvanfius, Rev. Hung. Lib. 2. p. 18. Exinde, inquit, Vladislaus facta cum Maximiliano pace, animum ad condendas formandasque Leges advertit, iisque in meliorem statum redactis, demum venandi studio, aliisque remissionis & otiosæ vitæ voluptatibus, Reipublicæ cura aliis demandata, oblectari cepit &c. Hincque Werböczius, in P. 2. tit. 6. notabiliter inquit: Novissime etiam serenissimus Dominus voster modernus Rex Ladislaus non minus cæteris præstantiores Leges condidit, cujus memoria laudabilis apud Hungaros in benedictione semper erit.*

(n) *Habitas septem diversis Decretis. Quorum 1. quod etiam majus audit, Anno Domini 1492. Budæ sancitum est, quo maxime proclamatae Congregationes, quæ, Art. 36, periculosum, & extr. hoc Regnum inauditum Judicium, vel potius Corruptela, dicuntur, duella, Trinaque forenses proclamationes sublatae sunt. De quibus vid. Kithon. dict.*

dict. Tract. C. 1. Qu. ult. Secundum Anno 1495. iterum Budæ in Diæta, pro festo B. Georgii celebrata, emanatum est, in quo habentur Accessiones quædam ad Decretum I. quod, uti Rex ipse dicit, necdum perfectum fuerat atque completum, addita etiam *Evocatione cum Infimatione*, loco Trinæ forensis proclamationis *Art. 7.* Tertium, sive minus Decretum etiam Budæ Anno 1498. promulgatum est, quo libertates Nobilium, a prislinis Regibus concessæ, denuo cunfirmantur. Ex principio illius apparet, in Anno quoque 1497. Pestini habitum fuisse conventum, sed a nonnullis, Bonum potius privatum, quam publicum observantibus, subversum, adeoque re infecta transactum fuisse. Cæterum notabilis in hoc *Decr. Art. 45.* quo definitum est, ut Interregni tempore, quotiescunque universitatem Regnicolarum ad eligendum novum Regem convenire contigerit, nullus *Oratorum sive Legatorum Forensium* ad ipsam Conventionem admittatur, quo eo commodius de novo Rege provideri queat. Quartum Anno 1500. in Campo Rákos 15. die Congregationis, ad festum B. Georgii illuc indictæ, latum est, continetque certas additiones ad Decretum prius, tribus in Diætis, quovis tertio Anno celebratis confectas, ac in hac demum Conventione perfectas. Quintum Anno 1504. itidem in Campo Rákos eodemque tempore editum esse, legimus, habetque pariter novos quosdam Articulos. Post tempora hujus Decreti, & quidem circa

circa *Annum* 1505. celebrata sunt Comititia in eodem Campo, ubi omnes Proceres, tam Ecclesiastici, quam Seculares, & reliqui Status Regni, mutuo sese obligarunt strictissimo fœdere ac Juramento, ne ab exteris Nationibus Regem sibi eligerent, sed de sua ipsorum progenie & Lingua, addita etiam gravissima perpetuæ infidelitatis ac perfidiæ in Patriam nota, ac poena, qui contra Statutum hoc quovis tempore consulere, aut facere ausus fuerit. Cui Statuto Emericus Prinyi Palatinus, acerrime obstitisse fertur. Nam cum Comititia Posonii celebrarentur, & ipse artuum doloribus laboraret, sella per Urbem circumlatus, Decreti iniquitatem, ut credi volebat, detestatus, deprecabatur, Regni Jura perturbantis, quæ nulla exceptione Liberum Jus Hungaris permitterent, sive ex suis mallent, sive exteris Regem eligendi. Neque prius queri desistit, quam minus coactus, suo signo appposito Decretum obsignavit, non ut Palatinus, (quemadmodum declarabat) sed privatus. Hujus Conventus Generalis Decretum, etsi non reperitur in usitato Decretorum Vladislai numero, tamen sequentibus Annis, nempe 1507. fit mentio illius & confirmatio, Art. nempe 1. sunt verba *Petri de Reva*, ex *Cent. 6. pag. 60. R. H.* desumpta. Sextum Anno 1507. in jam dicto Rákosiensi Campo lucem conspexit, constatque 20. Articulis. Septimum denique Anno

1514. rursus Budæ die 19. Novemb. prodiit. Idem P. de Reva, d. Cent. 6. p. 62. nonnulla ejus Capita recenset: In reliquam etiam Plebem gravius animadversum fuit, atque Posteritati etiam illius stricta Lege cautum, ut amissa omni Libertate nullam haberent de loco in locum commodiorem contra voluntatem Dominorum Terreſtrium transigrandi facultatem: prohibitus quoque armorum usus, ac præcipue bombardarum, sub dextræ manus amissione. Sancitum insuper, ne aliquis de russica progenie natus, in Episcopum eligeretur, aut si electus fuerit, nemo illi Decimas dare obligaretur. Ex Conclusionem observamus, Archi - Episcopum Strigonensem. Patriarcham Constantinopolitanum & Apostolicæ Sedis de Lateve Legatum dici, cujus denominationis rationem suppeditat Pancrat. d. Tract. Sect. 5. §. 14. In Conclusionem vero Decr. I. Matth. II. Regis, Articulis post Coronationem editis annexa, quæ a temporibus dicti Decr. 7. Vlad. inferi prorsus omiſſa erat, ac nunc denuo usurpari cœpta est, hic Titulus novum accepit augmentum, Primatis nempe Hung. & Legati Nati, qui tamen & antea jam Archi - Episcopis fuisse legitur, Art. 15. Anni 1536. nec etiam postea semper hujusmodi Conclusionibus inferebatur, sed ut plurimum Archi - Episcopatus tantum Titulus retentus fuit. Summum tandem incrementum illi accessit, sub moderno Victoriosissimo Hungariæ Rege, CAROLO VI. quippe qui ad demissam Eminen. & Sereniss. Cardinalis, Ducis de Saxonia,

nia, Archi - Episcôpi moderni Strigonien. & Primatis Hung. Instantiam, futuros quoque ejusdem in Dignitate Archi - Episcopali Strigonien. Successores, in veros S. R. I. Principes creare, & ad Titulum atque dignitatem Principatus Imperialis, cum omnibus honoribus & prærogativis eidem competentibus, ut verba Art. III. Anni 1715. sonant, ex speciali gratia sua evehere dignatus est.

- (o) Vel hujus igitur meritissimæ gloriæ nomine justam castigationem patiatur necesse est Epitaphium illud, quod Author Mausolei Ducum & Regum Hungariæ eidem hoc rigore apposuit, ac si aut nihil, aut parum, vel luce, vel gloria, vel se, vel vel suis, vel Majoribus, vel Posteris dignum gesserit.

§. 25.

Quæ quidem Compilatio ut altiuscule a nobis repetatur, imprimis causam illius impulsivam dispiciemus. Placet vero ipsissimis Vladislai verbis eandem suppeditare: *Licet & antea, inquit, non defuerint quædam Jura Regni, quæ quia nulla scriptura continebantur, Consuetudines potius appellari poterant. Verum quia & ex hujusmodi Constitutionum a nobis editarum, & illorum Regni Jurium diversa Interpretatione, magna ple-*

rumque oriebantur incommoda, aliis alio, prout cuique libitum erat, sensum & Interpretationem earum trahentibus; & quibusdam in judicando, vel Judicio postulando, Regni Consuetudinum, aliis Constitutionum formulam sequentibus, atque allegantibus, ita, ut non inter eos solum, quorum Causa ageretur, sed inter ipsos etiam Judices, ac Jurium Regni consultissimos & peritissimos, magna interdum super hujusmodi Legum, Consuetudinum & Constitutionum Interpretatione, contentio oriretur, ut quandoque hi, qui plus viribus & potentia, quam Legibus & Justitia fiderent, tribunal Judicum, magno asseclarum agmine aggressi, quod ratione & Legibus nequirerent, clamore & multitudine obtinere contenderent, & qui Jure inferiores essent, superiores tamen esse, & vincere, non Jure, sed tumultu ac multitudine niterentur. Neque vero Judicum & Magistrorum Prothonotariorum, Jura Regni allegantium, authoritas apud illos valebat. Cum enim Jura ipsa, nulla Scripturæ firmitate fulcirentur, quicquid

quid Legum, vel Consuetudinum in medium proferebatur, id illi vel in contrariam sententiam trahentes, vel aliter ab aliis Judicibus, & in aliis Judiciis tractatum, atque intellectum afferentes, omnes Judicandi rationes turpissime confundebant: ita frequenter contingebat, ut in qua Causa quispiam antea victoria potitus esset, in eadem vel simili, alter succumberet & superaretur. Cum autem, pergit idem Serenissimus Rex, his & ejus generis erroribus, plena ac referta essent omnia, & ex hujusmodi Constitutionum, & Regni Consuetudinum, tam varia ac multiplici interpretatione, tam lata calumniatoribus via pateret, animique tam Judicantium, quam eorum, de quorum Causis agerent, in tantis tenebris versarentur; Nos, quibus nihil prius antiquiusque est, quam subditos nostros in omni pace, & tranquillitate conservare, excitati etiam precibus, & continuis querelis prædictorum fidelium nostrorum, fideli nostro Egregio Magistro Stephano de Werböcz, Judicis Curiae nostrae Prothonotario, curam

omnium ipsius Regni nostri *Jurium*,
Legum & *Consuetudinum*, *Constitutio-*
numque receptarum atque approbatarum,
 earum videlicet, quæ in ipso Regno no-
 stro, & præsertim in *Aula nostra Regia*
judicandis & *decidendis Causis*, ac *Sen-*
tentiis ferendis, sequi ac observari con-
 suevissent, in unum colligendi, atque in
Titulos, (ut fit) & *Capita* distinguen-
 di, ut ea postea Nobis oblata, ac per
 cæteros *Magistros Prothonotarios*, &
sedis nostræ Judiciaræ Juratos Asses-
sores revisa, discussa ac diligenter trutin-
 nata, in unum volumen redigerentur.

Ut jam Gens etiam nostra *Hungarica*
 (sicut aliæ omnes fere Nationes & *Pro-*
vinciæ, bene & sapienter institutæ,) in
Judiciis decernendis & *Justitiæ admini-*
stratione, non sola *Consuetudine*, quæ
 plerumque mutari, & labilis esse solet,
 sed *Jure Scripto*, fidissimis *literarum mo-*
numentiis illustrato, niteretur.

§. 26.

E quibus etiam de Authore hujus-
 modi *Compilationis*, *Stephano* quippe
Wer-

Werböczio, summi excelsique Ingenii Icto, (p) edocemur. Hujus igitur ingenio labore & diligentissima sedulitate, (q) confectus fuit Libellus, *Decreti Tripartiti* nomine appellatus; sed priusquam summam illi manum apponeret, Decemviris Patriarum Legum peritis perlegendum, discutiendumque dedit, (r) quorum calculo & Judicio, tanquam qui recto ordine & debito modo conscriptus esset, approbatus, ab ipso etiam deinde Rege, in cujus conspectum occasione Conventus Regni Generalis, Anno Christi 1514. Budæ instituti, solenniter prolatus fuerat, eam obtinuit confirmationem, ut ejus usum in foro & Judiciis pro Jure perpetuum valituro recipi debere, Lege lata, ac secreto Regis Sigillo, quo ut Rex Hungariæ utebatur, communita, publicaret; pollicitus præterea membraneum isthoc Opus universis Hungariæ Comitatibus muneris loco se transmissurum, facturumque, ut primo quoque tempore in lucem ederetur publicam. Verum cum prolixioris fuisset negotii tam copiosum collectarum Legum Consuetudinumve cu-

mulum in quinquaginta & plura fortassis exemplaria transfundere, (tot enim circiter eorum numerabantur Comitatus, quos hujus Gratiæ Regiæ separatim participes reddi oportebat,) interea autem ad Conventus, Viennam Posoniumque indictos, rebus Regnorum suorum id exigentibus, concessisset, ac tandem inexpectata quoque morte præventus fuisset, Rex pacificus, hinc idem Tripartitum Compendium hætenus ineditum mansit, quem tamen defectum postea ipse *Werböczius* supplevit, qui illud, Vladislao e vita discesso, retento priori ordine & contextu, pro authoritate sua, qua, ut Personalis præsentia Regiæ Locumtenens, tunc temporis pollebat, circa Annum 1521. publicis Typis exscribi curavit. (s)

(p) Sed multis maximisque vitis notato, sic enim de illo loquitur modo allegatus *Istvanf. Lib. 6. pag. 50. & Lib. 8. pag. 77. s. 2. Steph. Werböcz. Prætor Regni, ac Mich. Zobius Publici Judicii Assessor, ambo factiosi ac Lingua & moribus fideque venales & immodici, quibus cum tumultus Regni placerent & res novæ, multitudinis animos commemoratione Virtutum ac fortunarum liberalitatisque*

tisque Comitis Scepusien. quocunque volebant, impellere poterant, nemine ex Regiis obstante. Unde etiam Prætura, quam Werböczius per multos annos administraverat, sed postremo ut turbator pacis & tranquillitatis sædaverat, per Ludovicum Nicolao Thuroczio delata. Addenda huc, *Facies Jur. Publ. Hung. And. Lochneri, C. 10. §. 2. p. 54.*

(g) Hanc Istvanfius quoque collaudat, *R. H. Lib. 4. in fine*, quo loco simul peregre regie describit isthoc Vladislai Regis Institutum.

(r) De præscripto *Art. 63. Vlad. Decret. 7.*

(s) Ita recensentur fata hujus Tripartiti ab ipso Authore, in præfatione, quam illi eotum affixit, dum primaria vice Typis fuisset mandatum; postea tamen illud sæpius ac diversis sub formis editum fuit, nimirum Leuchoviæ Anno 1660. in 4. cum versione Hung. cum Corpore Juris Hung. etiam prodiit Viennæ Anno 1628. in fol. & Tyrn. 1690. & 1696. *in idem in fol.* itemque Claudiopoli Transylv. in 4. quæ Editio perelegans est. Memini me quoque vidisse Editionem illius in 8. Claudiopoli Transylv. factam, ac pulcherrimo Typo adornatam, Annus tamen non succurrit.

§. 27.

Atque hoc demum erat Scriptum Hungariæ Jus, ad cujus proinde normam Causas controversas in præsentem usque

diem dijudicare (t) cujuslibet secularis (u) fori Judices, ac imposterum etiam, donec novum Juris Systema publicetur, constanter judicabunt. Quia vero illud multis in partibus, & speciatim in *Materiis Contractuum, Testamentorum, Criminum privatorum*, & similibus, manum esse videbatur, præterea novi etiam postea & plures emerfissent Casus, eodem Jure non decisi, hinc eidem in Decretis Serenissimorum Regum, posteris Diætiis conclusis, non paucæ Leges Articulares superadditæ sunt, quibus Doctrinæ Tripartitales partim explicatæ, modificatæ, imo & abrogatæ sunt, partim etiam vis & autoritas Tripartiti allegata fuit & stabilita, (v) id quod in sequenti jam Sectione nobis erit demonstrandum.

(t) Referenda huc veniunt verba *Iſſvanſii*, habita *Lib. 4. d. Tracti. in fine* ibi: quod Tripartitum in hunc usque diem in *Causis Forensibus & Controversiis dijudicandis observatum esse videmus.*

(u) Notanter ita scribo: in Judiciis namque & Causis Ecclesiasticis, ab ipsis amplexæ per Hungaros Christianæ temporibus, Canonici Juris placita in usu semper fuisse, ac nunc quoque omni-

omnino observari, extra omnem dubitationis aleam positum est, quod de illis etiam Causis rebusque intelligendum, quæ alioquin etiam de Lege Regni illuc pertinent, unde etiam *Art. 27. A. 1563.* ad illa se referunt I. Status & Ordines Regni. Evolvendus in hanc rem *Kitbon. C. 12. Qu. 12. §. 1.* unde hæc notamus verba: *in quibus (Causis scil. ecclesiasticis) tandiu solemus nos Legibus Regni firmare, quamdiu eas nobis ac Causis nostris suffragari viderimus; at ubi iis destituti fuerimus, illico ad sanctiones Canonicas confugium capere cogimur, quæ longe ampliores sunt & latius sese extendunt.* Olim plures Causæ ad hoc Forum spectabant; nunc solæ Matrimoniales, & revisio solennitatis Testamenti, quæ ut *Cynosura pag. 75.* ostendit, in authenticatione, vel non authenticatione ejusdem consistit, illi relicta est, ut apparet ex *Art. 70, 1618. 31, 1638. 15, 1647. & 27, 1715. Ann.* Cæterum de Processu dicti Fori plenius egit idem *Kitbon. d. C. 12.* Habentur tamen præterea plura hujus Argumenti Manuscripta in Hungaria, partimque Musis meis propria, quæ utinam ederentur in lucem publicam, ne cupida Legum Juventus hujus quoque Processus ignorantiam dolenter queritari debeat.

- (v) Quorsum videri possunt: *Art. 18, Anni 1635. Art. 16, & 116, 1647. 53, 54, & 78, 1655. 37, 1681. 11, 1687. 9, 26, 48, 68, & 94, 1715. Ann. & plures alii.*

§. 28.

Antequam vero hanc aggrediar provinciam, mearum omnino partium esse censeo, de labore laudati Compilatoris Tripartiti, ipsaque Methodo, in Tractatione observata, pauca quædam adnectere, quinimo ipsum quoque Tripartitum paulo anquisitius dispicere, recensurus simul Authores, qui deinde illud, vel Scriptis suis quoquomodo illustrare, vel in certa redigere Compendia, vel denique Collationem ejusdem cum Romano Civili Jure tentaverunt.

§. 29.

Ipsam itaque Tripartitam, si generaliter consideretur, in *tres Partes* dispartitam est a *Werböczio*, ex eo videlicet firmo fundamento, (x) quod omnis Consuetudo Juris, qua utimur, vel ad Personas, vel ad Res, vel vero ad Actiones, hinc promanantes, pertineat. Unde etiam in *prima* parte, illa, quæ Personarum rationem spectant, pertractavit, in *secunda & tertia*, de Rerum ac Cau-
sa-

farum Processibus, & Executionibus, Sententiarumque exinde ferendarum & appellandarum seriebus agendo, ac nonnulla etiam de Legibus Consuetudinariis Libellarum Civitatum, modoque celebrationis Judicii intuitu Causarum Rusticarum, quam Impensionem vocamus, subnectendo. Tribus hisce Partibus *Prologum* præfixit Author, quo generalia Juris principia, de *Justitia*, de *Jure* & similibus, non inconcinniter exponuntur.

- (x) Desumpsit illud *Werböczius* ex *Institutionum Justin. Lib. 1. Tit. 2. §. 12.* ad quarum proinde Imitationem simili modo, quantum ad numerum, etiam idem Tripartitum ab eodem divisum est, quamquam quoad rem ipsam longe alia certe ratione. Nam in prima Consuetudinarii Juris nostri Parte, non solum de Personis, sed & de Rebus & aliis similibus, ad secundam Juris Romani Partem spectantibus, agitur. In secunda agitur de Rerum ac Causarum Processibus & Executionibus, ac Sententiarum exinde ferendarum seriebus, quod idem est, ac si dixisset Author, de Actionibus vel Judiciis, quæ in Jure Romano tertiam Juris Partem constituunt: quæ omnia perbelle observavit ac deduxit *Fr. Foris Ottrokossi*, in *Experimento Reduct. Jur. Hung. ad suos fontes*,
Tyr-

Tyrnavia Anno 1699. in 12. edito, Sect. 2. p. 7, 8. & seqq. ubi simul pag. 9. rationem addit, ob quam Werböczius Tractationem suam sic accommodaverit.

§. 30.

Hæc autem universa Tractatio in dictis Partibus & Prologo in certos rursus Titulos distingvitur, qui diversis Juris Materiis instructi, sese invicem ita excipiunt, ut quantum pro Judicii mei ac tenuitatis modulo obiter animadvertere datum est, structura totius non tam illa sit, quæ ad splendorem accuratæ Methodi exæquandam congruere, quam quæ ad naturam potius rerum emergentium penetrandam, requiri videbatur. Ex eo enim vel maxime Industria Concinnatoris æstimari potest, quod Consuetudinum Regni fundamentalium partim ex proprio usu observatarum, (quarum quidem copiam ex obvia gestorum facie facilius aliis optime colligere poterat) si suo tempore in negotiorum Commerciis, quandam efficaciam, dignitatem, usum, connexionem & affinitatem conspexisset, quoad fieri

fieri potuit, summo studio ad usum publicum & privatum Scriptis attemperavit, stilo quidem ab eloquii Ciceroniani puritate nonnihil alieno, Curia tamen Regia & Judiciis Patriis apprime convenient, (y) unde etiam totum Systema ita adornavit, ut communia quidem & generaliora ad nutum Philosophorum specialibus præmitteret, cæterum quædam in hoc loco attingeret tantum, quæ in alio plenius & copiosius explicaret, ideoque Titulos quosdam non tam propriam sedem occupare, quam necessariam, (z) juberet, ut, quæ Materia forte difficultatem spiraret, conjunctione affinium ad intellectum propius illustraretur. (a) His tamen non obstantibus, omnino negari non potest, *Werböczium* multas Juris figuras, quæ luculentam utique explicationem requirebant, paulo obscurius, nec satis accurate proposuisse, imo supervacaneas quoque immiscuisse, qua etiam de causa ab acutissimo ICto, *Joanne Kithonicsio*, aliisque Patriarum Legum peritis Viris censoria virgula notatus est, tametsi exiguus hicce defectus nunquam prof-

fe-

fecto tanti momenti esse queat, ut meritiſſimam cætera laudem, e tanto labore ſibi comparatam, notabili aliqua ratione diminuerè poſſit, ex ea etiam maxime conſideratione, quod nemine ſibi præeunte, iſthanc obiverit Provinciã; ut adeo non immerito clariffimis illis Juris Romani utriuſque Luminibus & Compilatoribus longe celeberrimis, puta *Hermogeni, Gregorio, Gratiano & Raymundo de pena forti*, eundem æquiparaverit, eruditus Patriæ noſtræ Scriptor, *David Czvitingerus*, in *Hungaria Literata* pag. 399. (b)

(y) Accuratius id perpendiſſe debebat *Johannes Decius*, Barov qui in *Præf. ad ſuum Jur. Civ. & Hung. Syntagma*, tantopere inveſtus eſt in ſtilum Werböczianum, ut, auſu quidem admodum temerario & imprudenti, ſqualidum & barbarum eundem pronunciaverit. Non immerito hinc eum naſtus honorem, quod opus hocce ejusdem 'puriorè & ſplendidiore, uti jaſtat, elaboratum ſtylo, blattarum ac tinearum cauſis vitalibus ſuſtinendis potiore in parte relictum hæreat, dum e converſo ſqualidum licet, perverſo illius Judicio, iſſis tamen Rerum argumentis repletum Werböczianum Syſtema,

in

in universis Hungariæ Foris splendidissimo observantiæ studio ac honore frequentatur.

(z) Ipsemet quoque ultro id fatetur *Werböczius*, dum *Tit. 1. Part. 1.* inquit: *Non directe semper, sed præpostero interdum ordine, prout nempe sequitur Rerum in Judicio emergentium series & conditio illarum requirere dignoscitur, se tractaturum.*

(a) Est hoc celeberrimi *Thaboris* Judicium, in *Collat. Jur. Rom. & Hung. Part. 1. Sect. 4. §. 6.* in *Not. sub Lit. C.* probatissimæ accurationis intuitu ipsissimis ejusdem verbis nostram in partem conversum.

(b) Quo quidem Encomio extranei quoque Icti eundem cohonestavere. Ita præstantissimus ille Halensium Ictus, *J. P. Ludevigius*, in *dicta Germ. Princ. Tractatu maximæ accurationis laude dignissimo, Lib. 1. Cap. 3. §. 49. in Not. sub L. K. Hermogenem Hungariæ Werböczium nostrum appellat. Ita & Beckius, Legum Civ. in Alma Jenensi Professor consultissimus, Triboniani Hungariæ Titulo illum salutavit, in Epist. Gratul. Dissert. meæ de Usu & Auth. Jur. Rom. in Hung. circa Doctr. de Patr. Potest. adnexa, ut de reliquis nihil addam.*

§. 31.

Tantumque de externa dicti Operis forma dixisse, satis erit; nunc interiores illius qualitates intueamur, confi-

deraturí, quibusnam præcipue fontibus suam debeat originem? Hos vero ipse quodammodo indigitat *Werböczius*, verbis sequentibus: Sciendum, inquit, secundo, quod quanquam omnia fere *Jura Regni hujus originaliter ex Pontificii Cæsareique Juris fontibus progressum habeant*; municipalis tamen hæc nostra Consuetudo, qua in *Judiciis* modo generaliter utimur, ex tribus fundamentis constat: 1. Ex Constitutionibus & Decretis publicis. 2. autem ex Principum privilegiis. 3. vero ex *Judicum ordinariorum Regni Sententiis*. Cui & *Kithonicsius*, paulo ante collaudatus, adstipulatur, eadem *Werböczii* verba explicatius ita exponendo: Ideoque bene *Werböczius* P. 2. T. 6. Consuetudinem in *Judiciis* observandam, (quæ nihil aliud est, quam forma quædam *Judiciaria*, ad quam, tanquam Terminum ad quem, *Judicia* terminari debent) docet ex tribus fundamentis ortam esse, nempe ex publicis Decretis, sive Constitutionibus Regni, hoc est, generalibus Legibus & ex Principum Privilegiis, id est, pri-

va.

vatis cujuslibet Legibus, ac demum ex
Judicum ordinariorum Sententiis sæpius
ac sæpius eodem modo iteratis & repeti-
tis, ac quasi pro Legibus jam usur-
patis.

§. 32.

Dixi quodammodo saltem a *Wer-
böczio* & *Kithonicsio* commonstratos esse
fontes Tripartiti: exinde enim necdum ple-
ne evincitur, quod doctrinæ Tripartitales
e Jure Romano Cæsareo & Canonico de-
promptæ sint; plurima tamen atque cla-
rissima argumenta in promptu sunt, qui-
bus hujus asserti veritas haud difficulter
comprobari potest, e penitiori Operis
universi inspectione repetenda. Testem
hujus rei producam Virum clarissimum,
ac originum Hungaricarum Indagatorem
industriosissimum, *Franciscum Foris Ot-
trokocsi*, qui in pulcherrimo *Libello*,
Reductionis Juris Hungarici ad suos
fontes, aliquot notabilibus exemplis id
ostendit, potiolem Tripartiti fontem esse
Jura allegata, ad quem proinde Lecto-
rem remittimus, ac pauca tantum, quæ

ex his per modum confecutionis appo-
suit, huc depromemus: *Ipse statim Pro-
logus, ait, Tripartiti Juris Consuetu-
dinarii Regni Hungariæ accurata sui in-
spectione se manifestat, quodsi res, non
verba (addo & verba) in eo spectentur,
partim ex Jure Cæsareo Justiniani, par-
tim ex Canonico est depromptus. Et
rursus, ubi Legem Tripartitalem de Pe-
culio Castrensi & quasi Castrensi diligenter
examinasset, sic concludit: Ex his jam
perspicue liquet, nostros Majores in al-
legata Consuetudine, seu Lege aut Le-
gem, ex Jure Civili Romano acceptam,
suam fecisse, aut id, etiam ante notum
sibi præter Jus Romanum inde ab olim
hac in parte tenuisse, quod Juri Roma-
no esset conforme. Modus certe loquen-
di, quo *Werböczius* utitur, in princi-
pio sui Tituli citati, ultro se manifestat,
unde sit desumptus: ut ea, quæ a nobis
producta sunt in medium, ostendunt.
Tandemque, ut reliqua præteream, eam
fovet sententiam: Quamquam vero nostri
in hunc usque diem habeant quædam in
suo Jure & Consuetudine, ex Orientali-
um*

um populorum, (ut & aliqua ex Septentrionalium Scytharum) moribus hausta ; attamen maximam sui Juris partem, ex Jure partim Civili Romano, partim Canonico eos accepisse, non est dubitandum. Multa sane versatis in Jure, ultro se produnt, quibus ex fontibus promanarint. Sic, de Appellatione, de transmissione Causarum appellatarum, deque Literis transmissionalibus, ac de Novo Judicio nostri Juris, si quis uberiores vult suis ex fontibus habere lucem, legat Jus tum Civile Romanum, tum Canonicum, de Appellationibus, de Libellis dimissoriis : qui Apostoli dicuntur, nec non de restitutione in integrum &c. &c. Idem quoque profitentur : Daniel Cromerus, Ascanius Clementinus, Bodinus, Arturus Dukius, & qui omnibus hisce anteponendus erat, Decius Barovius, qui tamen excessivam & intempestivam in Jura Romana inclinationem suam non obscure prodidit, dum, quidquid bonarum, rectarum, salutariumve Legum Decreta Hungarica, (sub quibus & Tripartitum intelligit,) continent, id omne ex Jure

Romano transumptum esse, afferit; unde etiam non indigne eapropter a me alibi reprehensus est. (c)

(c) In Notis videl. ad Lochnerum *dist. Lib. Cap. 10. §. 3. L. e.* quibus addi potest etiam antecitata *Dissert. mea*, ac imprimis eidem antefixa *Præfatio*, Originationem Tripartiti fusius complexa.

§. 33.

Nullum igitur dubium amplius remanere puto, de fontibus Rivuli Tripartitalis. Quo circa tamen id probe observandum erit, quod quanquam, uti jam attactum, in Tripartito multæ Leges, e publicis Regum Decretis & Constitutionibus, per Epitomen exhibeantur, ac certis Titulis integri Articuli de verbo ad verbum inserti sint, maximam tamen illarum partem a Werböczio prætermisam esse, neque adeo simpliciter, sed *certo tantum sensu dici posse Opus illius, Collectionem sive Compendium omnium Legum Patriarum Scriptarum, tempora sua antecedentium*, multoque minus Corpus Juris Hungarici illud censendum esse, quemad-

mo-

modum *Czvittingerus* & *Ludevigijs*, locis supra citatis, perperam scripserunt, (d) quippe quod in hoc longe plures adhuc contineantur Leges cum Tripartito, ut infra suis Locis dicetur, sed potius *Complexum Consuetudinum ab antiquissimis temporibus ad illius temporis memoriam, penes toties recensitas Regum Sanctiones in decidendis Causis observatarum & practicatorum, habendum esse.* Quo quidem sensu utique non incongrue pronunciavit *Berneggerus*: *Hungarorum Jus sine Scripto remansisse, quod Usus diuturnorum morum consensu utentium comprobavit, usque ad Vladislaum II. Regem.* Patescit quoque hinc ratio, cur in Judiciis, allegationibus Causarum & quibusvis Juridicis Conclusionibus, non solum Tripartitum, sed etiam Leges & Constitutiones Regum, ante & post illud conditæ, citentur, quod omnino supervacaneum foret, si illud omnia ista complecteretur.

(d) Pari erroris lapsu notandus est Author. Anonymus, Libri: *Statut Hungariæ, Germ. editi, Cap. 5. §. 8.* asserens: *Vladislaum omnia Re-*

gum Decreta, a temporibus inde Stephani Regis, ad hæc usque tempora, Authore Werbücchio colligisse: Perperam quoque Corpus Tripartitum vocat eodem loco Opus Tripartitum. Illud namque volumen, quod in folio prostat, atque ex eo, quod in tres Tomos divisum sit, Corpus Juris nostri Tripartitum audit, non Werbücziæ Industriæ aut Instituto debetur, sed Typographis Viennensibus, & Tyrn. qui hac forma illud publicari curaverunt, ac illud saltem Werbüczianum est Opus, quod Tomo 1. exhibetur, atque ita inscribi solet: Jus Consuetudinarium I. Regni Hungariæ Tripartitum. Quibus simul errores Schurczfleischiani, in fine Dissert. Hungariæ commissi, castigantur.

§. 34.

Cæterum id quoque observandum est, Opus hocce tam in Germanicam, quam in Hungaricam linguam versum esse. Debemus vero priorem Versionem, *Augustino Wagnero Vilseccensi, J. U. Candidato, & I. Reipub. Posonien. Hung. Causarum Directori*, qui illam, e Mandato Augustissimi Imperatoris Regisque Hungariæ Matthiæ II. per Universitatem Viennensem prius revisam, ac ipsis quoque Inclycis Consiliariis Hungaricis, eo-

tum

tum in Conventu Posonien. existentibus, communicatam, Anno 1599. sub Titulo: *Decretum oder Tripartitum Opus der Sands-Rechte und Gewohnheiten des Hochlöbl. Königreichs Ungarn, Viennæ in folio minori edidit.* In Hungarica autem Versione perficienda, plures suam collocarunt operam, & nominatim *Blasius Vörös*, I. Comitatus Biharien. Juratus Notar. *Caspar. Helthay*, Sen. natu, Calcographus Claudiopolitanus, *Joannes Laskaj*, in vetustissima Civitate Transylvaniæ, Alba Julia, Capellanum agens, ac tandem Anno 1611. *Casparus Helthay*, Iun. qui illam Anno 1660. *Leuchoviæ* publica luce donavit in quarto, adjunctam Textui Latino Laborem in utraque versione impensum, si consideres, ille neutiquam contemnendus, quin sua potius laude dignus mihi esse videtur, ex eo quidem præprimis respectu, quod exinde etiam simpliciores, ac Linguae Latinae peritia destituti, quandam Juris Patrii intelligentiam, tanquam omnibus in Republica viventibus, adeoque & Legibus hisce subiectis, cujuscunque conditionis illi sint,

summe necessariam, consequi, taliterque Juribus suis tanto facilius invigilare possint; tametsi res ipsa doceat, veriores istos, dum non ubique mentem Authoris indolemque Styli latini Curialis assequi potuerint, plurima minus accurate & contra genuinum authenticum textum sensum, reddidisse. Qui defectus tamen hoc promptius tolerari potest, quanto certius est, ejusmodi versiones, velut a privatis susceptas, adeoque publica Regis approbatione destitutas, nullam in Judiciis habere authenticam & auctoritatem.

§. 35.

Illorum nunc Scriptorum notitiam daturus, qui in illustrando Opere Werböcziano versati sunt, nihil præter rem me facturum existimo, si primum ac præcipuum locum dederò, *Magistro (e) Joanni Kithonicsio de Kozthanicza*, Viro in dicendo allegandoque Jure ad multam ætatem, Doctrinam & Experientiam pro-
 vecto. Duplici scripto ejusdem argumenti de Patria sua optime meritus est præclarus hic Ictus. *Primum* est Directio
 Me-

Methodica processus Judiciarii Juris Con-
suetudinarii I. Regni Hung. absolviturque
illa 12. *Capitibus*, (f) quæ vicissim in
certas *Quæstiones* distribuuntur. *Secun-*
dum ejus scriptum est, *Centuria Contra-*
rietatum & Dubietatum, e *Tripartito*
desumptarum & resolutarum, cujus qui-
dem contenta hac ratione disposita sunt:
videlicet in Contrarietatibus primo The-
sin, in Dubietatibus autem ipsam Dubie-
tatem, sive Quæstionem Juris exinde
emergentem, e *Werböczio* petitam po-
nit, contrariam apparentem antithesin
ejusdem verbis opponendo, quasi vero
idem diversis locis sibi contraxisset, po-
stea contrariari visa resolvit, & Leges
substratas conciliando, ostendit, admissa
moderatione, *Werböczium* sibi non esse
contrarium. (g) Et quia cunctas Juris
Materias, quas duobus hisce Libris sistit,
ad praxim Forensensem commode applica-
vit, hinc tantam illi in Judiciis authori-
tatem a longo jam tempore sortiti sunt,
ut sæpissime non secus ac ipsum Triparti-
tum & aliæ Regni Leges, citentur & ad-
mittantur, pro meliori Deliberationum

Ju-

Judiciarum accurratione: nec tamen vi obligaminis, sed intuitu æquitatis & praxeos, quam solide & perspicue docent, utpote, quæ alioquin etiam pro Lege servari assoleret. Primaria utriusque editio *Tyrnaviæ* prodiit Anno 1619. in 4to. altera *Leuchoviæ* Anno 1620. cum versione Hungarica *Joannis Kászonyi* in 4. tertia *Viennæ Austr.* Anno 1634. itidem in hac forma, quarta rursus *Tyrnaviæ* Anno 1700. Absque versione Hungarica in fol. ultima denique *Debreczini* in 8. Anno 1701. divulgata est, e quibus posterior *Tyrnaviensis* cæteris est præstantior. De versione Hungarica idem est sentiendum, quod supra de versionibus Tripartiti observavimus.

- (e) Hoc Titulo utebatur, qua Director Causarum Regalium & S. Coronæ Fiscalis. Donavit autem illo Regnum hujus muneris Advocatos, ob Excellentiam, qua Officio Regiæ Advocacionis reliquos Causarum Patronos antecellunt, cujus intuitu etiam iidem e numero omnium Regni Ictorum exquisite feliguntur, qui aliis quoque Legum peritiâ præferri queant. Hac tempestate muneris hujus partibus egregie perfungitur Spect. ac Generos. Dn. Magist. Anton. Gra-

Grafalkovics, Vir non adultæ quidem ætatis, sed Eruditione, Legum peritia & Experientia maxima clarissimus.

(f) In prioribus X. Capitibus accuratam in Judiciis procedendi Methodum ostendit Author, XI. deinde Capite eum Juris Processum absolvit, qui in Sedibus Judiciar. Comitatum obtinet, tandemque ultimario Capite Processum Fori Ecclesiastici ex Instituto pertractat. Per integram vero Tractationem data occasione multa ex Jure Canonico & Justiniano, variisque præclaris horum Jurium Doctoribus repetita, inseruit, quod ipsemet in *Præfat. ad eandem Directionem* sponte fatetur, idque Consilii ideo se suscepisse dicit, quod cum Jura nostra suam hisce originem debeant, magnam quoque illa exinde lucem, inque Rebus, Jure nostro non definitis, supplementum adlatura esse, propria experientia edoctus fuerit. Egregium profecto Consilium, quod nec quisquam, nisi rerum omnium ignarus, improbaverit.

(g) Nunquam satis laudari potest isthoc optimi Authoris Institutum, quippe quod hac ratione non tantum Junioribus, qui commoda directione destituti, in vastissimo illo Juris Oceano sine notabilis naufragii periculo, vix ac ne vix, quidem tuto navigare possunt, in Doctrinas autem sibi contrariari visas incidentes sæpissime fluctuare solent, egregie consultum iverit; verum profectionis quoque ætatis Ictis

eam in praxi quotidiana opem & utilitatem attulerit, quæ in ipsis Rerum argumentis identidem perspicitur atque probatur. Cæterum diffiteri non possum, multa jam in eo reperiri, quæ vel praxi contraria abolita, vel Constitutionibus subsecutis abrogate sunt, adeoque nullum amplius usum in Judiciis habere possunt, virtute etiam antecit. *Tit. 2. Par. 1. Trip.* Utinam igitur ista a quopiam Praxeos & Legum patriarum bene gnaro, etsi non in forma novi Tractatus, attamen per additiones colligentur indigitarenturque, ac quæ prætera ex recentioribus Judiciorum usibus observare licet, eidem superadderentur, ut sic & ulterius laudatissima hæc Scripta illibate conservari adhiberique tuto valerent.

§. 36.

Quadripartiti operis notitia, secundum Instituti nostri tenorem, nunc subjungenda veniret, nisi boni illi Patriæ Cives, a quibus primum communicationem, tandem vero hac, nescio quibus ex causis, denegata, delineationem saltem ejusdem, per omnia musarum sacra, sæpissimis vicibus petii, surdas mihi præbuissem aures. (***) At parum fortassis refert pleniorẽ illius cognitionem accepisse,

piſſe, quando nunc ex merito nobis laudatus *Kithonicsius*, ſplendida illa Juris Praxeosque Patriæ Lucerna, *Cap. 8. Quæſt. 34.* dicti *Proceſſus Judiciarii*, tale de eo tulit Judicium: *Secutus*, ait, *Decius*, ut apparet, in opere ſuo, (mox recenſendo) *Opus Quadripartitum*, nondum uſitatum, cujus ſicut nulla eſt *Authoritas* absque *Confirmatione Principis*, ita quoque nullus uſus eſſe poteſt absque *Conſenſu Populi*. Ergo fruſtra eſt *calceus*, cujus nulla eſt *calceatio*. &c.

(**) Pudeat certe viros in ſpem Patriæ natos, ac meliora doctos, non obſcura dare documenta, ſe quoque *Cauſis corruptarum Patriæ Artium* adnumerandos venire, dum loco Lucis, quam pro ſuo quiſque modulo rebus patriis avidiſſimo conatu adfundere deberet, *Cimmerias* potius tenebras iisdem attrahere conantur!

§. 37.

Sequatur ergo *Joannes Decius Barovius*, *Transylv.* qui *Syntagma Futuris Imperialis, ſive Juſtiniani & Hungarici* edidit, *Claudiopoli Transylvanorum Anno 1593. in 4.* Quatuor partibus,
Per.

Personarum, Rerum, & Actionum Instituta tractantibus, Librum huncce absolvit Author. In universum vero hoc habet Instituti, ut primum quidem Titulum Juris Justiniani Methodo Erotematica proponat, altero statim vel sequenti Titulo, in quantum puta similem materiam, in Jure nostro reperire potuit, Hungarica annectendo, sæpius etiam utriusque Juris Figuras conjungendo: nihil tamen ostendit speciatim, quibus in Articulis eadem Jura vel conveniant, vel ab invicem discriminentur. Præmisit Libro non inutiles *Tabellas*, vocavitque illas *Isagogicas*, quibus totam Tractationem primo statim intuitu ad oculos Legentium exhibet, in fine tandem Operis variarum *Juris Regularum & Sententiarum*, e Jure Romano Civili & Canonico, e Sacris porro Literis ac ipso quoque *Aristotele, Demosthene & Cicerone* collectarum, *Centurias VI.* adjecit, quas in certas rursus *Decades* digessit. (*h*)

(*h*) Non pœnitendam certe operam cupidæ Legum Juventuti præstitit Author, ita enim & Juris Rom. Articulos quodammodo delibare,

ac simul Patrii Juris figuras cum eodem conferre poterit; hæc tamen longe fuisset accuratior utiliorve reddita, si discrepantiam & convenientiam Jurium istorum, ipsumque adeo Usus Jur. Rom. in Hung. ex ipso Tripartito aliisque Regni Legibus, velut Authenticis, & non e Quadripartito, nullam in Foris Authoritatem habente, sedulo labore commonstrando, Doctrinas Theoreticas cum praxi Judiciaria conjunxisset, hoc namque intermisso fieri aliter non potuit, quam ut Juribus nostris alienam a praxi mentem attribuerit, hincque multoties hallucinatus, eam duntaxat laudem sibi conciliaverit, quæ scriptoribus privatis & pure Theoreticis in praxi dari consuevit. Merito igitur ea de causa bene notatus reprehensusque a *Kithonicsio de Div. Meth. Process. Judr. C. 2. Q. 11. C. 5. Q. 22, & 23, C. 8. Q. 16, & 28. C. 10. Q. 11. & imprimis C. 8. Q. 34.* ex qua huc pertinentia depromemus: Nec mirum quidem, cum, ut ipse scribit in 2. sua Præfatione, ex sola Theoria, & nulla ex Forensi praxi totum illud Opus compilavit, Usus autem, nedum omnium Artium, sed & Facultatum ac quarumlibet Doctrinarum optimus esse soleat Magister. Secutus ut apparet, in dicto Opere suo Opus Quadripartitum, nondum usitatum, Inhibitionem facit duplicem, quod fieri non potest, nisi forte Pythagoricos, idem debeat esse Leo, qui antea equus fuit.

§. 38.

Bernhardum Bakschaj, condam *Johannis de Zapolya* Cosiliarium & Ictum Excellentem, ad Tripartitum Opus eruditum Commentarium concinnasse, tradit *Czvittingerus*, ubi tamen expressus sit, non apposuit. Unde hæc mihi conjectura, quod vel necdum editus sit, vel rarissime ejus haberi queat copia, cum nec mihi visus sit hætenus, neque ququam a Ictis, mihi quidem notis, illum unquam se vidisse, sibi gratulari potuerit.

§. 39.

Inter Epitomatores Tripartiti eminet *Stephanus Aszalay*, olim Vice-Judicis Curiae Regiae munere defunctus, qui scripsit *Indicem, seu Compendium Tripartiti & Generalium R. H. Decretorum, ordine Alphabetico digestum*, in quo singulae Juris Materiae sub certis Titulis, vocibus, ac Quæstionibus propositæ, scite & curate continentur, indicatis semper genuinis Materiæ sedibus. Editio prior, uti ex præfatione elucet, *An-*

no 1650 *Tyrnaviæ in quarto* prodiit, postea vero e subsecutis Articulis Regni augmentata, una cum Legibus Thavernicalibus sumptibus *Ill. Comitiis Georgii Erdödi, Thavernicorum Regalium Magistri*, denuo recusa est *ibidem Anno 1694. eademque forma.*

§. 40.

Ejusdem generis Scriptum est, *Cynosura Jurisperitorum*, in quo loca Decretalia & Articuli novissimarum Constitutionum, usque ad *Annum 1681.* sub *vocibus* Juridicis, alphabetico itidem ordine collocatis, ita exponuntur, ut sub una voce, v. g. *Causa, Statutio, &c.* omnes statim Leges eo pertinentes, sine difficultate reperiri valeant. Quidam *Illr. C. Franciscum de Nádasd*, Authorem hujus Indicis laudant, quod tamen ambiguitate non caret. Quisquis sit, utilissimam certe navavit operam, neque solum Tyronibus Juris, sed ipsis quoque ICTis, & imprimis Causarum Patronis, valde proficuum, cum paucis datum sit hominibus, Angelica gaudere memoria. Atque ea-

dem laus etiam *Afzalayum* manet, quam negari nequeat, Cynosuram multis in locis plenior, hunc iterum nonnunquam accuratior, fusiorve illa deprehendi. Prostant ejus duæ Editiones. *Pottendorfiensis* est *Anni* 1668. quæ Articulis ab *Anno* 1608. usque ad *Ann.* 1659. conditis, illo *Anno* *ibidem* (i) in 8. excusis, adnexa fuit. Novissima multo auctior, emendatiorque successit *Leuchoviæ* 1700. in VIII. in qua etiam Articuli *An-*
norum 1681, & 1687. habentur.

(i) Uti nimirum Titulus præfert, Typi tamen ostendunt *Aureliam Allobrogum*, sive *Genevam* locum esse impressionis. Videsis *Grypbium*, de *Scriptoribus Seculi XVII.* Cap. 9. § 4. in fol.

§. 41.

Huc quoque pertinet, *Index*, seu *Enchiridion omnium Decretorum & Constitutionum Hungaricarum*, usque ad *Annum* 1579. per locos *Causarum* præcipuos ordine antedicto distinctum, memoriarum Forique usibus admodum utile; quod Principio quidem *Viennæ* 1581. in fol. deinde vero *Leuchoviæ Anno* 1660. cum
Tri-

Tripartito, lucem conspexit. Authorem ejus, in *Præfatione* eidem affixa, nimirum *Reverend. Nicolaum Thelegdium* (k) *Quinque - Ecclesiensem*, declarat *Sambucus*; quo loco tamen simul innuit, se multa ejusdem Capita in commodiorem ordinem redegisse. Cæterum præ duobus prioribus Compendiis id habet singulare, quod in fronte Chronologicam omnium Decretorum & Articulorum, emanationem, dispositionem & vigorem usque ad *Annum* 1578. paucissimis quidem verbis, sed accurate pandat, quæ apud alios non legas.

(k) Minus proinde accurate *Sambucum*, hujus scripti Authorem pronunciat, Dn. *Seb. Ferd. Dobner*, in *Præf. Instit. Trip. Jur. Hung. Privati*.

§. 42.

Sed *Joannis* quoque *Okolicsányi* *Compendium Decreti Tripartitalis*, ligato sermone compositum, in hoc versatur argumento, cupidæ Legum Juventuti vel maxime ideo commendandum, quod hac ratione longe facilius memoriæ debilitatibus opitulari queat. Cui addenda Dn.

*Sebast. Ferd. Dobneri, Soproniensis, Scia-
graphia Dichotomica Decreti Tripartiti,
qua illud sub certis Tabellis, Juris intel-
ligendi studio flagrantibus non pœniten-
do commodo futuris, proponitur, anne-
xo etiam pro coronide Additamento, de
locis parallelis Generalium Regni Decre-
torum, Opus Tripartitum explicantibus
atque suppleantibus.*

§. 43.

Præter modo recensitos, Typis pu-
blicis prostantes Scriptores, longe plura
ac præstantissima Juris Patrii Systemata
Theoretico-Practica passim in Manuscrip-
tis habentur (1) apud Causarum Patro-
nos, aliosque Regni Procures & Ictos. In
horum numero est: *Mich. Nyérö*, Causa-
rum U. F. per Hungariam advocati, Volu-
men, quod ita inscribitur: *Jurispruden-
tia, e Jure Hungarico conscripta, variis-
que Definitionibus, Distinctionibus, Regu-
lis, Axiomatibus, Rationibus & Argumen-
tis, e Jure Canonico & Imperiali ac Expe-
rientia Juridica collectis, illustrata, ad-
aucta, atque in IV. Libros distributa:*
quo-

quorum primus tractat De Jure in Genere, 2dus De Personis & Rebus, 3tius De Processu Causarum, 4tus De Stylo & Praxi Judiciaria. (m)

(1) Inter illa imprimis excellere arbitror Mſctum Opus, a maximo ætatis suæ Icto, Paulo Okolicsányi, elaboratum, quod de Modo in Juris administratione procedendi; antiquitus observato, agit. Una illius Pars, ex benevolentia boni amici ad manus meas devenit, quæ tanta sedulitate & accuratione confecta est, ut ego de toto Opere, si maxime eruditionem, Jurium Rom. & Hung. peritiam, præstantiam ac singularem plane experientiam ejusdem Viri mente mea revolvo, optima ac perfectissima quæque mihi promittam; absolvitur vero illa tribus Quæstionibus, prima de Octavaliis, Breviis, Extraordinariis & aliorum Judiciorum, quidditate, origine, significatione, forma externa & interna, uti loquitur, tractavit; secunda priora Exemplis confirmavit, ostenditque non opus fore ea mutari, imo illibate consistere posse, si nec ætas, nec mores hominum mutarentur; Quæstione demum tertia, utrum Jus & Processus, sive Judicia Hung. mutari emendarique debeant, idque an novum & Regno utile dici queat, disputavit. Credo ego & hanc Quæstionem, cujus initia tantum habeo, quamque is odiosam & tædiosam vocat illis, quibus antiqua saltem placent, quæ ta-

men nec ipsi servant, solidissime ab eodem explicatam fuisse. Reliquæ partes an supersint, ignoro; si tamen conjecturæ locus datur, putarem, si non plane discerptas, tamen, quæ & reliquorum ejus Mîcrotorum fata fuisse audio, adeo dispersas esse, ut vix sperari queat, illas tam facile coalituras, multoque minus publicam lucem, visuras. Utinam vero me falleret opinio! Neque defraudanda mihi videtur æstimatione sua, *Delineatio Logico-Juridica operis Tripart.* quam Scholæ olim Rosnavien. Rector dignissimus, *Mich. Missowicz*, in gratiam Studiosæ Juventutis, quam raro plane, sed optimo ac ab omnibus merito imitando exemplo, in Scholis quoque primis Legum patriarum Elementis imbutam volebat, per modum Interrogationum & responsionum confecit; sedulo namque labore contenta Tripartiti Operis in illa exhibentur, nisi quod ea quoque sine discrimine extraxerit, quæ jam usu aut Legge contraria antiquata sunt, adeoque vel omitti, vel moneri debuissent, ne animi discipulorum confundantur.

- (m) Meretur hic Author optimo Jure laudari, tum ex eo, quod subtilitates Juris Rom. tanquam Regno & Legibus Hungar. minus applicabiles, migrando, ea tantum ex eodem & Pontificio Jure depromat, quæ ipsi quoque rationi & æquitati naturali sunt convenientia, adeoque ad nostrorum Jurium intelligentiam mul-

multum omnino faciunt, tum etiam, quod simul ad practicam Legum applicationem, accuratamque procedendi Methodum Juventutem manuducat & probe instruat, quæ idcirco illum sibi habeat commendatissimum.

§. 44.

Proximum locum huic Volumini sibi vendicat, *Stephani Istvánfi*, I. Comitatum Gömör. Borsodien. & Thoren. Jur. condam Notarii Scriptum, cui Titulus est: *In Decreto R. H. Generali, ut vocant, & Tripartito Werböcziano ac Novellis Constitutionibus publicis, nec non quoad Processum, in Directione Kithonicsiana contenti Juris Hungarici, Extractus, super Juribus Personarum, Rerum & Actionum, pro ejusdem Juris Tyronibus in brevissimas Quaestiones, tribus Sectionibus (n) insertas, formatus.* Præ cunctis vero aliis in pretio habendam existimo, Perillustri ac Generosi Domini *Pauli Prileczky*, inter Principes hoc tempore Hungariæ Ictos longe celeberrimi, *Directionem Processualem circa Causas in Comitatibus & coram Judicibus illo-*
H 5 rum,

*rum, in Sede quoque Dominali Dominorum
Terrestrium, ventilari solitas. (o)*

(n) Hæ, quid in se contineant, ex recitato Titulo satis apparet, ad hujus etenim normam universam Tractationem accomodavit Author experientissimus. Plus tamen in ipso Opere præstitit, quam in Fronte Libri promiserat: namque Institutum ejusdem non extractione tantum Generalium & Tripartitalium Regni Legum, Directionisque Kithonitsianæ terminatur, sed præterea multa in praxi occurrentia, dictis Quæstionibus eo studio eaque perspicacitate deducit, quam apud reliquos nusquam reperiveris; adductis etiam identidem Observationibus, quænam præcipue Leges, & quo tempore mutatæ, aut prorsus sublata fuerint, præmissaque in Principio Operis accurata explicatione obscuriorum Juris Terminorum, ordine alphabetico apposita, Dignus proinde, qui æquis celebretur Encomiis, ac si id unquam foret possibile, publicis exscribatur Typis.

(o) Praxeos Judiciariæ Studiofo, ac ad agendas olim in Foro Causas se præparaturo, inæstimabilis hic debet esse Thesaurus, modo quis scientia Legum Patriarum instructus, ad Lectionem scripti, vere pragmatici, accesserit. Utinam plura consultissimi hujus Viri scripta in aliarum quoque Causarum Processibus existerent, quod tamen a Viro tot publicis Patriæ rebus,

rebus, ac aliis infinitis propemodum negotiis fere obruto, disiderari non potest,

§. 45.

Ad cognitionem Processus Comitatenfis, imprimisque I. Comitatus hujus Scepusien. multum præterea facit, *Processus Judiciarius, in Comitatu Scepusien. observari solitus*, Authore *Andrea Székely*, Egregio condam in his Partibus Causarum Patrono, Anno 1696. die 2. Men. Jan. in pago, *Hunsdorff* vocato, perfectus, duabus Partibus, in nonnulla Capita relatis, constans. (p) Neque vero silentio involvere possum Perillustris ac Generosi Dn. *Andree Szirmay de Szirma Bessenye*, Juris Consultissimi Viri, Compendium Tripartiti, quod primum quidem Charissimis duntaxat filiis suis, in Jurisprudencia patria privatim a se informatis dictaverat, deinde vero ex amica illorum communicatione ad nostras quoque manus devenit. (q) Exstat quoque Manuscriptum Authoris Anonymi de Processu Juridico, cum forma Styli Juridici, in Processibus Causarum, in Inclytis Hung.

Co-

Comitatibus observari soliti, ac in Synopticam classsem redacti. Cujus primarius Liber de quorundam Comitatum Cis-Danubianorum Processu agit, innuente id ipsum Præambulo, quod huic Manuscripto appositum est. *Posteriores* tamen illius Partes mihi non poterant innotescere, quod quidem non parum doleo: e dicto namque omni cum accuratione & industria elaborato præambulo, non temere colligo, totum Opus accurate & diligenter esse consummatum, ac adeo non postremæ utilitati futurum.

(p) Industria Authoris in hocce Libello præstita, non est privanda suis Elogiis, & quia Institutum quoque, in quo Opera illius versatur, ipsam praxim concernit, hinc omnibus praxeos addiscendæ desiderio accensis, merito commendari potest, dummodo ab usu nunc quoque obtinentibus, antiquata rite discriminentur. *Capite 18. sub Quæstione*, utrum incattum repellentem ad sedem Judiciariam Comitatus citare oporteat? mentionem quoque facit, *Processus Oflavalis Magistri Prothonotarii, Joannis Szakmary*, qui tamen mihi necdum visus est.

(q) Prorsus singularem Authoris Industriad in eodem Compendio deprehendere licet, namque

que ad quemlibet Tripartiti Titulum accurate ostendit, in quantum in usu, vel jam desuetudine inumbratus sit, præterea vero multa ex praxi, quæ in Tripartito non occurrunt, & tamen omnino observantur, adeoque necessariam requirunt scientiam, v. g. de *Divisionibus*, *Testamentis*, & ut reliqua taceam, de *Contractibus*, quorum Cautelas quoque pulcherrimas & scitu summe necessarias, cum Stylo, quibus illi caute expediri debeant, ad *Tit. 134. Part. 1. Tripartiti*, exhibet, inseruit. Idem & *Indicem Tripartiti Generaliumque Regni Decretorum* ordine Alphabetico conscripsit, qui multa in parte completior est Cynosura Juris, supra recensita: rarius tamen ejus Copia haberi potest, quam prædicti Compendii, quod apud quosdam tantum in Mscpto hæreat.

§. 46.

Reliqua hujus Instituti Manuscripta, tanquam mihi non visa, nec aliunde cognita, vel invitus præterire debeo, nihilominus tamen persuasissimum mihi habens, me ne centesimam quidem illorum partem enumerasse. Optandum omnino esset, a quolibet probo ac solidam Juventutis Patriæ Eruditionem legalem sincero corde percupiente Icto Patriæ nostræ, ut hujusmodi

modi Jurium & Praxeos quotidianæ Cimentia e tenebris in lucem tandem aliquando educantur publicam. Quod tamen eo minus unquam sperandum, quanto certius affirmare possum, paucissimos Hungariæ cives in ejusmodi labores proprios sumptus erogare solere, Editoresque, qui suis expensis Libros alienos imprimi curarent, ac præterea fatigationes Authoris condigno munere compensarent, sicut in Germania aliisque Regnis observari videmus, quod summopere dolendum, ac non minimum Rei Literariæ apud nos detrimentum est, Hungariam hætenus non habere.

§. 47.

Ex *Collatoribus Juris Tripartitalis*, de quibus nunc ex ratione Propositi dicendum, duos tantum invenio, quos operæ pretium erit, indicare, nempe *Joann. Otton. Thaboris J. U. D. & Argentin. Antecessoris* meritissimi, *Collationem Juris Romani & Hungarici quoad prima Juris principia*, Argent. A. 1651. in 4to editam, quæ postea cum cæteris ejus-

ejusdem lucubrationibus etiam in folio prodiit: & Fr. Foris Ottrokocsi, supra laudati, *Experimentum Reductionis Juris Hungarici ad suos fontes, sive Collationem Juris R. & H. in certis exemplis*, Tyrn. 1699. in 12mo excusam. In priori opere, duas particulas & quasdam *Sectiones* habente, circa prima duntaxat utriusque Juris principia conferenda versatur Institutum Authoris optimi, tanta quidem cum accuratione & industria, ut nihil prorsus ab eodem desiderari, idemque ea in parte, omnibus anteferri queat. In hac ipsa tamen collatione plures quoque Juris nostri Articulos attingit, uti & in *fine part. primæ, de Nobilitatis Hungaricæ Origine & Progressu* perbelle disputat. (r) Ottrokocsianus quoque Labor, qui tribus philyris perficitur, licet nonnullos Juris Casus specialiori quodammodo, nec minoris sedulitatis laude, eruat & exponat, terminos tamen Experimenti non egreditur; ut adeo neutri perfectæ Collationis eorundem Jurium Elogium, ex merito tribui posse, videatur. Cæterum duobus hisce (s) Collato-

ri-

ribus comitis loco mea quoque *Dissertatio de Usu & Authoritate J. Civ. R. in Regno Hung. circa Doctrinam de Patr. Pot. A. 1717. Jenæ in 4to habita*, adjungi potest, quippe qua omnino Collationem talismodi Doctrinæ adornavi, ac simul usum extranei Juris hujus, quem in intelligendis explicandisque Patriæ Legibus ab illo sperare liceat, non inconcinne, ut puto declaravi. Et hæc de Scriptoribus, qui Decretum Juris Consuetudinarii I. Reg. Hung. Tripartitum eruditis laboribus suis excoluerunt. (t)

(r) Quæ omnia in certas *Tabellas*, Tyronibus utique commendandas, redegit, *Ferd. Behamb*, in *calce Addit. ad Disquisit. Bernegg. de Reg. Hung. appositas*.

(s) *Dn. Sebast. Ferd. Dobner* supra a nobis laudatus, in jam nominata *Præf.* mentionem quoque iniecit certæ *Collationis Jur. Rom. Civil. atque Hung. Authore J. E. Prayning*, *Judice olim liberæ Regiæque Civitatis Sopron.* adornatæ, atque in *Msscripto* exstantis; sed hactenus nec de labore Authoris, neque ipsius etiam *Msscti* contentis plenam obtinere mihi licuit notitiam. Eodem loco etiam *Commentarium ejusdem Mssctum ad Tripart. Opus* attingit; sed utinam de utroque hoc scripto

pto plenius informaret Orbem eruditum, siquidem utriusque possessione se frui testaretur.

(1) Superpondium, quod Schediasmati, de *Auspicio Regio Steph. I. Hung. Apostoli*, Jenæ Anno 1717. edito, adjeci, non equidem retulerim in hunc Numerum, forte tamen & illud occasionem dare posset, pleniora hocce in argumento meditandi,

SECTIO TERTIA.

*De Jure Hungariæ a temporibus
Compilationis Decreti Trip. us-
que ad Augustissimum Rom. Im-
peratorem CAROLUM VI.
modernum Gloriosissimum Hun-
gariæ Regem.*

§. I.

Postulat Instituti ratio, ut quas Juri-
um accessiones acceperit Hungaria,
post tempora Compilationis Tripartiti,
breviter etiam nunc explicemus. Hic
autem primum se mihi offerunt Constitu-

tiones LUDOVICI SECUNDI, superiori Sectione collaudati Vladislai Regis filii, quem vivente adhuc Patre, in ipsis cunabulis inter nutricis scæminarumque ministeria agitantem Diademate Regio ornatum fuisse, ac deinde, Anno ætatis suæ decimo, Sceptra paterna suscepisse, indubia Scriptorum fide scimus. Septem vero habemus ejus Decreta. Et *primum* (a) quidem A. 1518. in festo B. Jacobi Apostoli Tholnæ, Oppido in Comitatu nominis ejusdem existente, occasione specialis Regni Conventus, *alterum* (b) deinde in festo ejusdem anni, B. Michaëli sacro, Bacsia, *tertium* postea in Conventu A. 1519. itidem Bacsia celebrato, *reliqua* vero ordine, in margine recensito, sancita sunt & publicata. (c)

(a) Quod tamen usque ad futuram duntaxat Diætam, post trium annorum decursum celebrandam, valere debebat, uti liquet ex *Art. 44.*

(b) Hoc in plerisque 'Mstis Exemplis non reperitur.

(c) Videlicet, *quartum* Anno 1521. die 23. Novemb. in Comitibus Budensibus, *quintum* die 24. Aprilis 1523. rursus Budæ. Nota: Anno sequenti in

Cam-

Campo Rákos festoque B. Mariæ V. turbidus celebrabatur Conventus, quo etiam nonnulli Articuli conclusi sunt, qui tamen in Diæta Anni 1525. in eodem Campo habita, simpliciter reformati erant, adeoque nullum habent vigorem. In hac autem ipsa Diæta *sexum* ejus Decretum confectum est. Eodem Anno in Festo Nativitatis B. Joannis Bapt. inque Oppido Hatvan Regnicolæ Congregationem instituerunt, quæ tamen, cum citra voluntatem & consensum LUDOVICI suscepta fuisset, testibus ejusdem Litteris, ad omnes Regni Comitatus datis, ideo & acta ejusdem Congregationis *Articulo 17. Diætæ Anni subsequenti* prorsus antiquata sunt & abrogata. Quod pariter bene observavit Petr. de Reva, Cent. 6. pag. 65. quem hic audire oportet: *Detractam Bathorio Palatinalem Dignitatem Verböczio attribuunt, missis ad Ludovicum audacissimis, qui eum ad Comitata Hatvanum boni publici causa vocarent. Ille tanquam a factiosorum Conventu abhorrens solutionem illius serio mandat, & tandem instantius data fide publica vocatus Hatvanum pervenit, ubi per Verböczium impudenter Decreta enumerata, Confirmatio eorum postulata, quæ ipsi, etiam non curata Confirmatione, pro ratis habere vellent. Quæ Rex vana omnia, & irrita pronuncians, sub crimine læsæ Majestatis & gravis animadversionis Conventus solutionem præcepit. Comitata futura indicturum se, ad quæ venire deberent, promisit, quibus dictis Budam rediit.* Diæ-

tæ tandem termino in Campo Rakos A. 1526. profesto B. Georgii celebratæ, Verböcz & Zoby, velut perduellionis capita, citati, ubi non responderent, proscripti sunt, Palatinalis dignitas Bathorio restituta. Statutum denique est, ut deinceps semper, non per tumultum, vel alia via et ratione Palatinalis Dignitas a quoquam auferatur, sed Juridice, pro tali quidem crimine, quo non officio tantum sed & Capite mulcari posset, alias semper vita comite duraret. Unde simul septimum Ludovici Decretum intelligimus.

§. 2.

Dubio procul pluribus quoque bonis Legibus exculturus fuisset Patriam nostram *Ludovicus*, præstantissimæ indolis atque ingenii Princeps, quodsi longioris vitæ felicitate perfrui, nec tam subitanæ fatorum vim subire, eidem datum fuisset.

§. 3.

Post fatalem Ludovici Regis interitum, FERDINANDUS I. Princeps liberalissimus & munificentissimus, (d) repetiit matrimonium cum Anna, filia Vladislai II. & Sorore germana Ludovici Regni-que Hungariæ hærede, veterique optimo

Ju-

Juri novum ita addendo, universum Hungariæ Regnum AUGUSTISSIMÆ DOMUI AUSTRIACÆ omnibus longe felicissimis, adjunxit, quæ DOMUS AUGUSTISSIMA sicuti admodum coangustatos injuria temporum Hungariæ limites victricibus & gloriosissimis armis suis, laudatissima felicitate gestis, perquam adauctos reddidit, ita Juribus quoque Patriis incrementa attulit amplissima. (***) Cujus rei luculentissimo Documento esse possunt tot saluberrima, Regioque Imperio dignissima Decreta, quæ Augustissimis auspiciis tam dicti potentissimi Regis FERD. I. (e) quam & eundem continuato successionis ordine excipientium, Augustiss. Imperatorum & Regum Hung. utputa MAXIMILIANI II. (f) RVDOLPHI II. (g) MATTHIÆ II. (h) FERDINANDI II. (i) & III. (k) optimo consilio condita sunt & promulgata. (l)

(d) His plane meritiissimis Regiarum Laudum titulis eundem cohonestavit Petr. de Reva, d. Cent. 6. pag. 90. Excessit tandem, ait, rebus humanis Viennæ Austr. Anno ætatis 61. Princeps liberalissimus & munificentissimus, utpote qui fideles

suos multis cumulare solitus est beneficiis Privilegiisque, multarum salutarium Legum conditor, pietate ac sanctitate morum nunquam satis laudandus, consiliis validus, de Hungaria optime meritus. Et luculentius pleniusve Iſtvánsius, Rev. Hung. Lib. 21. sub f.

(***) Pertinet id quoque ad magnitudinem, prærogativas atque Eminentiam Augustæ Domus hujus, quibus præ melioris Europæ maximis Principibus, Jure meritoque optimo, principem sibi palmam vendicat. Non patitur Institutum nostrum ratio, ut hisce asserendis recensendisque fusius inhæreamus, unde etiam B. L. ad laudatam sæpissime *Germ. Pr. Ludewigianam* remittimus, utpote qua Author *toto Capite 8. L. 1.* non tantum Cæsareis Diplommatibus & Privilegiis, sed aliunde etiam adductis, eoque collatis 55. argumentis speciatim ac solide ostendit, quæ et quanta sit hæc Eminentia, e quibus summopere mihi placere videtur §. 40. qua inauditam ac plane singularem AUSTRIACÆ DOMUS Justitiam & felicitatem hocce prosequitur Elogio: *Austriacam Domum Matrimonii sua incrementa debere, non Virtuti, acerbo livore scribunt Galli. Hi enim dolent, Galliarum Regibus in nullo unquam Matrimonio ita felicibus esse licuisse. Contra hoc gaudent elogio Austriaci, quod vel infimam Agricola casam non possideant. quam inter cædes & lachrymas aquisverint, rationeque cum injuria alterius conjuncta. Equidem &*
Do-

Dominus *Sebest. Ferdin. Dobner*, id operis suscepisse tentasseque videtur in Libello, quem vocavit: Die unvergleichliche Vortreflichkeit, unbeschreibliche Hoheit und Präeminenz des Großmächtigsten &c. Erz-Hauses von Oesterreich, &c. sed eo duntaxat successu, quo desideria Orbis eruditi vix effugere possit: Eminentia enim ista ex sua dignitate pertractata integra requirit volumina, non ut hujusmodi lucubrationibus exhauriri queat. Rationes ob quas Author diem locumque emanationis subticuerit, nunc non scrutabor, crederem illud non temere factum fuisse, illud saltem indico, Soproniensi & quidem propria Authoris Typographiæ illum natales suos debere.

- (e) Magnus horum est numerus, viginti enim & unum habentur, quibus Articuli, juxta seriem emanationis nunc paucis recensendi, continentur. Et quidem in primo *Art. Budenses Anno 1527.* statim post Coronationem ejusdem editi. *Ex Art. 3* observamus, jam tum electos fuisse sedecim ICtos, qui universa Regni Decreta emendarent, inque unum Corpus redigerent, subsequutura Diæta per Regem confirmandum, quam tamen piam intentionem, procul dubio, temporum injuria sufflaminavit. 2. *Art. itidem Buden. Anno. 1528.* 3. *Art. Posonien. Anno 1536.* 4. *Art. rursus Posonien. pro festo Conversionis B. Pauli Apost. Anno 1537.* conditi & eodem Anno Viennæ viva

Voce Regia confirmati. Notandum, *An.* 1538. in Congregatione Generali Universitatis Dominorum & Nobilium Regni Sclavoniæ, quæ Crisii habebatur, per eosdem *certos Art.* fuisse appositos, quibus potissimum *de modo Expeditionum Bellicarum adversus Turcam suscipiendarum & Accessoriis actum.* 5. Art. Novisolien. Anno 1542. 6. Art. Posonien. *eiusdem Anni*, in festo omnium Sanctorum emanati, Novisolientes partim explicantes, partim modificantes. 7 Art. denuo Novisolien. Anno 1543. in festo B. Elisabethæ editi, ac deinde Anno 1544. Prægæ per Regem confirmati, quibus etiam *Admonitio* suæ Majestatis, ut I. Status & Ordines Regni conjunctis viribus contra perpetuum Christiani Nominis hostem se instructos reddant, adnectebatur, 8. Art. Tyrnavien. Anno 1545. intuitu hujus admonitionis factj dieque ultima Men. April. extra Art. 4, 32, 42, 50, 53, 55, & 56. certis ex respectibus modificatos, confirmati. 9. Art. Posonien. Anno 1546. die penult. Men. Febr. 10. Art. Tyrnavien. Anno 1547 sanciti, Anno demum sequenti die 22 Febr. Augustæ Vindelicor. explicati responsione Regia & confirmati. 11. Art. Posonien. Anno 1548. die 22. Novemb. lati. Horum Art. 21. denuo determinatum erat, ut aliquot Jurium periti Viri eligantur, qui Leges Regni revideant, & si quid contra Æquitatem Jusque divinum esse videbitur, in melius refo-
ment, cujus rei acceleratio etiam *Art.*

10. *Anni 1550. constituta. 12. Art. pariter Posonien.*
Anno 1550. d. 13 Febr. 13. Art. Posonien.
Anno 1552. die 26. Martii. 14. Art Soprouien.
Anno 1553. die 19. Maji, 15. Art Posonien.
Anno 1554. die 12. Men. April. 16. Art. Poso-
nien. Anno. 1555. Augustæ Vindob. confirmati.
17. Art Posonien. Anno 1556. die 25. Januar.
18. Art. Posonien. Anno 1557. d. 3. Julii. 19.
Art. Posonien. Anno 1559. d. 10 Mart. Aug,
Vind. approbati exhibentur. 20. Ejus decre-
tum Viennæ prodiit Anno 1560. die 10 Aprilis,
quod tamen particulare est, sonatque dunta-
xat de Bonis Ecclesiarum Hungariæ non abalienan-
dis, iisdemque quoquomodo abalienatis, restituendis.
21 denique Art. Posonien. Anno 1563. die 13.
Novemb. sanciti insunt. Accuratam ut alias,
horum quoque Decretorum mentionem facit
Petr. d. Reva, d. Cent. 6. p. 83. verbis sequen-
tibus: Quapropter hoc Tempus continua quadam
serie, ab Anno præsentis, (scil. 1545.) usque ad 50mum,
condendis Legibus occupabatur, quas plurimas,
plurimæ in Regno inordinatæ confusiones neces-
sario extorquebant. Et paucis interjectis: Do-
leo enim referens, quam in diversas partes tum nobi-
lissimum Regnum vindex ira DEI discerpi permis-
erat. Illinc Turcæ, hinc scissæ in diversa studia sa-
ctiones, rei parandæ compendia sequi non neglig-
ebant. In horum remedium Posonien. Tyrnavien. No-
visolien. Conventus crebro instituti, Juris & Ju-
stitiæ, quasi postliminio reducendæ, (quod aqua tur-
bida singulis piscari licuit commodius,) consilia inita.

- (f) Hujus Regis septem Decreta exstant. Estque primum, *Anni 1566. d. 2. Maji Augustæ Vindelicor. 2. Ann. 1567. d. 27. Julii, Posonii* confirmat. 3. itidem Posoniense, *Ann. 1569. d. 26. Octob. 4. Posnien. Ann. 1572. d. 27. April. decem duntaxat Articulis* constans, quibus de futura Rudolphi, Filii ejus, Coronatione statuitur. 5. Etiam Posonien. *Anni ejusdem d. 15 Oct.* quo tempore hæc Coronatio instituta fuit, adjectis quatuor aliis de rebus *Articulis*. 6. Vienneuse, *Anni 1574. d. 4. April. 7. denique Vienneuse fuerat, & quidem Anni 1576. d. 22. Febr*
- (g) Quindecim Decretis de Hungaria sua optime meritus est Rex hic fortissimus. Prodiitque primum Posonii *Ann. 1578. d. 13. April.* quo præcise de publicis Regni Negotiis actum. 2. iterum Posonii *Ann. 1582. d. 19. Febr. Octo* in illo habentur. Articuli, de Judiciis celebrandis, eorumque Judicibus disponentes. 3. eodem loco *Ann. 1583. d. 28. Aprilis*, cui tres tantum sunt *Articuli* 4. Posonii *Anno 1587. in Conventu Regnicolarum*, cui Seren. Princeps Archi-Dux Austriæ Ernestus nomine Regis præerat, *Pragæ Ann. 1588. d. 28. Jan.* confirmatum. Art. 28. Novi & reformati *Calendarii usus* ita admissus fuit, ut Judicia & Expeditiones sub veteri & hoc factæ in suo vigore maneant. 5. In eadem Civitate, confirmavitque illud Rex *Pragæ Ann. 1593. quo & emanaverat, die 20. Martii*. 6. Denuo Posonii *Anno 1595. in Comitibus ad d. 10. Jan.* illuc indictis, eratque 15. *Martii Pragæ* confirmatum.

Habentur quoque in eodem Art. *Tractatus & Fæderis cum Principe Transylvania Sigism. Báthori de Somlyó* initi & conclusi. 7. Rursus Posonii, Præsidente serenissimo Austriae Archi-Duce Matthia d. 15. Jan. Ann. 1596. confirmatum Pragæ d. 26. Martii. 8. Quoque ibidem in Conventu, ad festum Purificationis B. Mariæ V. indicto, sub Præsidio ejusdem Archi-Ducis Anno 1597, quod deinde 6. Maji, Confirmationem accepit. Neque minus 9. Posonii Ann. 1598. in festo Convers. B. Pauli Apost. quo tempore præsentem Seren. Austriae Archi-Duce Maximiliano, Magni Magistratus Prussiae Administratore, Generalis Regni Dieta celebrata fuit, approbatum Pragæ d. 17. Martii. Similiter & 10. Posonii Anno 1599 subscriptum a Rege in eadem Pragensi Civitate Anno eod. 3. Apr. Ita etiam 11. cum reliquis omnibus Posonii in Festo dictæ Purif. B. M. V. munitum subscriptione Regia d. 5. April. Ann. emanationis 1600. 12. Anno 1601. ejusdem Festi tempore, subscriptum Regiis manibus Pragæ d. 15 Aprilis. Laudatus Archi-Dux Matthias, his quoque Conventibus præsidebat Regia in Persona, unde non mirum publica Regni Negotia curatius fuisse tractata. 13. Anno 1602. in festo B. Petri Apostoli confirmatum Pragæ d. 20 April. 14. Anno 1603. d. 4. Febr. eodem loco 15. April, confirmatum. Seren. Archi-Dux Maxim. Ernestus hic præsidebat. Tandem 15. Anni 1603. d. 3. Febr. prodiit, Confirmationem Regiam

1. *Maji. Ann. 1604.* in sæpius nominata Civitate Pragenſi ſortitum. Hic quoque commemoranda celeberrima illa ſic dicta *Pacificatio Viennæ. Anno 1606. die 23. Junii* concluſa, publicum tamen potius Regni ſtatum complexa. Confirmata eſt *Viennæ. d. 16. Septemb. ejusdem Anni.* Conditiones Pacis, quas vocant, *Anno 1606. d. 11. Novemb.* inter hunc Regem & Turcarum Imperatorem ſtatutæ, quæ hoc loco pariter occurrunt, cum in publicis Regni Juribus verſentur, aliis occaſionibus relinquuntur.

- (b) *Quatuor* Decretis generalibus Jurisprudentiam Patriam adauxit MATTHIAS II. emanarunt illa ſequentibus annorum ſeriebus: *Primum* nempe Poſonii *An. 1608 d. 6. Decembris*, continetque Articulos Diætæ ejusdem *Anni* illuc indiætæ ante & poſt Coronationem editos.
2. Occaſione Gen. Conventus Poſonien. *Anno 1609. d. 1. Novemb.* confirmatum *d. 23. Jan. 1610*, quo Matthias jam Bohemiæ quoque Rex fuerat designatus, Imperatoria licet dignitate necdum conſpicuus. Judicia Regni Brevia Octavalia, quæ a multis jam Annis propter continuos bellorum tumultus ceſſaverant, quaſi poſtliminio iterum in uſum revocata ſunt & inſtituta Decreti hujus Authoritate.
3. *Anno 1613. d. 24. Febr.* ibidem, confirmatum *Vien-næ d. 25. April.* Qua tempeſtate jam Imperatoriam Regiamque Bohemiæ Majestatem tenebat Matthias.
4. Quoque Poſonii *Anno 1618. d. 4. Martii*, in Comitibus Regni, quibus FERDINAN-

NANDUS II. jam Rex Bohemiæ, & Patruellis Matthiæ, sed Filii & hæredis sui loco per eundem nominatus, ob excellentes & Heroicas, ut stylus Decreti sonat, animi ingenii-que dotes, unanimi Regnicolarum Voto in Hung. Regem electus fuerat atque coronatus.

- (i) *Quatuor* ejus Decreta habemus, quibus Jurisprudentiæ nostræ fines non parum prolati sunt. *Primi* igitur constitutio evenit *Ann.* 1622. d. 1. *Maji.* in *Conventu* Sopronien. Confirmatio postea *Viennæ* secuta d. 18. *Aug.* Circa Juris & Justitiæ cursum plurimæ ac utilissimæ Leges hoc Decreto sancitæ sunt. 2. ibidem *Anno* 1625. in *Gen. Regni Diæta*, cui tametsi ipsemet interfuisset, nihilominus 20. duntaxat *Decembr.* *Viennæ* illud confirmavit. Articulis hoc Decr. contentis potissimam occasionem dedit Electio & Coronatio FERDINANDI III. qua maximi nati filii sui, in Regem Hungariæ, quæ hoc tempore peracta fuit, teste *Art.* 3 Interim multa tamen in Juris Negotio condita sunt, quæ omnino notari merentur. 3. *Anno* 1630 sub initium *Maji* in eadem Regia *Posonien.* Civitate, cum Confirmatione sub die 24 ejusdem *Men.* ibidem facta. *Ultimi* denique, *Anno* 1635. in festo S, *Andræ Apost.* *Sopronii*, quod ibidem quoque confirmavit Ferd. d. 15 *Febr.*

- (k) Decreta ejus *quaternarium* Constitutionum paternarum numerum plane exequant. Ita vero se habet sanctionis illarum series: Quod *primum*, in *Annum* 1637. d. 21. *Septemb.* incidat, Confirma-

firmationem *Anno* demum 1633. d. 26. *Martii*.
 Pofonii nactum, ubi & emanaverat. 2. *Anno*
 1647. in principio *Men. Maji*. & circa finem
Aug. in hac ipsa Civitate sancitum, ac dein-
 de 16. *Junii*. Regio consensu & approbatione
 munitum fuerit. Sereniss. Princeps FERDIN.
 IV. qui Bohemiæ Regni Gubernacula jam fue-
 rat adeptus, eotum in Regem quoque Hunga-
 riæ electus fuerat & coronatus, quod ipsum
Art. 2. insertum videmus *Art. 1.* hujus Decre-
 ti Palatini electio continetur, ut adeo electio
 Regis illa posterior sit. Cujus rei rationem
 procul dubio in eo collocandam putaverim,
 quod Palatinus Regni Regem cum Regnicolis
 eligere soleat, quippe ad cujus Officii partes
 id etiam maxime pertinet, hincque ille prius
 eligi debuerit, confusionis evitandæ causa.
 Unde etiam deinde Articuli hoc sequuntur or-
 dine, in subsecutis quoque Regum Decretis
 similibus occasionibus observato. Exstat quo-
 que *Art. 5.* Diploma Regium *Pacificationis cum*
Principe Transylvaniæ G. Rákóczi. Sed cæteris
 prætermiſſis, notamus Articulum 22. quo *Tribu-*
nal Dominale, contra Leges Regni introductum,
 sublatum est. Illud vero fuit Dominale Tribu-
 nal, quando Domini Prælati & Magnates Re-
 gni, Nobiles illos, qui in territoriis illorum
 beneficio vel collatione hujusmodi Magnatum,
 vel Antecessorum suorum Bona quæpiam pos-
 sidebant, coram Tribunali suo Juri stare, Li-
 terasque & Literalia Instrumenta producenda
 præ-

prætendebant. Quam rem, cum iidem Nobiles in controversiam sumfissent, eaque de causa in publico Regni conventu conquesti fuissent, hinc Domini Prælati & Magnates ab hoc Tribunali causisque illuc derivatis supersedere jussi sunt *Art. 2. A. 1638.* quod tandem, uti attactum, dicto *Art. 22.* prorsus abrogatum erat. 3. *Ann. 1649. d. 25. Jan.* rursus Possonii latum sit, addita illi confirmatione sub *d. 3. Junii.* in Arce, huic Civitate adjacente. Ac tandem quartum, *A. 1655. d. 3. Julii,* item in dicta Arce editum sit, *Articulos Dietae, ad d. 24. Jan.* ejusd. Anni Posonium indictæ, exhibens.

- (1) FERDINANDI IV. Principis magnæ atque excelsæ exspectationis, nulla sunt Decreta, quod supersita adhuc Patre, in ipso ætatis suæ flore, e vivis excessisset.

§. 4.

Restat LEOPOLDVS MAGNUS, qui Ferdinando III. piissimo Parenti suo præter spem hominum, in magnam tamen rerum humanarum, ac imprimis afflictæ hujus Regni felicitatem, Divina sic jubente Providentia, successit. Princeps, qui septem & quadraginta annis, per quos meliorem Orbem rexit, tanta rerum gestarum magnitudine ac gloria excel-

excelluit, ut Majores suos longis interval-
lis post se relinquere, suæ etiam ipse poste-
ritati omnino interesse videatur. (*m*)
Neque vero minorem gloriam apud
omnem posteritatem promeritus est, Rex
Augustissimus & Invictissimus, flagrantis-
simo ac prorsus singulari Justitiæ amore
atque exercitio; quippe quam tantopere
sibi curæ habuit cordique, ut omnia ad
æquissimam illius lancem voluerit accom-
modata; qua quidem de re non externa
tantum, ac propemodum infinita loquun-
tur Monumenta & Instituta, ad exactio-
rem celeriolemque Justitiæ administra-
tionem prudentissimo consilio directæ,
sed ipsa quoque dulcissima Patria nostra
locupletissimum agit testem; (*n*) quippe
quæ multas & sapientissimas optimo huic Re-
gi debet Leges, quatuor Decretis gene-
ralibus comprehensas. (*o*)

(*m*) Verbis scribo, utorque Judicio Joannis P. Lu-
devigii, habito in d. *Germania Princ. Cap. 1.*
§. 19.

(*n*) Hinc quoque est, quod eadem recentem ac
plenam adhuc LEOPOLDINÆ pietatis hujus
& Justitiæ memoriam recolendo, in *Præf. ad Art.*
Ann.

Ann. 1715. in hac devotissima verba eruperit: ipsa videlicet summe memorati felicissimæ recordat. LEOPOLDI Gloriosissimi, pii, Justi, atque clementissimi Regis & Patris Patriæ, mors.

- (o) Quæ hac serie considerata veniunt. Subscriptum nempe erat primum a Rege in Arce Posonien. Anno 1659. d. 4. Decemb. habens in se Articulus Diætæ Gen. quæ eodem Anno in hac Civitate d. 21 Julii. celebrari occæpta est, ipsum quoque *Diploma Leopoldinum*, tempore Coronationis suæ Regno datum, Exhibens. Secundo, quod Articulorum, in Comitibus Anno 1662. initio Maji inchoatis, conditorum, complexus est, die 19. Septemb. Anni ejusdem calculum suum Regium addidit. Tertium Sopronii Ann. 1681. d. 30. Decemb. etiam in Conventu Regni emanavit. Ann. 1687. pro festo S. Lucæ Evang. Diætam denuo indixerat LEOPOLDUS, quæ tamen ad sequentem Annum ejusque diem festum, Convers. S. Pauli Apost. pandentem, prolongata fuerat. In qua quidem Diæta iterum plures conditi sunt Articuli, vel ideo maxime memorabiles, quod iisdem *Sereniss. Princeps JOSEPHUS Diadema, dignitatem, hereditatemque Regni Hung. faustissimis successibus obtinuerit.*

§. 5.

In fine hujus Sectionis gravissima mihi Querela habenda est, super tam in-

K

exspe-

expectata ac præmatura morte gloriosæ memoriæ Regis JOSEPHI, quem providentissimus futurarum Regni prosperitatum Parens, LEOPOLDUS M. Anno Orbis Redempti 1687. *die 17ma Mens. Novembr.* in Generali Posen. Conventu primum hujus nominis atque hæreditarium Regem & Dominum, non sine mirifico totius Regni solatio, (p) Hungariæ dederat. Hujus enim interventu factum est, quod Rex desideratissimus, ac Virtutum paternarum imitantissimus, Hungariam suam nullis Legibus consolari potuerit, (q) quas alioqui longiore vitæ curriculo gavisus, pro innato sibi erga Justitiam & Juris quoque prudentiam amore, (r) certo certius sancturus fuisset.

(p) Quod in *Art. 1. disli 1687. An. ultro* prodiderunt, I. Stat. & Ord. dum eundem *paternarum virtutum vivum Specimen*, ac *filium in Patre desideratissimum*; ac ad id sibi *cælitus provisum & ordinatum fuisse*, expressis verbis declarant.

(q) Indixerat quidem Rex desideratissimus Generalem Regni Conventum pro *die 29. Men. Febr. A. 1708.* ut turbato Regni sui statui paternis consiliis prospiceret, in quo etiam eo
jam

iam devenerant *Tractatus Dietales*, ut propediem terminari ac more solito in Articulos quoque redigi potuissent; verum cum propter funestæ contagionis, eotum in Regno grassantis, pericula, idem Conventus differri debuisset, interea vero temporis ipse quoque Rex citra omnem spem diem obiisset supremum, ideo & hujusmodi *Tractatus* in suspensio remanserant, Anno demum 1712. & 1714. reassumpti, ac determinati. Videri huc potest *principium Articulorum ejusdem Anni*.

(v) Hunc perbelle declaravit Eminen. Princeps Cardin. *Leopold. a Kollonich*, in *Dedicatione Præxeos Criminal.* eidem tempore dictæ Electionis Coronationisque suæ facta; confirmat quoque idipsum Scriptor Anonymus, in *Vita & Gestis ejusdem pag. 77.*

§. 6.

Sicque comparata erat hoc rerum articulo Jurisprudentia Hungarica. Plenam omnibusque numeris absolutam eam fuisse non asseruerim temere, cum vel ipsæ Antinomix, quæ in Legibus hactenus recensitis passim reperiuntur, contrarium non obscure indigent, ut de aliis ejus nævis v. c. *Dispersione Legum, commixtione Juris publ. cum privato,*

*observantia Consuetudinum penes Jura Scripta, Judicibus Causarum incommo-
dissima, insufficientia Tripartiti &c. ni-
hil dicam. Næ igitur summopere neces-
sariam fuisse admittas illius emendatio-
nem, perfectioremve Legum Compilatio-
nem? Sed de his paulo post dicendi lo-
cus dabitur.*

SECTIO QUARTA.

*De Juribus Hungariæ, eorundem-
que felicissima reformatione sub
CAROLO Romanorum VI.
Hungariæ autem III, moderno
videlicet Gloriosissimo Rom. Imp.
& Rege Hngariæ Inviçlissimo.*

§. I.

Visa ita Historia Juris Hung. usque
ad obitum piæ recordationis Regis
Josephi: reliquum est, ut ad nostra hæc
aurea tempora pedem nunc moveam,
ulte-

ulteriores etiam Jurium nostrorum progressus sub CAROLO VI. HUNGARIÆ III. vere MAGNO, (a) moderno videlicet Augustissimo Rom. Imperatore & Rege Hungarorum victoriosissimo, ex instituto demonstraturus. Passu quidem tanto jucundiore, quanto lætiore jam calamo affirmare possum, Jurisprudentiam Hungaricam gloriosissimis Apostolici Regis hujus Institutis ad eum felicitatis gradum evectam esse, quem nullis unquam temporibus eidem contigisse, manifestum est.

(a) Non equidem putaverim quemquam mortaliū eo protervitatē & dementiæ raptum iri, ut longe dignissimum hujus cognomenti Titulum CAROLO nostro vel minima ratione in controversiam sumere conetur. Attamen, si cujuspīam pectora hic furor ageret, illi magnitudinem Gestorum Augustissimī Regis hujus, magnorum illorum Acta & facta, sive politico, sive vero Theologico sensu accepta, longis parasangis post se relinquentium, illa porro ingentia animi Bona, illam in subeundis periculis constantiam & fortitudinem, illam in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, illam singularem ac plene inusitatam clementiam, illam denique, ut jam reliquas ejus Virtutes, vere Regias, nunc commemorare desi-

nam, divinam Indolem, qua omnes nostræ
 priscæque memoriæ Imperatores & Reges am-
 plissimis spatiis antecedit, opponimus. Quorum
 quidem præstantia & eminentia ductus *Dn. Mich.
 Bencsik, in Epist. Dedicat. ad Libellum suum,*
 cum Inscriptione: *Novissima Dieta Nobilissima,*
 non ita pridem divulgatum, *comparationem* feli-
 cissimi Regis hujus cum CAROLO M. primo
 nominis hujus Romanorum Imperatore, haud
 contemnendo conatu adornavit, tametsi longe
 plura ac majora quoque in promptu sint ar-
 gumenta, quibus id plenius solidiusve evinci
 posset, Firmiorem quoque hanc nostram red-
 dunt confessionem & sententiam aurea prorsus
 verba *J. Caroli a Neuén, Colon. Aulæ Cæs.*
Poëtæ Laureati, quæ occasione novissimorum
 Regni Comitiorum publicis Literis, quas *Comi-
 tia Divum Hominumque in Regia Pisonis A. 1722.*
inita, inscripsit, præfatus est: CAROLUS, in-
 quit, & hos & alias meritis honores æviterno vir-
 tutis hostimento, cum *Ptolomæo, Evergetes: Deme-
 trio, Soter: Augusto, Pater Patriæ: Tito Vespas-
 iano, Amor generis humani: Trojano, (non illo
 hoste) Optumus: Nerva, Clemens: Antonino, Pi-
 us: Adriano, Justus: Constantino, Theodosio, Ca-
 rolo, Magnus: quod Carolorum in Sacro Maritano
 Anglico Apostolico Regnorum Regno tuendo am-
 pliandoque, ætatem primi argenteam, secundi aure-
 am, utramque felicissimam incumbentibus satis redu-
 xit. Legi quoque hanc in partem meretur:*
Oratio Panegyrica, qua Georg. Bobus, Gymna-

fii condam Cæsareoforen, Moderator, optimum nunc Regem reverentissime coluit, atque honoravit, edita *A. 1713. in folio.*

§. 2.

Qui enim antea fasces Regni tenebant Reges, extra solum Vladislaum II. certis quibusdam Legibus, conventualiter latis, contenti fuerant, ipse etiam Vladislaus, ut e præmissis elucet, non tam Scripta, adeoque cuncta Patriæ Jura, quam consuetudines compilari fecit: verum Sacratissimus Rex noster CAROLUS VI. PIENTISSIMI PARENTIS, PIENTISSIMUS FILIUS, & PATERNARUM VIRTUTUM HÆRES AC VIVUM EXEMPLAR, (*b*) veluti tot præstantissimis Paternarum Victoriarum laudibus non contentus, ultiores quoque magnificentissimos Triumphos, de Jurato Christiani nominis hoste, aliisque, justissima Arma sua provocantibus Competitoribus suis, ad stuporem totius Orbis, egit, ita in Juris quoque & Justitiæ Negotio plus ultra Virtutes Antecessorum suorum progrediendum ratus, in ipso statim principio faustissimæ Inaugura-

tionis suæ, hæreditarium isthoc Regnum suum, non tantum saluberrimis Legibus (c) condecoravit, sed præterea id operis, a tot Seculis frustra desiderati, suscepit, ut Jura Patria non paucis sane nævis laborantia, tandem emendentur, ac plenum Juris Systema conficiatur; commendata compositionis hujusce Cura certis e numero *Eminen. Cardinalium, Excellent. Illustrissimorum ac Rudmorum Episcoporum, Superiorum Regni Judicum, Magnatum, Nobilium, Liberarumque Regni Civitatum* selectis, Jurium & Rerum patriarum peritissimis integrisque Viris, (d) quibus mandatum est, ut statim finita tunc temporis habita Diætâ, ejusmodi Emendationem assumant, peractamque maturioris Revisionis, Regiæque Ratificationis obtinendæ causa, ad proxime subsequendum Regni Conventum, reportent. Quid? quod eodem temporis cursu triplicium quoque Juris publici Systematum, *Militaris nempe, Politici & Oeconomici*, elaborationem, tanquam Opus toti Regno salutare, ac apprime, necessarium, *Articulo 59.* ejusdem Diætæ ordinaverit,

con-

constitutis ea quoque de causa 25. Commissariis, e flore Magnatum Nobilitatisque Hungaricæ collectis, ac pariter in Juribus Consuetudinibusque Patriis versatissimis.

(b) Deprompta sunt hæc verba ex *Art. 60. A. 1715.* quibus ibidem clementissimum Regem & Dominum suum profundissima cum submissione venerantur Regnicolæ.

(c) *Articulos* intelligo in *Diæta Posonien. A. 1714.* conclusos, ac sequenti demum *Anno dieque 10ma. Junii* in *Castro Laxenburg* Regia manu ratificatos. Multa namque & revera sapientissime constituta reperiuntur in hisce Articulis, quæ pristinis hæctenusque recensitis Legibus partim minus dilucide exposita & determinata, partim etiam penitus attacta non erant. Ita in *Crimine Lesæ Majestatis, sive Perduellione* statutum, ne in illa Citatio amplius requiratur, ad evitandas periculosissimas e formalitate citationis emergentes sequelas, neve Bona perduellium ante Sententiam convictivam occupentur, sed facta prius illorum Conscriptione, usque ad finalem Litis exitum, sequestrentur. Ita & *Testamenta minus solennia*, hæctenus Jure Patrio nusquam definita, v. c. *Militare inter Liberos, Codicilli &c.* introducta. Reliqua, e penitiori Articulorum inspectione eruenda, data opera prætermittimus.

(d) Quorum Nomina honoris & memoriæ causa ex Art. 24. quo hæc omnia plenius habentur, huc apponere volentes, initium ejus recitabimus, quod sic se habet: *Ut Juris & Justitiæ administratio, sine qua Regna subsistere non possunt, tam per hoc Regnum, quam Partes eidem annexas, a modo impofterum exactius celebretur, annuente sua Cæsareo Regia Majestate, Status & Ordines concluserunt: Infra nominatos, veluti integros, Jurium & Rerum Patriarum peritos Viros, seligi: Utpote Dominos Comitem, Emericum Csáky, Archi-Episcopum Colocensem, & suæ Majestatis Sacratissimæ Intimum Consiliarium: Comitem Ladislaum Adamum Erdödy, Episcopum Nitriensem; Comitem Ladislaum Nádasdy, Episcopum Csanádien. Item Comites Steph. Kobáry, Judicem Curie Regiæ; Geor. Erdödy & Alexand. Károly; præterea Baronem Joannes Horváth Simonchics, Person. Præsen. Regiæ in Judiciis Locumtenen. & Consiliar. (qui tamen sub novissima Dieta Poson. morte interceptus est,) cum tota Tabu'a Regiæ; Item Baronem Gabr. Tolvay. His adjunguntur Honorabilis Gabr. Spátay, Abbas Jánosfien. Nitrien. Capituli ablegatus; nec non Egregii Alexander Nedeczki, Gabr. Bosány, Paulus Okolicsány, (post ejus obitum Dn. Mich. Okolicsány mungere hocce donatus erat, qui tamen etiam diem suum obiit,) Mich. Borsi, Gabr. Skaricza, & Mich. Beucsik: Ex parte vero Croatiae, Dn. Episcopus Zagrabien. Item Dan. Rauch, Vice-Banus, Joan. Branyug Prothonot. & Geor. Czinderi. &c.*

§. 3.

Neque conveniens esse existimans Rex clementissimus, intra cœptos duntaxat piarum Intentionum terminos subsistere, sed, ut Regiam decet Majestatem, in effectum quoque exoptatissimum deducere volens, quæ sacratissimæ menti suæ sancte proposuerat, idcirco antea declaratos Dominos Compilatores, quo Opera, elaborationi suæ commissa, accelerent, per Mandata sua clementissima identidem serioque admonuit, ac, ut tandem desideriorum suorum compos redderetur, anno a partu Virginis 1722. ad diem 20. Junii, denuo Generalem Regni Conventum coëgit, ea quidem certissima sub spe & sententia, ut quadruplicia illa Systemata ejusdem Conventus occasione revideri, modificari, ac sic pro perpetuis & authenticis Regni Juribus approbari, publicarique potuissent.

§. 4.

Et certe re ipsa omnino satis fecisset, hujusmodi honorificentissimis Institutis suis, omnis ætatis ac memoriæ
cla-

clarissimus Rex, nisi alia ac pene infinita publicorum Negotiorum genera, & curæ maximæ, Sacrum R. Imp. ac totius Europæ quietem & felicitatem tangentes, obicem posuissent, idque effecissent, ut tantopere desiderata dictorum *Systematum* (e) publicatio, non exiguo quidem Jurisprudentiæ damno, denuo ad futuram Regni Diætam reservari Debuerit. Modica igitur patientia restat, ac quod aggressus est, æqui justique observantissimus Rex, omnino perficiet, neque patietur auferri, quod e summæ necessitatis meliorisque perfectionis & consummationis obtinendæ causâ, quadantenus differri debuit.

(e) Pleniorẽ horum *Systematum* notitiã nunc dare, tametsi haud difficilis foret negotii, minus tamen necessarium id putaverim, quod incertæ expectationis res sit, utrum hac ratione eave forma, qua nunc ea constare scimus, lucem publicam sint visura, aut, quod in humanis rebus sæpius evenire solet, aliam quo pacto acceptura sint faciem. Interim tamen, in quantum pro ingenii mei, modulo dispicere mihi datum est, fidenter & certo affirmare ausim. Opera perfectissima atque plenissima fore, ipsumque imprimis Tripartitum, ex
pra-

praxi quotidiana Judiciorum depromptis pulcherrimis accuratissimisque Observationibus augmentatum, ita proditurum, ut sufficientissimi consummatissimique Juris loco imposterum haberi queat.

§. 5.

Interim tamen nec hanc Diætam optimarum quæsitissimarumque Legum muninime destitutam reliquit sapientissimus Legislator, ac cumulatissima potius dedit documenta, quam nihil magis nihilve sanctius cupiat, totisque viribus agat, quam ut penes justas & pi-as Leges, suum cuique tribuatur, ac in universum alma administretur Justitia. Inde enim *Tabulam Regiam Judiciariam*, quæ hætenus magno Litigantium Justitiamque sitientium damno, ad certa tempora restricta fuerat, pro Justitia, qua Regna subsistere dicuntur, continuo administranda, cum plenaria secundum præscriptum Patriæ Legum judicandi facultate, in suo vigore & integritate, confirmavit, *Tabulam quoque Banalem Croatiae & Slavoniae* pari ratione celebrandam præcipiens; inde Judicium Regi-
um

mu Septemvirale aliis adhuc octo Viris, ex Statu Prælatorum, Magnatum & Nobilium acceptis adaugmentavit; inde abrogato, antea per Magistros Prothonotarios in Partibus exercito Processu, loco Judicatus eorundem, *Tabulas subalternas, in quatuor Regni Districtibus*, quæ hinc etiam *Districtuales* dicuntur, erexit, (f) illisque tempora, modum authoritatem, Locosque idoneos assignari curavit; inde *Archivum Regni universale* in Libera Regiaque Civitate Posoniensi, ibidemque existente Domo Regnicolarum habendum, ordinavit, nominato idcirco Archivi Conservatore; inde *Majoratus institutionem* concessit, *Processibus Auszczugalibus Mercatorum* modum convenientiorem præscripsit; *Interceptoribus, Detentoribus, Suppressoribus & Violatoribus Literarum Missilium* pœnam convenientem statuit; *Tricesimatorum, Teloniatorumque Excessus* strictis Legibus coercuit; *Filiorum Patriæ Educationem* tam serio præcepit, ut ejus intuitu non tantum Philosophica, Theologica & Juridica Studia separatim, horisque statutis, pure pro Doctrinarum
ista-

istarum Studiosis, sed & alia quævis Scientiarum Genera in exteris Universitatibus doceri solita, per idoneos Professores exactius tractanda, novo prorsus Regiæ pietatis & Sapientiæ exemplo, jussit; inde denique, ut sexcenta alia laudatissima Instituta non attingam, *Consilium Regium Locumtenentiale*, quod primo loco nominandum erat, Præsidente Palatino & viginti duobus Consiliariis, e Statibus Prælatorum, Magnatum Nobiliumque denominatis, constans, æquissimis saluberrimisque ex respectibus, instituit, ea quidem cum Autoritate & Eminentia, ut a nullo Aulico dependeat Dicastrio, ac si quidquam Regiæ Majestati repræsentandum habuerit, id demissis Literis suis significet, benignam desuper Resolutionem Regiam, vel Rescriptorum, vel vero Decretorum Regionum vigore, pro re nata accepturum.

(f) *Pietatem, Justitiamque Virtutes CAROLO* nostro ita proprias, ut eas viva quasi quadam imagine referat, ad erigendas hæc Tabulas causam fuisse impulsivam, luculentissime testatur Regia plane ac tanta Majestate dignissima
ver-

verba ejus, quibus in *Literis* suis die 15. *Martii* A. 1723. ad Excell. & Illust. Dn. Commissarios suos, nomine Regio in Diæta, eorum celebrata, existentes, exaratis, I. Statibus & Ordinibus Regni piissimam finalemque suam de illis resolutionem clementissime significavit. Dabimus illa, ut testatissima Regis hujus Gloria tanto reddatur magnificentior: prouti vero, ait Rex mitissimus, recta Intentio mea vobis apprime cognita est, ita universis Statibus & Ordinibus Regni declarabitis, quod ego nullatenus *Leges, Jura & Libertates* Statuum violandi animo, quod a me absit! sed ductu vocationis & summi muneris mei, paternoque, quo in Apostolicum hocce meum Hereditarium Regnum seror, affectu, ad instituendas *Districuales Tabulas* me determinaverim, quod pressæ Cursu Processuum *Justitiæ* suspiriis & gemitibus tot viduarum & pupillorum, aliarumque miserabilium ad incitas redactarum Partium, pro *Justitia* in Regno undique clamantium, benignas aures & auxilium demum præbere, hac de causa, & iustas preces plurium ipsorummet Statuum, DEUM & *Justitiam* ejus & Patriam, colentium & amantium, quinimo ad sensum petitae articulatiter condita & sub prudenti directione suæ Dilectionis Domini Cardinalis Csaky instituta Commissionis Systematicæ, denique ex ductu & onere Conscientiæ, ob dandas cateroquin Domino DEO rationes, ad erectionem harum Tabularum *Districtualium*, utpote talem administrandæ *Justitiæ* modum, indispensabiliter me resolvere debuerim, qui pro bono & incremento Regni, levamine
 Sta-

Statuum & solatio subditorum requiritur, ac inde honor DEI & commodum universorum Regnicolarum promovetur. Ab hac pro muneris mei exigentia, & gravissimis de causis facta determinatione, ob unius alteriusve intentiones secundas & respectus humanos recedere, nec volo, nec possum, &c. Constant vero singulae hae Tabulae, una cum Praesidibus, ex quinque Personis Hungaricae Nationis, in Regno bene possessionatis, ac Juris Patrii exactam notitiam, aequalemque Judicandi activitatem habentibus, a quibus Sententiae ad Tabulam Regiam Judicariam via Appellationis, indeque ad Septemviralem deducuntur. Adjunctus quoque est singulis Juratus Notarius sine voto, cum quatuor Juratis, e quibus unus Expeditoris, ab expediendis actis Tabularibus, sic dicti, munus obit. Videatur huc plenius Art. 30, 31, & 32. Anni 1723.

§. 6.

Jure igitur, meritoque optimo, de tanto tamque meritissimo Rege, ac simul providissimo perfectissimarum Legum Authore, sibi gratulatur, beatissimum Reipublicae statum hinc nactus, Hungaria. Merito JUSTINIANUM SUUM, (g) pium illum ac toto orbe celebratissimum Legum Romanarum Conditorum, profundissima cum submissione ac

L

illi-

illibatissima fidelitate Eundem agnoscit, veneratur, atque omnibus illis exquisitissimorum Encomiorum Laureis dignissimum, imo multis nominibus longe digniorem ore plenissimo deprædicat, quibus Orbis universus, Justinianum, passibus in istis, in præsentem usque diem ad Cælum extollit. Merito gratam & fidelem moderatissimo indulgentissimoque Regi & Domino suo se exhibitura, horum quoque, pro Incremento publici Patriæ Boni, proque fidelium Civium suorum perenni salute, Paterno prorsus & singulari cum affectu, susceptorum gloriosissimorum Institutorum iutuitu, Jura successionis hæreditariæ, jam alioquin etiam sexui masculino AUGUSTISSIMÆ DOMUS AUSTRIACÆ indubitatissimo Jure competentia, in sexum quoque sæmininum potentissimi Regis hujus & consequenter totius AUGUSTISSIMÆ DOMUS, non tam humano, quam divino Judicio, mirificoque prorsus totius Regni applausu, transtulit, (†) ac nunc quoque instantissimis precibus suis omnia fausta atque felicia Regiæ ejus Majestati
a Di-

a Divino Numine comprecatur. Quibus desideriiis, ut probos Patriæ Cives decet, ego quoque vota mea conjungere volens, omni porro religione a Divina Majestate contendo, quo & ipsimet placidissimæ Bonitatis gloria celebratissimo Regi, CAROLO, vitam prolixam omnique ex parte beatam, Imperium securum, domum tutam, exercitus fortes ac felices, triumphos gloriosos, victorias infinitas, Senatum fidelem ac Populum quoque probum benignissime largiatur, & præterea tot ac tanta eaque devota fidelium subditorum suorum suspiria, eo tandem beare velit Eventu, ut imaginariæ & turbidæ nonnullorum, perpetuitatem & solatia melioris sexus, AUGUSTISSIMÆ DOMUI, acerbis indignabundisque oculis, frustra licet, ac contra tot testatissima Divinæ Dispositionis & Providentiæ Documenta, (h) invidentium expectationes & consilia, enixa tandem AUGUSTA Prole mascula, in fumum abeant, atque ita, confuso inque proprium sinum retorso malevolorum livore, desideratissima e converso illis pro-

generetur nunquam intermoritura Consolatio.

(g) Non temere, sed aliarum Nationum Exemplis innixi, *Justiniano* Imperatori CAROLUM nostrum comparamus. Ita namque *Justinianum Saxonicum* dixit modernum potentissimum Poloniarum Regem & Principem Electorem Saxoniae AUGUSTUM *Ludevigius* Cap. 5. §. 9. p. 219. d. Tr. ut cæteros non adducam. Equidem *Dan. Klefchius*, in *Superpondio Dissert. de Jure Peregr. e Jure Hung.* desumpto, *Vladislaum II*, cui *Compilationem Tripartiti* nos debere antea diximus, *Justinianum* alterum appellavit; verum, relicta licet ea de causa *Vladislaos* condigna laude sua, vix ac ne vix quidem eo Jure & merito *Justinianum* Hungariae eum dici posse, quo nos Apostolicum Regem & Dominum nostrum CAROLUM collaudamus, cum ex antea cumulatus appositis luce meridiana clarius evadit, tum ex eo quoque manifeste evincitur, quod nos non hac duntaxat *Togæ* Laude *Justiniano* assimilemus gloriosissimum Regem nostrum, (quamquam & hujus intuitu quantis spatiis *Vladislaum* post se relinquat CAROLUS, nemo non videt;) sed *Sagi* etiam maxime gloria & respectu, quibus quantopere *Vladislaos* anteferri mereatur, res ipsa loquitur, ut ulteriore deductione haud opus esse videatur.

(†) Meretur omnino eam in rem consuli, docta & egregia *Oratio*, Spectab. & Generosi Dn. *Magistri Fran. Szluba de Iklad*, antea Prothonotarii Palatinalis, nunc vero Excelsæ Cancellariæ Reg. Hung. Aulicæ Referendarii & Secretarii, sub ingressum Comitiorum Posonien. An. 1722. ad Inclytos Regni Status dicta; quippe qua iisdem impense commendavit, ut perspectis tot & tantis AUGUSTÆ DOMUS AUSTRIACÆ nominatimque Augustiss. Imperat. & Reg. Hung. CAROLI VI. Beneficiis, propriis viribus, necessitatis, & utilitatis ratione, in casum defectus sexus Masculini, servata præprimis regnantis Augustæ Domus Primogenituræ Lege, Successionem Hungariæ Regnorumque & Prævinciarum ad eandem pertinentium in sexum quoque Fœmineum deferant, ac ita hæreditario Jure stabiliant. Habebat profecto divini quidquam, in ipsis quoque Patriæ Legibus fundata, isthæc *Oratio*. Simul ac enim gratulabunda, ac maximas quasque lætandi materias complexa voce VIVAT! finem dicendi fecisset Orator disertissimus, illico tanquam ex Tripode dicta, non secus ac ipsæ valles & concava saxa sonum, quem acceperunt, reddere consuevere, resultantissima illa rediit ab I. Statibus & Ord. uno ore, unoque animo Eandem Successionem VIVERE faustissimis Auspiciis acclamantibus consentientibusque.

(b) Taceo Vsticina, de florentissima Augustissima Domus hujus fortuna, ad extrema Mundi tempora duratura, non sine divino nutu hinc facta, quæ legi possunt apud Ludovicum d. Tract. Lib. I. C. 4. §. 19. ibidemque allegatos Autores.

§. 7.

Hactenus itaque recensita Regum Serenissimorum Decreta & Constitutiones, (†) addito etiam Opere Tripartito Werböcziano, efficiunt Corpus Juris Hungarici, (i) in tres Tomos ita dispartitum, ut primo quidem Tomo, Tripartitum Werböczianum, secundo, Decreta Regum, a S. Stephano usque ad Annum 1683. tertio denique Constitutiones ab hoc tempore in præsentem usque diem conditæ, contineantur. Privata quidem hæc opera est Typographorum Viennensium & Tyrnaviensium, qui majoris luculentia distinctionisque causa illud ita proditum voluerunt, (k) calculum tamen Regni tacito quasi consensu promerita, quod usum illius admitti videamus, dubio procul ex eo, quod Regno parum interfit, qua forma, quoque habitu educantur in publicam lucem re-

pe-

petitis vicibus Leges suæ, dummodo Textum Authenticum, nec adulteratum, reservent exhibeantque.

(†) De quarum vigore plenius agitur in *Tit. 2.* & 14. *Oper. Trip.*

(i) Multas in eo reperiri voces antiquas, duras, ac intellectu difficillimas, norunt seduli ejus lectores. Ut maxima laus maneat clarissimæ memoriæ virum J. Sambucum, qui illas in unum redegit Compendium, additisque genuinis explicationibus, Historiæ Bonfinianæ adjecit; habentur tamen etiam in *Præfatione Lexici Molnar. Lat Hung.* sub finem; quasdam & Otrokocius explicavit, in ipso *Calce d. Experim.*

(k) Illi quidem *A. 1628. Viennæ Austr. in f.* hi vero *Tyrnaviæ An. 1690, & 96. itidem in f.*

§. 8.

Quodsi autem in Judicio Partes agentes Editiones hæc in disputationem sumere vellent, indeque ad authenticam Legum Emanationem recurrendum esset, merito quæri potest, quænam sint authentica Legum Hungaricarum Instrumenta? Observandum igitur, in more positum fuisse Regibus a primis inde conditarum Legum temporibus, ac nunc quoque be-

ne observari, ut Constitutiones in Conventibus latæ & confectæ, in tot Exemplis fuerint relatæ, quot erant Regni Comitatus, (1) sicque vel Typis expressas, vel vero manu duntaxat exaratas, cum Subscriptione Regiæ Majestatis & Cancellarii, appositioneque Sigilli Regii, iisdem transmissas fuisse, id quod etiam ex antea de opere *Werböcziano* observatis, constat. Atque adeo in tali casu & cæteris omnibus, hujusmodi Regia benignitate transmissa Instrumenta pro authenticis erunt habenda & observanda.

(1) Superioribus quoque ac Ordinariis Regni Judicibus, ita & Lib. Regiisque Civitatibus separatim missa fuisse hujusmodi Exemplis, dubitari nequit. Nunc certe etiam I. Tabulis Districtualibus unum Exemplum, Regia manu subscriptum, ac Typis mandatum, exhibitum esse, scimus.

§. 9.

Deinde illud quoque investigandum superest, qui factum sit, quod cunctæ hæ Leges, non nativa Hungarorum Lingua, sed *latina*, scriptæ sint & publica-

cata? Si quid conjectando assequor, putaverim id inde evenisse, quod primi Reges illorum Christiani, in condendis Legibus consilio manuque administorum, Ordini Sacro addictorum, aliorumque præcipuorum Ecclesiasticorum virorum, qui eorum ad propagandam quoque Religionem Christianam in Aula Regia frequenti numero alebantur, potissimum usi sint; (*m*) qui cum maximam partem a Summo Pontifice Roma missi, & alioquin etiam e Latio oriundi fuerant, fieri aliter non potuit, quam ut Latina lingua, Curia Romanæ quasi propria, & sibi fere vernacula, de rebus alicujus momenti loquerentur, ac Leges quoque latas illa scriberent; inprimis, quod Canonicis Sanctionibus & Consuetudinibus cautum haberetur, ne quis Clericorum aliter, nisi literatorie, hoc est, latine loqui sustineat, (*n*) quem morem postea & secuti Reges constanter imitati sunt. (*o*) Deinde ad Imitationem quoque Legum Romanarum, hac lingua exstantium, id factum fuisse, ipse S. *Stephanus* innuere videtur, quando in *Principio Decreti I.*

in Legibus constituendis antiquos & sui temporis Augustos imitatum se esse, afferit; ut de loquendi scribendique facilitate & accuratione, quibus res quaslibet latina loquendi ratione quam commodissime dari posse, nemo dubitat, nihil dicam. Sed pergendum est ad reliquas quoque Operis nostri Partes, promisso modo exponendas.

(m) Non opus est multis Authoribus & argumentis id demonstrare, cum nemini, nisi Historiarum Patriæ plane imperito, hæc ignota esse queant. Ipse profecto S. Stephani Leges ad oculum demonstrant, Ecclesiasticorum Virorum industriæ eas adscribendas venire. De Colomanni Legibus jam supra eadem observavimus.

(n) Vid. *Sanctio Laurentii, condam Archi-Episcopi Strigon. in Capitulis Synod. facta, Tit. de Locutionibus Clericorum.*

(o) Cur autem Hungari Latinæ Linguae alioquin etiam tam solícite incubuerint, causa in promptu est, quod Lingua ipsorum Europæis plane peregrina fuerit, adeoque commodissimam eligere debuerint Linguam, qua cum vicinis populis, & potissimum Italis, idonea commercia instituere potuissent. J. P. Ludewigius huc conferendus, qui d. *Tract. C. 1. §. 2. in Not.*

pla-

plane ad mentem nostram scribit: de omnibus
Europæ Incolis verum esse, quod ore quidem nativo,
calamo autem non nisi latino usi sint, & si quid
Literis consignarunt, sermonem Latinum adhibuerint,
hunc enim quamvis intelligerent paucissimi, omnes
tamen in scriptis Contractibus adhibuisse, testesque
ejus rei videri in Diplomatis, quæ majori numero
Latina haberentur, quam ullo unquam ævo vidit
Latium. Addat. Adm. Rn. Dn. Matth. Belii,
Nobilissima Exercitatio de Vet. Liter. Humo-
Scyth. Sect. 4. §. 2, 3, & 4. ejusdemque pul-
cherima & solidissima Præf. ad Instit. Linguae
German. §. 9. & Petrus de Reva, Cent. 7. p. 145.
in f.

SECTIO QUINTA.

De Peculiaribus Hungariæ Ju- ribus,

§. I.

Cum sit expositum præmissis in Sectio-
nibus, quæ generalium Incltyti hu-
jus Hungariæ Regni Jurium Historia sit;
non supervacaneam prorsus operam me
collocaturum existimo, si hac Sectione,
de

de specialibus quibusdam Hungariæ Juribus, paucis differuero.

§. 2.

Et principium quidem a *Jure Thavernicali*, ipsisque nominis natalibus, sumere lubet. Quin itaque denominationis hujus origo, ab ipso Thavernicorum Regalium Magistro, qui Appellationes Regiarum Liberarumque Civitatum, de antiqua Regni Consuetudine Jurisdictioni suæ subiectas, revidere terminareque consuevit, derivanda sit, nemo facile inficias iverit. Utrum vero accurata notionis ratione hoc factum sit, id vero est, quod non temere quæri potest? Etenim quia Jus hocce non propria Officii Thavernicalis munia (*) concernit, sed ad solas duntaxat Revisiones appellationum, e dictis Civitatibus ad eundem legitime devolutarum, refertur: inde potius *Jus Appellationum Lib. Regiarumque Civitatum* illarum, quæ intuitu memoratæ Jurisdictionis *Thavernicales* audiunt, illud dici deberet, quam *Thavernicale*; (**) quæ quidem appellatio illis proprie legibus

bus competeret, si quæ de Partibus dicti Muneris sancitæ essent. At hæc tamen frustra a nobis desiderari videntur, quando usus denominandi loquendique ita jam invaluit, ideoque de ipso magis hoc Jure dispiciendo nunc erimus solliciti.

(*) Quæ quibusnam Partibus temporibus priscis absolutæ fuerint, ac nunc quoque perficiantur, pluribus edisserui in *Notis ad Faciem Jur. Pub. Hung. Lochnerianam* pag. 28.

(**) Unde vero derivationem suam sumserit hæc ipsa vox, non æque in apprico est. Cl. Otrokocsius, in fine d. *Experimenti* sui eam ita disquiri: *Thavernicus* (unde *Thavernicorum Reg. Magister*, qui *Regiarum Civitatum Causas appellatas dijudicare solet*,) nostris majoribus videtur fuisse *Tábornok* a *Tábor*, (id est, a *Castris*) ad formam *Tálnok*, sive *Tálnak*, *Dapifer*, & *Pohárnok*, *Pincerna*. Quidquid alii sentiant, mihi certe admodum similis vero, neque coacta videtur hæcce Originatio, licet pro mathematica eam jactitare nolim.

§. 3.

Tametsi vero jam ex modo dictis figuræ illius animadverti queant, melioris tamen intelligentiæ causa propius quo-

quodammodo illud describemus. Est igitur *Jus Thavernicale*, peculiaris Lex Liberarum Regiarum Thavernicaliumque Regni Civitatum, (***) qua Appellationes, e Sedibus ipsarum Judiciariis suo modo provocatæ, per Magistrum Thavernicorum, vel vices ipsius gerentem, adhibitis etiam quibusdam Senatoribus earundem Civitatum, Jusjurandi Religione obstrictis, revidentur & dijudicantur (****) Primæva ejus Compilatio ad quænam præcise tempora referenda, cuive potissimum Authori adscribenda sit, non satis constat, (*****) Tripartiti tamen Origines eam multis spatiis antecessisse, ex ipso Tripartito scimus. Neque dubitandum est, quin plenissimum illud fuerit usque ad infelicem illam occupatæ per Turcas Budæ, clarissimi Judiciorum Thavernicalium domicilii, memoriam. Cum ipsa vero Regiæ Thavernicalisque Sedis hujus deploranda jactura, etiam ejusmodi Legum suarum ingens ac triste naufragium passæ sunt dictæ Civitates, quod Codex illarum locupletissimus, ac reliqua propemodum omnia antiqua Instituti hujus monumenta,

ho-

hostium pariter prædæ cesserint. Recupera-
rata tamen postea *An. 1686. die 2. Se-
ptembr.* Deo propitio gloriosis & victrici-
bus LEOPOLDI M. Armis eadem Civi-
tate Regia, aliquæ simul pristini Juris re-
liquiæ, quas quidem furor barbarorum
superstites fecerat, hac occasione recupe-
ratæ sunt. (†)

(***) Vid. *Principium Art. Thavernicalium*, cum
quo & ipsi Articuli optime conveniunt.

(****) Hin igitur malæ definitionis vitio nobis
notandus est Author Anonymus *Mscripti Libri
Thavernicalis*, (ita enim illum inscripsit) ante
paucos saltem dies fato quasi quodam Musis
meis oblatus, quando ita illud definit: *Est igitur
Jus Thavernicale, Jus Civile Hungaricum, cujus
summa est Authoritas in Causis Liberrarum & alia-
rum Regiarum Civitatum, pertinentibus ad distinc-
tionem privatorum Dominiorum, quorum Causa est vel
successio legitima, vel aliquis Contractus. Ad so-
las enim duntaxat Appellationum Revisiones
Dijudicationesque, uti jam dictum, id perti-
net, illud vero, quod Civitates dictæ in Cau-
sis istis observant, cum reliquis Regni Civi-
tibus commune habent in suo genere, ut infra
pluribus dicetur, idque Civile non Tavernica-
le Jus est nominarique debet.*

(*****) Ne-

(****) Negligentiam Scriptorum patriorum hic non præter rem accusat idem Anonymus, quod ista in Historias suas referre intermiserint. Simul tamen Authorem & Originem istam sic cogit: Eadem igitur Libertas, quæ apud Athenienses & Romanos optimas LL. peperit, in Hungaria Juris Thavernicalis Origo fuit, a Liberis enim Civitatibus profectum esse, quis dubitare potest, cum hujus Juris administratio sit iisdem commissa. Harum ergo Cives propter communem tranquillitatem fecerunt Legem, ut si quis sui Judicis Sententia non esset contentus, haberet facultatem provocandi ad aliarum Civitatum Judices, quæ Legem receperant. Quia vero nulla Lex firmam & solidam auctoritatem habere potest, nisi a summi potestate confirmata, petatum est a Regia Majestate, & propter Causæ Justitiam facile impetratum, ut non solum approbaret Leges Juris Thavernicalis, a sapientissimis Viris certarum Civitatum collectas, verum etiam ut præesset aliquis ex Regni Proceribus, auctoritate Regia donatus, qui esset Testis earum Sententiarum, quæ a Judicibus ferrentur.

(†) Lege ipsam Inscriptionem Juris hujus ad hanc rem, de qua etiam bene meminit Schödelius in *Disquisit. de R. H. Causa form. num.* 139, & 153. pag. 234, & 235. conferenda quoque huc Julii Pflug, *Egu. Saxon. Epist. præter fata Bibliothecæ Buden. Librorum etiam in ultima expugnatione repertorum Catalogum exhibens.*

§. 4.

Atque has demum Magnif. *Joannes Thúz, de Lák, Magistri Thavernicorum Regalium* muneri eorum præfectus, ne prorsus interirent, laudando studio collegit; cumque privata hæc Opera publico adhucdum destitueretur calculo, ideo universæ Civitates Thavernicales, (*****) missis ad Rudolphum II. Hungariæ Regem Inviçtissimum, Legatis, confirmationem approbationemque Compilationis hujus petiere, quam etiam *An. Sal. 1602. die 13. Aug.* ea Regiæ Majestatis clementia impetraverunt, ut Articulos illa comprehensos singulari Privilegio suo inseruerit, ac duplici sigillo obsignari curaverit, datis præterea ad universos Regni Status & Ordines, seorsimque Reverendiss. & Excellen. Dn. Archiepiscopum Colocen. tanquam Locumtenentem Regium, Judicem item Curiae Regiæ, Magistrum Thavernicorum & Locumtenentem Officii Palatinalis solennibus *Literis*, (*) quibus mandatum est, ut easdem Legibus hisce libere & quiete

M uti

uti fruique permittant, neque, ut hætenus perperam factum fuisset, in administranda illarum Virtute, Causantibus Justitia, ullo modo curbare impedireque præsumant. A quo quidem tempore illæ constantem obtinuerunt vigorem in I. Thavernicali Judicio. (**)

(*****) Istæ vero potissimum numerantur hæc nostra ætate Civitates Thavernicales: *Buda, Pest, Cassovia, Posonium, Tyrnavia, Sopronium, Bartpha, Epperiesnum, Szakolcza, Szegedinum, Czibinium, Zagrabia, Carpona*, (quæ tamen in Sede Thavernicali Sessionem hætenus non habuit,) *Günzium, Kis-Márton, Debreczinum, & Szatmár - Németi.*

(*) Habentur hæc *Literæ in fine Articulorum* istorum, quibus & Privilegium partim præpositum, partimque, si conclusionem ejus spectes, adjectum est.

(**) Quam integrum, justumque semper fuerit isthoc Judicium, pulchre observavit antea objurgatus Anonymus, cujus Verba, ut modernî quoque longe meritissimi Præsidis ejus, Excellmî. quippe Comitîs, Dn. Sigismundi Csáky, de Keresztzeg: (Titt.) dignissima in hoc instituto Encomia quodammodo attingamus, huc inferemus: *Sed hoc nostrum Judicium, quanquam rerum magnitudine ac splendore inferius, non minus*
in

in suo genere est laudabile, propter ipsorum Judicum fidem, integritatem, Justitiam & gravitatem. Nul- lum locum hic habet sycophanta aliquis, nihil mū- nerum corruptela, nihil personarum respectus, nihil hic propter misericordiam additur pauperi, nihil propter in- vidiam adimitur dividenti: sola enim Justitia in hoc Ju- dicio dominatur. Ubi Praeses ipse provocaciones singulas in praesentia & confesso legitimorum Judi- cum, obsignatas deponit. Notarius eidem adjunctus, de Sententia Judicum ordine resignat, ac recitat de scripto Causarum judicatarum seriem. Facto deinde examine, vel approbatur sententia, quae in Scripto continetur, vel, si est injusta, corrigitur. Quid hujusmodi Judicio potest esse simplicius atque integrius? Itaque dignissimum est, cujus administra- tio conservetur, praesertim cum ad totius Regni di- gnitatem pertineat, in quo si quid est dignum com- mendatione, hoc profecto Judicium merito predica- tur, optimoque Jure non justum modo, verum etiam Sanctum dici potest, usque adeo ab omni labe & macula vulgarium Judiciorum est remotum.

§. 5.

Anno post Christum natum 1694. Excellen. Comes Georgius Erdödy de Monyorókerék, laudati Officii Thaverni- calis dignitatem adeptus, cum Indice Aszalajano, de quo supra plene diximus, hos quoque taliter confirmatos Articulos

typis exscribi curavit *Tyrnaviæ* in IV. præfixa illis Inscriptione sequenti: *Articuli Juris Thavernicalis &c.* Sunt autem illorum in summa 41. præter *septem* diversos Articulos, quos vetusti Vladislaiani Privilegii, eam in partem Civitatibus hisce collati, *fragmentum*, residuos dedit.

§. 6.

Juri Thavernicali, subnectimus *Civile*, vel potius *Civicum*: quo nomine mihi veniunt Statuta & Consuetudines Municipales Regiarum ac Liberarum Regni Civitatum, Oppidorum & Locorum Privilegiatorum, Jus Gladii habentium, (a) in Causis ad Judicia illorum spectantibus, extra præmissas communes Patriæ Leges, (b) Virtute Tituli 2. Part. 3. Oper. Tripar. observari solitæ.

(a) Diversimode id habent Oppida: quædam enim *e Collatione Regia* illud consecuta sunt; quædam *continuo Usu*, ipsam Legem de Jure tollente; quædam etiam *ex communicatione & extensione* illius a Dominis Terrestribus, eo potiti sunt. Et hæc Oppida in judicandis Causis,

sis, gladio obnoxiiis, quasi Collegium quoddam representant, a Slavis *Zapisz*, nescio qua derivatione huc tracto vocabulo, nuncupatum; judicantque nonnulla absque Dominis Terrestribus & eorum hominibus, veluti in Comitatu Thuroczien. Pagi *Divék*, *Kis - Falu*, *Dubova*, *Szent - Mihály*, *Nyedozer* & Oppidum *Mosóc*, qui quidem Judicatus ipsorum in *Tit. 32. P. 3.* aliquod fundamentum habere videtur. Ac exinde abusu quodam Judicia hactenus non appellabantur, qui tamen error *Art. 74.* novissimæ Diætæ correctus est, & certe optimo Juris & æquitatis observandæ fundamento. Namque, si in Criminalibus, etiam a Comitatu & Civitatibus Lib. Regiisque juxta *Tit. 11. P. 3. & Art. 41. An. 1563.* provocatio fieri potest, tanto magis ab hujusmodi Privato Collegio ea admitti debet, maxime, quod in illo nonnunquam tam bardi homines suffragia sua ferant, ut eo excepto, quod homines animæ rationali præditi sint, in reliquo parum a brutis differant, ne hoc quidem scientes, an Lex aliqua detur de Criminibus judicandis.

(b) Notanter ita loquor. Etenim in *Art. 79. A. 1647.* expressis verbis definitum est, quod Nobilibus coram se causantibus, non secundum Statuta, sed Legibus Regni conforme administrare debeant Judicium.

§. 7.

Origo hujusmodi praxeos Municipalis, sine dubio ab ipso Civitatum exordio repetenda veniet. Simul ac enim in certam societatem, ac exinde postea constitutam Civitatem coaluerunt homines, eo ipso quoque pro meliori Societatis Civiumque conservatione aliquas inter se Leges Civiles componere cœperunt, quas subsecutis deinde temporibus magis magisque excoluerunt, uti authentica illarum prothocolia id abundantissime testatum reddunt.

§. 8.

Non una tamen eademque ratione iisdem utuntur cunctæ in Hungaria Civitates: sed pro dignitate cujuslibet Civitatis, diversitateque Civium in illis degentium, diversimodam sortiuntur considerationem, Ita Civitates illæ, quarum Cives majori ex parte Germanico-Saxonica constant Natione, quales sunt: *Cassovia*, *Epperessinum*, *Bartpha*, *Leuchovia*: *Kesmarkinum*, *Cremniczium*, *Schemniczium*, *Neos-*

solium, & plures aliæ, in Causis tam Civilibus, quam Criminalibus fere communiter Saxonico (c) utuntur Jure, vel certis ex illo promanatis Statutis & Consuetudinibus. Quarum autem Civitatum Incolæ Hungariæ sunt Nationis, illæ e potiori generalibus Patriæ Legibus se accommodant, adhibitis tamen a latere illarum etiam peculiaribus Statutis, ex usu continuo desumptis. (d)

(c) In Causis quidem *Civilibus* non ita directe, potissimum tamen, *Carpaczoviana* Opera hic in subsidium vocantur; in Causis vero *Criminalibus* propius quodammodo adhibentur, neque tamen pro Lege, sed pro meliori lumine, adeoque fienda accuratori decisione.

(d) Neque tamen & similibus Consuetudinibus uno eodemque modo semper utuntur, quippe quas pro ratione Casuum & Circumstantiarum emergentium variant & accommodant, unde & Judicia illarum, quod res ipsa docet, plerumque sunt *arbitraria*, nec ad certam Legem, aut Consuetudinem fixam, sed potius ipsam rationem & æquitatem naturalem accommodata.

§. 9.

Cumque hæc omnia domesticis duntaxat cujuslibet Civitatis Scriptis inclusa teneantur, difficilis admodum negotii foret in illa penitus indagavisse. Interim priore loco recitatarum Civitatum Jura, (e) ejus generis, quodammodo elucescere possunt e Libello, qui hunc præfert Titulum: *Jus Civile, sive Statuta Privilegia, Prærogativæ, ac Consuetudines Municipales Regiarum ac Lib. I. R. H. Civitatum, Oppidorum ac Locorum Privilegiatorum, Jus Gladii habentium, & se his conformantium, ad bene vivendum, alterum non lædendum, & suum cuique tribuendum accommodatæ, Bartphæ Typis Civitatis in 4to divulgato.* (f) Quanquam multa in eo silentio sint prætermissa, quæ dictis in Civitatibus omnino in viridi sunt observantia, & e converso plurima deprehendantur, usu contrario plane abrogata; ut hinc pleni Tractatus nomen illud in hisce Juribus minime mereatur. In ipsius quoque Operis Tripartiti Parte 3tia, tredecim

Tituli, de Juribus & Consuetudinibus
hæc sonantes, habentur, quos proinde,
in quantum illis derogatum non esset,
authenticæ Legis vim apud illas obtine-
re, dubitari non potest.

(e) Methodum procedendi in his Civitatibus si
spectes, illa pro Causarum varietate, varia
est, ita, ut maioris momenti Causæ longiore
& solenniore, leviores autem brevior &
simplici tantum cursu terminentur, in illis-
que communiter per Allegationes Juridicas,
in his vero per orales duntaxat declaratio-
nes procedatur; Appellationibus itidem pro
ratione diversitatis civitatum, in *Tit. 8. Part.*
3. Trip. luculenter explanatæ, vel ad Magi-
strum Thaveruicorum, vel ad Person. Præsen.
Regiæ in Judiciis Locumtenentem, vel ad
Commune reliquarum Civitatum Judicium, e
Judiciis illarum, colectivo nomine sumtis,
constans, (quale apud infra recensendas Civi-
tates montanas, in Causis non montanis obser-
vari novimus,) admissis. Quæ omnia cumu-
latius perspicatiusque exhibentur, in egregio
Tract. quem celeberrimi condam Nominis &
magnæ expectationis Ictus, *Stephan. Poor, de*
Pocessibus Causarum, coram Magistratibus earun-
dem Lib. Regiarumque Civitatum judicialiter con-
troverti solitarum, perutilissima opera conscri-
pfit, quique a Musis meis in Msscto asserva-

tur. Sed appellatum fuisse a Civitatibus raro vidimus, quod ego potissimum inde factum censeo, quod *primo* aliquæ Causæ domi per amicas Compositiones sopiri consueverint, permittentibus illas in quolibet foro pluribus Patriæ Legibus. *Secundo*, quod sæpe per multa annorum curricula non fuerint institutæ Revisiones Cauſarum appellatarum, ut hinc Partes Litigantes potius placidioribus mediis maluerint convenire, quam ab eventu Revisionis diuturnæ dubio adhuc modo præstolari, sæpiusque Deliberationes, etiam non contentæ, suo tamen reliquerint loco. *Tertio*, quod in hujusmodi Revisiones sumptus necessario impendi debeant, quibus multi destituebantur. *Quarto* denique, quod Appellantes illico decem florenos Magistratui numerare teneantur, vi *Art. 13. Juris Thavernicalis*, quod quidem, nisi Causa majoris sit considerationis, quilibet evitare studebat. Dantur præterea Oppida quædam, in suis antiquis Privilegiis id beneficii habentia, ne ab iis aliorum, quam ad Personalem, vel Magistrum Thavernicorum fiat Appellatio. In his numerantur: *Nyitra, Dobronyira, Szászium, Pelsütz, Bábaszék*, (quæ quatuor aliis etiam Pagi dicuntur,) *Zolna, Bárs* & alia plurima; quo quidem beneficio tamdiu uti possunt, donec probetur contrarium.

(f) Hunc libellum, e certis Schedis, Mſctis, & antiquis Civitatum Prothocollis erutum, per-

permiffu Ampliff. Magistratus Lib. Regiæque Civitatis Bártphenfis, ea cum conditione elargito, ut impofterum quoque, quodfi Juftitiæ Legum Patriarum & Confuetudines approbatæ reliquarum Civitatum id exegerint, ulterius eundem explicare integrum fit, absque anno & die Typis publicis exposuit, ejusdem Civitatis Typographus *Thomas Scholcz*, habito, ut opinor, sub prætextu publici boni, privati etiam maxime lucri respectu. Unde simul intelligi potest, illum in dicta Civitate conditionatam duntaxat habere authoritatem, apud alias vero Civitates, tanquam consensu & approbatione illarum destitutum, pro authentico scripto, prorsus haberi non posse, nisi in quantum Ufu & Consuetudine fuisset receptus, cujus tamen paucissima cernas Exempla. Interim sua non destituitur utilitate, ex ea etiam imprimis ratione, quod cum alias ejusmodi Civitatum Consuetudines neutiquam haberi possint, ex eodem tamen, qua publicis Typis prostante, a quolibet facile perspici valeant.

§. 10.

Jus quoque *Criminale* ad hanc classem commode referri posse, cenfeo. Quilibet autem facile animadvertit, me hac appellatione non accipere Jus illud, five Leges Criminales, quæ in Genera-
libus

libus Regni Constitutionibus, ac ipso quoque Tripartito continentur, has etenim jam supra sub generali Juris nomine edisserui: Verum ad *formam Processus Judicii Criminalis*, seu *Praxin Criminalem*, Librum hoc titulo prostantem, ac sumptibus *Eminen. Principis Cardinalis, Leopoldi a Kollonics*, occasione felicissimæ Inaugurationis piæ memoriæ Regis JOSEPHI, cui & dedicatus est, *Tyrnaviæ in folio*, Typis exscriptum, egomet respicio. Quæ quidem Praxis Criminalis primum per nonnullos Jurium callentissimos Viros privata autoritate concinnata, ac Provinciis Austriacis communicata fuerat, postea vero a FERDINANDO III. Imp. A. 1656. die 30. Decembr. in forma Constitutionis idiomate germanico publicata, ac tandem cum explanatione nonnullorum Articulorum in A. 1666. die 7. April. per ipsum quoque Augustissimum Imperatorem LEOPOLDUM Magnum denuo repetita, atque; ita iisdem Provinciis pro Lege positiva & municipali promulgata est. Et quanquam hæc ipsa praxis Criminalis, teste eadem Constitutione, solius Au-

Austriæ Magistratus, infra Onasum existentes, concernat, nihilo tamen minis ab illo tempore, quo ab Anonymo quodam Interprete Latina versione donata, ac modo jam dicto Hungariæ communicata fuit, ex eo imprimis Capite, quod in recta ratione, adeoque ipsa Justitia fundaretur, eam in Foris Hungariæ nacta est auctoritatem, ut in Processibus Causarum criminalium penes ordinarias Regni Leges nihilo secius, ac si revera publica Lege recepta esset & confirmata, allegetur, ac ab ipsis quoque Judicibus in ferendis Sententiis accuratioribus adhibeatur.

§. II.

Neque id quidem immerito. Namque non generales tantum quorumvis Criminum Leges accurate in illa exhibentur, verum speciales quoque pro ratione Casuum scite applicantur, monstrata simul via ad Circumstantias in deemergentes, ac reum vel aggravantes, vel sublevantes qua observatu vel maxime necessarias, cautissime indagandas, & determinandas, adnexisque
for-

formulis punctorum interrogatoriorum, quæ apud nos *Deutri puncta* vocantur, ad eliciendam Criminum perpetratorum veritatem, Reis proponi solitorum. Hæc tamen omnia non efficiunt, ut idem Scriptum pro authentico reputari debeat, atque adeo in tantum duntaxat valebit, in quantum Ufu receptum esse compiretur, donec publicis Regni Constitutionibus pro recepto declaretur.

§. 12.

Sed *Comitatum* quoque *Statuta* species sunt Generis in fronte hujus Sectionis indigati. Quanquam enim universi Hungariæ Comitatus, docente id ipsum *Titulo 2. Part. 1mæ. Oper. Trip.* una eademque Lege & Consuetudine Regni utantur, nihilo tamen minus eam habent facultatem, a Legibus Regni permissam, ut quilibet eorum *super agrorum, pratorum, sylvarum & fluviorum custodia, molendinorum proventibus, imo & circa observationem Processuum & Terminorum Judiciariorum*, ut nimis brevior aut longior cursu, *Causæ*
in

in Foris illorum ventilari solitæ, determinantur, hisque similia, Statuta Legibus Rengi conformia, constituere queat.

§. 13.

De primordio hujusmodi Statutorum, ut adeo simus solliciti, vix operæ pretium esse puto, quivis enim, cui sana mens est, me quoque non monente perspicere potest, ab ipsis Comitatum incunabulis illud esse deducendum; id tamen probe observandum est, in quolibet fere Comitatu hæc Statuta variari. Sic, in *Nitriensi*, *Honthen. Zolien. & Scepusien.* Comitatibus Actio querulosa in duplici exemplo conficitur, ac ita Vice-Comes Literas Certificatorias, quibus unum Exemplum includitur, cum præfixione Terminum extradare solet, per Judicem Nobilium & Juratum Comitatus Assessorem Parti in Causam attractæ exhibendas: in *Posoniensi* autem Comitatu Querele per V. Comites non subscribuntur, sed eæ Stylo Hungarico apponuntur, ac sic Certificatoriis inclusæ transmittuntur in Causam attractæ, & quæ sunt reliquæ
ejus-

eiusdem generis diversitates. Ligant vero hæc Statuta illos tantum, qui in Comitatu facti Statuti resident, vel etiam Bonorum possessione ibidem fruuntur; ac adeo ad extraneos, tanquam Jurisdictioni sui duntaxat Comitatus subiectos, extendi nequeunt.

§. 14.

Hac, Statuta condendi Libertate, etiam *Mercatorum, Aurifabrorum, Lanionum* & aliorum *Opificum Collegia* gaudent, que tamen speciatim Regio Consensu roborari debent, de præscripto *Tituli 2. Part. 3. Op. Trip.* Supervacaneum foret, illa plenius hic enarrasse, cum omni fere in parte exterarum Nationum Statutis similia sint. Hæc vero omnium plenissime & erudite exposuit, præclari Nominis Ictus, *Adrianus Beyerus*, in egregiis Tractatibus, quorum alterum *Boëthum, sive Opusculorum Juridicorum Fabricensium periculum novum, vulgo den Handwercks-Gesell*; alterum vero *Tyronem, sive Prudentiæ Juris Opificiariæ præcursorum emissarium, den Lehr-Jung,*
appel-

appellavit, neque minus in *Dissertatione Juridica, de Protectoribus Opificum, eorumque Magistratibus & Præfectis, quorum Lectores remittimus. (g)*

(g) Quibus addenda *Frider. Philippi. Dissert. de Colleg. Opificum, Lipsiæ A. 1717. habita.*

S. 15.

Inter specialia Hungariæ Jura præterea collocari potest, *Jus Montanisticum, sive Metallorum*, sub quo Titulo Jus illud intelligo, quod Civitates Regionum Montanæ, quales sunt: *Kremniczium, Schemniczium, Novisolum, (h) Libeta, Dilna, Königsbergum, Puganczum, sive Bakabánya*, cæteræque Civitates & Oppida Montana, (i) in Causis circa Res Metallicas & Cultores illarum occurrentibus, observare consueverunt. Principio meris tantum Consuetudinibus illud continebatur, quas tamen successu Temporis in certos Articulos redegerunt, ac taliter loco Legis Scriptæ usurpaverunt; verum divæ memoriæ Imperator & Rex Hungariæ MAXIMIL. II. visis & per-

penfis pluribus incommodis impedimentisve, quæ ex defectu positivi accuratique Juris metallici Negotiationibus metallicis, dictis in Civitatibus non sine ingenti Ærarii Regii augmento florentibus, causabantur, animadversis præterea vetusti Juris ejusdem lacunis & nævis, anno a partu Virginis 1573. non solum *Constitutionem Montanam, vulgo Maximilianische Berg-Ordnung dictam, (k) quadraginta & sex Articulis constantem*, optimo instituto compilari, ac pro Lege positiva per totam Hungariam, & speciatim in iisdem montanis Civitatibus promulgari curavit; verum vetustos quoque illos Articulos in suo vigore relinquendo, duplicem insuper illorum explanationem eidem Constitutioni adjecit, ut sic priori & recenter lato hoc Jure tanto commodius, tutiusve iisdem uti licuisset. Qua quidem Constitutione illæ in præsentiarum quoque utuntur, utenturque eousque, donec secuturis temporibus mutationem aliquam pariatur, (quam quidem Auctoritatem sibi & successoribus suis ibidem expressis verbis reservavit idem Gloriosus

fus Imperator,) quæ tamen jam hoc minus metuenda, quod *Art. 108. An. 1723.* definitum sit, Judicia montanistica secundum privatas eorundem Leges, (sub quibus & hanc Constitutionem intelligi, extra controversiam est,) ultra sæculum stabilitas, in suo esse relinquenda venire.

(b) In harum Civitatum enumeratione turpiter hallucinatus est supra quoque reprehensus J. Decius, quando *Lib. 1. Tit. 45. §. 4. Syntagm.* sui, loco Cremniczium, Schemniczium, & Libet - Bánya, *Cremniczia, Schemniczia, Lebete* ponit. Ignorasse quoque eundem numerum Civitatum Montanarum Hungariæ, eadem paragraphus documento est.

(i) Sub illis continentur etiam Oppida: *Gölnicz, Schümnicz, Rudno - Bánya, Jászovia, Telke - Bánya, Rosnavia, Stósz, Meczenſeüff, Schwedler, Vagendrissel, Remete, Germanis Einsidl*, quorum antiquissimum est *Gölniczium*, ut apparet ex principio *Articulorum Montanorum*, A. 1487. unanimi priorum sex Oppidorum, *Cassoviam* eorum congregatorum, consensu conclusorum. Ex supra laudato *Okolitsányiano* Opere Mſcto observo, Civitatem *Nagy - Bánya*, sive *Rivulum Dominarum*, quæ pariter in Albo dictarum Civitatum Montanarum continetur, eam in Privilegiis suis habere exemptionem, ut non alibi, quam

in Camera Scepusiensi ab ejus Judicio susceptæ Appellationes revideri queant, quod quidem, si de Causis, inter Cives illius agitatis, intelligatur, omnino salva manet isthæc communis Juris modificatio; Extraneis tamen, contra Cives, aut ipsam Civitatem procedentibus, in consueto Juris Processu hocce Privilegio suo nihil præjudicare potest.

- (k) Ist hæc Constitutio primo quidem Viennæ eodem Anno sub Titulo: *Neue Berg-Ordnung des Königreichs Ungarn, und solcher Erben einverleibten Goldt, Silber, Kupfer und anderer Metall Bergwercken, samt denen Erleuterungen zweyer alten Berg-Ordnungen, der sieben Königl. Freyen Berg-Städte Kremnitz, Königsberg, Schemnitz, Neusohl, Buggantz, Dülmen, und Libethen &c. in fol. excusa fuit, Typo aliquantum vulgari, postea vero An. 1703. ob defectum exemplorum primæ Editionis cum consensu Excelsæ Camerae Aulicæ eodem sub titulo denuo Viennæ recusa, ac duplici Indice locupletata est in f. quæ posterior editio priore multo est elegantior. Habetur etiam illa in Epitome hujus nominis: *Summarischer Extract und Inhalt aus der Berg-Ordnung der sieben Hungarischen Berg-Städte, Vratislavia A. 1694. in majori 12. edita, Authore Joanne Steinhübl, condam dictæ Civitatis Cremniczien. Rerum Montanarum Curatore.**

§. 16.

Est & aliud *Jus Sub - Montanum* in Hungaria, quod *Oppida* & *Villæ*, *Tractui Arcis Tokaiensis*, patria *Lingua Hegyallya* nuncupato, adjacentes, in decisionibus *Causarum*, circa *Vineas*, decimis pendendis obnoxias, ac *Bona* in *Territorio* illarum habita, sequuntur, atque omnes illos, qui ibidem alterutrus possessionem habent, tam stricta ratione obligat, ut nullus *Contractus*, perennitatem involvens, validus censeatur, nisi coram *Judice* dictorum locorum celebratus fuerit. *Ipsis* tamen potius *Consuetudinibus*, longo usu inductis, quam scripto illud consistit: servaturque in *Processu* *Causarum* hæc *Methodus*, ut, si a primæ *Instantiæ* *Judice*, sive *Magistratu* oppidano aut villatico, haud favorabilem *Deliberationem* accipiant *Partes*, tunc ad *Dominum Terrestrem*, sive *sedem* *Dominalem* eorundem *Locorum* *Appellatio* interponatur, a qua deinde nulla amplius admittitur *appellatio*, nisi quod nonnunquam per modum *Instantiarum* ad ipsum

Terrestrem Dominum convictos recurrere observemus. Et tametsi hæ Consuetudines Judiciales, a communibus Regni Legibus multum discedant, attamen Literis Procuratoriis, in Locis authenticis emanatis, locum dare tenentur, exigente *Articulo 68. Anni 1638.* qui etiam mentionem facit Juris hujus.

§. 17.

Non multo dissimilem Consuetudinem observant, *Promontoria Vinearum, in Dominio Arcis Szádvár, ad I. Familiam Esterházyanam* pertinente, situata, cujusmodi sunt: *Almás, Körtvélyes, Jabloncza, Sziglegeth, Szénye &c.* His autem gradibus in Foris illorum currunt Processus Judiciarii: nimirum primo coram Judicio Pagi, ad quem Promontorium sive Vineæ spectant, vulgo *Füstös Törvény*, id est, *Judicium fumeum, sive infimum*, (1) vocato, Causa suo modo suscitatur; deinde vero in Casu non obtentæ pro voto Sententiæ, certi ex aliis Pagis eliguntur convocanturque Judices, per quos Causa sic appellata de-

nuo

nuo revidetur, quod Judicium nato sermone *Videki Törvény*, id est, *Judicium Convocatum* dicitur; tandem nec hac revisione sibi satisfactum esse putans Pars alterutra, Causam suam per modum Appellationis ad sedem Dominalem prædictæ I. Familiæ deducit, in qua Dominus Terrestris, vel in propria Persona, vel vero per hominem suum eam ad revisionem deputatum, convocatis etiam ad solidiorem Causæ indagationem decisionemque potioribus Comitatus membris, ejusmodi Causæ finalem imponit sententiam.

(1) Nostrates *Fumale* Judicium vocant. Est autem hoc Judicium, si generaliter definiendum sit, infima sedes, seu vilissima Jdictio Oppidorum non privilegiatorum, Rusticorumque, nulla prorsus libertate gaudentium, ut videre est in *Tit. 25. P. 3.* Denominationem ipsam a *fumi* similitudine ideo desumptam fuisse autumo, quod veluti fumus, juxta illud Poëtæ: *Nil nisi Terra fumus, sed Terra est nil, nisi fumus; sed nihil est fumus, nos nihil ergo fumus, nihil est*, ita quidquid judicando fecerit rusticus in fumum abire soleat, nisi a Domino suo ratum gratumque habeatur. Forte & modus vivendi

rufficanus, quod Casæ illorum ut plurimum fumis abundant, huic appellationi occasionem originemque dedit.

§. 18.

De *Jure Militari* Hungariæ, quod nunc pariter attingendum, multa quidem occurrunt in generalibus Regni Decretis, (*m*) cumprimisque circa modum Exercitum ex ipsis quoque Nobilibus Regni colligendi ac in Expeditionem educendi; quæ summam exhibentur in Cynosura Jurisperitorum, sub voce *Milites*, attamen hæc tanta non sunt, ut consummatum & plenum Juris Militaris Complexum efficiant. Quem quidem defectum hæcenus adhuc perferre posse videbatur Hungaria, quod Inclyti ejusdem nativi Milites in rebus extra Militiam contingentibus, communi Patriæ Jure (*n*) usi fuerint, in Causis autem Militaribus ab Excelso militari judicatu suum obtinuerint Judicium, maximam partem Consuetudinibus, a longissimis temporibus observatis, ac partim in Scriptum reductis, innixum; Inclyti autem Milites

Sa-

Sacratiff. Cæf. Regiæque Majestatis, Germanicæ Nationis, in Hungaria existentes, peculiaribus Legibus suis gaudeant, neque Patriæ nostræ Juribus, nili in quantum Bona in Regno possident, obtemperare teneantur, horum enim intuitu Jurisdictioni Magistratuali omnino subjacent, ac præterea Onera & Contributiones, ab illis provenientes, persolvere obligantur, per expressa verba *Articulorum* 93, 1659. & 78, 1681. *Annorum*.

(m) *Werböczius* quoque noster in *Tit. 4. Prologi sui ad Tripartitum Opus de Jure Militari* quasdam duxit Lineolas, sed revera mancas & parum accuratas, namque exercitium potius Militiæ bellicum, quam Juris Militaris scientiam exposuit, quem quidem defectum pro singulari eruditione & accuratione sua omnino supplevisse credo, *Michaëlem Pancratium*, in *Traſlatu*, quem de *Jure Militari ad hunc Titulum* se composuisse ipsemet testatus est, in infra recensendi *Traſlatus ejusdem Historico-Politici Sect. 6. §. 27.* Id saltem doleo, quod hætenus illum conspiciere mihi non licuerit.

(n) Nimirum quando in Castris, seu Expeditione Bellica non fuerant, nam tunc omnino coram Jurisdictione Militari conveniri debent, debentque & in præsentiarum.

§. 19.

Intertentionem & accommodatorem utriusque Militiæ quod concernit, illæ in *Regulamento*, five *Determinatione* suæ Cæsareo - Regiæ Majestatis, hoc nomine insignita, ac tam penes eandem, quam Comitatus in Scripto existente, ad amissim præscriptæ sunt. Ad cujus etiam tenorem illa omni in parte, ac ita quidem semet conformare debet, ut si terminos ejusdem excefferit ejusmodi excessus, ex (o) obvenientibus sibi portionibus militari- bus omnino defalcari queant. Quæ omnia, ut Spes pulcherrima nos fovet, plenius ac fusi- us explicabuntur definienturque in *Systema- te Militari*, quod ex paterna sapientissimi Regis nostri determinatione, propediem præstolamur.

(o) Quod autem attinet alios hujus Militiæ Ex- cessus, v. g. *oppressiones*, *incaptivationes*, *verberatio- nes*, *vulnerationes* & *interemptionses* miserae Plebis, ac aliorum quorumlibet Regnicolarum, in his pro- cedendi modus *Art. 22. A. 1681.* determinatus est, qui huc evolvendus.

§. 20.

Juris quoque *Oeconomici* & *Politici*, qua similiter particularium, & hactenus nulla Scriptura fulcitorum *Jurium*, Constitutio & publicatio, ab eventu futurae Dietae juxta *Articulum* 115. *A.* 1723. pendet. Quae tamen triplicia *Jura*, generaliter considerata, potius Statum Regni Hungariae *publicum*, quam *privatum*, concernunt & complectuntur, ut adeo sub generali etiam *Juris* illius nomine, quod exinde *Publicum* (p) in specie dicitur, accipi queant.

(p) *Juris Hungariae Publici Historiam* hoc Libello ex professo tradere, nec Instituti ratio permittebat, nec etiam volupe fuit: illam tamen quadantenus me attigisse, ex superioribus observare licebit. Interim non ingratum fore putaverim B. L. si Scriptores illos, qui illustrandis concinnandisque *Juribus* hisce hactenus inclaruerunt, Methodo in praemissis observata, paulo accuratius enumeravero. Potissima laus in hoc Argumento debetur *Mich. Pancratio, Sabes. Transil. Utr. Jur. D.* qui scripsit: *Traclatum Polit. Hist. Juridicum Juris Publici Regni Hung. Magistratum & Statuum, tam Ecclesiasticorum, quam Secularium Originem in genere*

uere & in specie exhibentem, illumque septem Sectionibus & quibusdam §§. inclusit, *Cassovia A. 1668. excusum in 4.* Quod enim in modo recitato exigui hujus Libri titulo promisit Author, id tanto cum fundamento & Studio præstitit, ut idcirco summæ accurationis laude dignus mihi esse videatur. Hæc tamen, diligentissima licet, eius Lucubratio, eo extendi non potest, ut perfecti integrique Operis encomio in hoc Jure concelebrari posse mereatur, quod, *Causam Materialem Statuum, de qua Sectione ult. brevibus egit si excipias, fines ad indagandum discutiendumque sibi ex instituto propositæ Originationis ipsius Regni membrorumque ejusdem, non videatur esse transgressus, adeoque tam vastam & amplam Juris hujus Materiam neque potuerit ex æquo exhaustire. Neque contemnenda est Facies Jur. Publ. Hung. quam primum quidem J. A. Lochnerus, Sopron. in forma Dissertationis, A. 1666. Tubingæ publice proposuit, ego vero postea variis observationibus adauctam A. 1717. Jenæ iteratis Typis exscribi curavi in 4.* Plurima namque Juris hujus Capita, a Pancratio prorsus neglecta, *e. c. de Regno, Rege, ejusdemque Insignibus, electione & Coronatione, de Comitibus item, Militia & fortitudine Hungarorum &c.* satis accurate atque perspicue delineavit Auctor industrius, continuo quoque laudatis testibus, quibus sua debet. Interim hæc revera Facies tantum est tanti Corporis, quod diffusissimus hujuscemodi Jurium ambitus con-

constituit, quod me quoque non monente lubentissime largientur ii, quibus reconditiores ejus rationes perspectæ sunt. Vid. etiam, si vis, quæ in *Præfat. ad hunc Lib.* monui. Duobus hisce Scriptoribus *A. 1722.* accessit Dn. *Mich. Bencsik*, Jur. Patrii in alma Archi-Epp. Universit. Tyrnav. Prof. Publ. & Causar. U. F. per Hung. Adv. Scriptum, hocce adornatum Titulo: *Novissima Diæta Nobilissima, Principis Statuumque & Ordinum I. R. Hung. Partiumque eidem annexarum, sive Propositiones Academicæ Lege Nobilitares, Jus Patriæ Publ. redolentes, ex Tit. 9. primordiali Part. I. Trip. aliisque Regni Constitutionibus deductæ, Tyrnaviæ in 4. Tribus & viginti Propositionibus exindeque erutis nonnullis Quæstionibus & Resolut. totum constat opusculum. Cæterum de Labore Authoris ita judico, quod 1. Ordinem Tabularum Sessionumve Diætaliū, hætenus a paucis attactum, accuratæ exhibeat, 2. Quod de I. Regni Statibus & Ordinibus generatim differendo, modernos quoque publicis Officiis condecoratos Status & Magnates in specie, non contemnendo labore recenseat, 3. De Regibus Hung. & præsertim moderno fortissimo illius Rege CAROLO VI. ejusdemque Juribus Majestaticis, brevissime quidem, at apposite & scite scripserit, 4. Ordinem Excel. Cancellariæ Hung. nec non Consilii Poson. opera perutili edisseruerit. Desideriis tamen pariter notandus est: 1. quod domesticis rebus multa commisceat aliena, 2. In Ori-*

Originatione Gentis Hung. & similibus Historicis argumentis, vulgares, jamque sæpius explosas sectetur opiniones, 3. Malevolus & bilosus sit erga alienos a religione sua, quippe quos identidem mordaci calamo infectatur, 4. denique privata existens Persona, de Rebus & Negotiis, ad publicum spectantibus Statum, imo publica Lege stabilitis, Judicis Officium, quam tamen cautum, quamve maturum & æquum, sapientiores judicent, sibi arrogare præsumpserit. Unde etiam postremis hisce ausibus fœtui suo eum conciliavit honorem & perpetuitatem, ut parum abfuisse dicatur, quin I. Stat. & Ord. in novissima Diæta Poson. existentes, quibus oblatus erat, in publica tum temporis celebrata sessione, gravius in eundem animadverterint. Tandem in eo quoque nimii amoris propriæ gloriæ suæ subsumptionem evitare non poterit Author in Orbe erudito, quod in *Præfat.* scribere non erubescat: *se nullibi reperivisse Gentis Hung. Nobilitatem, ejus Originem, Statuum & Ord. Diætalem & extra Diætalem seriem, Regiæ successionis directæ observatos gradus, Privilegia item Nobilitaria, &c.* Plures namque exstant Scriptores, qui ante Authorem in explanandis hisce Argumentis copiosiore & sæpius accuratiore instituto versati sunt, veluti *Pancratius & Lochnerus, Scriptis ante allegatis: Ritthalerus in Dissert. Academ. de Nobilitate Hung. Iudevigius in Germania Principe Lib. 1. Bekmannus, de Notitia*
Di-

Dignit. Illustrium, Oldenburgerus, in *Thesauvo Rev. Publ. sub Titulo Hungaria*. Henning. Arnisæus, de *Jure Majestatis*. Lib. I. & 2. Gudius, in Libro: *Staat von Hungarn*, Anonymus, in *Republ. Hungariæ*, & alii.

§. 21.

Progredior nunc ad *Jus Venationum*, sedulo indagaturus, an, & in quantum Hungaria illius usu frequentetur. sane cui amantissimus Hungarorum venandi animus, ac promptissima ad persequendas cujusvis generis feras, agilitas, qua præ multis & optimis Europæ Gentibus merito gloriari possunt, perspecta est, præterea illud quoque in mentem venit, Majores illorum, si fabulari Historiæ credimus, primariam emigrationem suam in Pannoniam, ab occasione Venatorum, feram fugientem trans Paludem Meotidem persequentium, suscepisse, (q) ille persuasissimum sibi haberet, iisdem in hoc Instituto quam plenissimas ac solennissimas esse Leges, non ignarus, quam accurata & singularia Jura eam in partem habeant externæ Nationes. At

res

res ipsa docet, Hungariam, solo Venationis exercitio contentam, eas prorsus neglexisse. Neque enim ullas huc facientes Leges, reperire licet in toto Juris nostri corpore, etiamsi ipsum quoque addatur Tripartitum, præterquam, quod illa Rusticis interdicta sit, *Art. 18. Vladisl. Decr. V.* quanquam & hi eandem per abusum sibi identidem vendicaverint.

(q) Perhibetur hæc Historia a *Bonfinio*, *Rev. H. Dec. 1. Lib. 2. pag. 28. Petro de Reva, Cent. 7. p. 145. d. Anonymo in Republ. Hung. Cap. 3. p. 97.* qui tamen fabulæ, quam Historiæ propiorem eam habet, & pluribus aliis qui his sua debent.

§. 22.

Inde vero etiam Venatio hucusque per integram fere Hungariam libera fuit ac illiminata, illis duntaxat locis exceptis, qui a Magnatibus & unicis Possessoribus tenebantur, in his enim quandoque, dum fieri poterat, illa prohibebatur. In novissima Diæta Posoniensi ab 1. Statibus & Ordinibus Regni multis vicibus

cibus & quam solidissime disputatum erat, utrum Venatio imposterum quoque promiscue libera sit permittenda, vel saltem restricte, nimirum, an cuilibet Magnati & Nobili in propriis tantum, vel etiam alienis Bonis & Territoriis venari licebit? priorem Sententiam Magnatibus, alteram vero universis Regni Nobilibus amplectentibus. Tandem unanimi illorum voto, accedente etiam clementissimi Regis & Domini sui consensu, conceptis verbis (r) definitum esse, intelleximus: Venationem, uti hactenus a longis Annorum curriculum observabatur, imposterum quoque liberam relinqui Nobilibus, ac solos duntaxat rusticos ab illa penitus esse prohibendos.

(r) Principio quidem conclusum erat, verba-lem hanc Sanctionem, reliquis Regni Articulis inferendam esse, quo fine, etiam in Literas jam fuerat relata, quod tamen minime factum. Satis est: rusticos, cum speciali prohibitione, ne amplius absque permisso & mandato Dominorum suorum venatum proficisci præsumant, armis esse exutos, Nobilesque Venationem etiamnum promiscue & libere exercere.

§. 23.

Pertinet quoque ad hanc speciem
Jus XIII. Oppidorum Scephusiensium, quod
 ut tanto altius accuratiusve a nobis repeta-
 tur, illud vel maxime notandum erit,
 eadem maxima ex parte a germanicæ Na-
 tionis, ac potissimum Saxonica Gente ori-
 undis populis, (s) inhabitari. Inde ve-
 ro non obscure colligimus, priscis tem-
 poribus Saxonis Juribus & Consuetu-
 dinibus illa semet accommodavisse. Po-
 stea tamen, habito ea de causa ab iisdem
 Incolis speciali Conventu, Leges quas-
 dam municipales, e Jure Saxonico &
 Consuetudinibus vetustis combinatas, con-
 diderunt, (t) ac Regia quoque authori-
 tate corroborari fecerunt, quas & nunc in
 Manuscriptis habemus, passimque; in Fo-
 ris illorum, sub titulo: *Gemein Land-
 Recht der Zipsen, von den uralten Inwoh-
 nern des Landes bewilliget, und durch Kai-
 serliche auch Königliche Macht bekräftiget,
 im Jahr 1370.* usurpari observamus.

(s) Lingua, mores, Leges, Institutaque illorum
 & centena alia sufficientissima hujus asserti ar-
 gu-

gumenta sunt, a nemine nisi bardo, facile in dubium vocanda. Sed ipsa quoque Historia testis est omni exceptione major, quam e genuinis fontibus suis dextre repetitam, optime tradidit *Belius*, cordatus ille & sagacissimus Historiæ patriæ Indagator, in jam laudata *Præfat. ad Instit. Grammat. Germ. §. 5. & seqq.* Addi potest *David. Frölichii, Medulla Geograph. Præf. pag. 354.* Quid? quod & Privilegium *Stephani V. filii Belæ IV. an 1271. die 8. Decembr.* illis collatum, id manifeste ostendat, unde ista maxime huc pertinent verba: *Placuit nobis inter cetera libertatem fidelium hospitum nostrorum Saxonum de Scepus, gratiosius reformare, concedendo iisdem hanc Gratiam. &c.*

(t) Universæ autem hæ Leges centum Capitulis absolvuntur.

§. 24.

Non tamen directe & simpliciter illas observant dicta Oppida, verum, quia alioquin etiam authenticum earum exemplum jam non haberetur, ac etiam ad decidendos quoslibet in Republica & Processibus Judiciariis occurrentes Casus minus videatur esse sufficientes, ideo, pro diversitate hujusmodi Casuum, illas diversimode applicant modificantque, at-

que; in universum nullis certis Legibus se conformant, plerumque secundum id judicando, quod rectæ rationis & æquitatis Conscientiam dictare putant. Quod quidem præcipue de *civilibus* Negotiis intelligendum. In Causis namque criminalibus, cum eadem Leges minima in parte ad illas se extendant, a longis annorum curriculis *Jurisprudentiam criminalem Carpaczovianam* sequuntur, ac fere authenticæ Legis loco in praxi observant, vocata etiam nonnunquam in subsidium *Constitutione Criminali CAROLI V. Imp. & antea recensita praxi criminali Kollonichiana.*

§. 25.

Cumque *Iglovia*, alias etiam *Neocomium* dicta, quæ inter illa non immerito primas obtinet, ob præclaras variorum Metallorum venas, (*) quæ in Territorio illius eruuntur & conflantur, earumque intuitu sibi collata singularia serenissimorum Hungariæ Regum Privilegia, non injuria Regio - Montanis annumerari queat Hungariæ Civitatibus, hinc etiam
ad

ad conformationem illarum in rebus & Causis metallicis, de Majori superius explanatis Maximiliani Imperatoris Constitutionibus montanis utitur, penes quas tamen peculiares quoque Leges, a piæ memoriæ Principe, STANISLAO HERACLIO LUBOMIRSZKI, S. R. I. PRINCIPE ac COMITE IN WISNICZ & JAROSZLAW: Tit. promulgatas, ac per modernum benignissimum Principem & Dominum nostrum, CELSISSIMUM quippe S. R. I. PRINCIPEM, THEODORUM CONSTANTINUM, COMITEM pariter IN iisdem WISNICZ & JAROSZLAW LUBOMIRSZKI, Tit. benigne confirmatas, cum nonnullis Cosuetudinibus, observat.

(*) Tempore Sigismundi, Regis Hung. Argenti, Mercurii, Cupri, Chalybis atque Ferri metalla hic effossa elaborataque fuisse, documento est privilegium Ejus, Civitati huic super libera annuos hebdomadariosque Mercatus celebrandi, eorumque occasione res mercesque quaslibet publice distrahendi ponderandique facultate, elargitum. Hæc enim ibi leguntur verba: *Praedictis Judici, Civibus & hospitibus praattactæ Civitatis nostræ novæ, Iglo vocatæ, ac ipsorum posteri-*

tatibus univēsis, ut iidem eo melius & solertius
 montana argenti, mercurii, cupri, chalybis & fer-
 ri, in Territorio ejusdem novæ Civitatis nostræ
 Iglo habita & coli consuetæ, laborare possint, has
 libertates perpetuis successivis temporibus duraturas,
 denuo & ex novo duximus annuendas & conceden-
 das &c. Impræsentiarum Argenti Mercuriique mi-
 neræ, quas olim omnino floruisse scriptis quo-
 que traditum me legisse memini, prorsus hic
 negliguntur, non quod plane defecerint, (re-
 periuntur enim illarum nunc quoque sufficien-
 tissima vestigia,) sed quod Incolæ conflatio-
 nem illarum jam fere dedidicisse videantur,
 neque etiam in res dubii eventus mercationis-
 que; haud asuetæ facile sumtus impendere ve-
 lint. Ita nec *Chalybi* conficiendo illi modo in-
 cumbunt, tametsi non contemnendæ bonitatis
Ferrum sufficienti numero quotannis hic pare-
 tur. Sed *Cyprii* tamen *Ævis* fodinarum culturæ
 hac quoque tempestate eos diligentissima indu-
 stria deditos esse videas. Utinam & *Cinnaba-
 rinas* venas, quarum præstantiam ipsemet ex-
 pertus sum, aliique testatissimam habent, pari
 sedulitate scrutarentur eruerentque. Cæterum
 memoratu dignum in hoc & ante citato *Steph.*
V. Privilegio, quod Civitatis hujus Cives ab
 ipsis Regibus *hospitum* nomine fuerint insigniti,
 cujusmodi denominationis rationem haud dif-
 ficulter invenerit, quisquis historiarum vel
 mediocriter peritus est. Denique id quoque
 observamus ex eodem Privilegio, Bello Huffi-
 tico,

tico, quod *Sigismundo* regnante Hungariam corripuerat, cum pluribus Scepufii Civitatibus & Oppidis hanc quoque Civitatem ab Huffitis direptam ignique exustam, imo cunctis Privilegiolorum fuorum Instrumentis exutam fuiffe, quorum tamen Restitutione eos *Sigismundus*, confecto tandem hocce Bello, benigniffime confo-
latus eft.

§. 26.

Juri Hungariæ, de quo fupra plenius actum, nullus hic locus datur; quod quidem mutationi priftinæ Jurisdictionis imputaveris. (**) Exulant quoque a Foris illorum *Caufarum Patroni*, quippe quod fpeciali quafi quadam Lege cautum obfervent, ne illi in Judiciis admittantur; quod forte ideo factum effe conjicio, ne Incolæ, fubtilioribus Processibus non afueti, ac potius agriculturis & laboribus intenti, a perversi nominis Advocatis, quibus familiarie eft, Caufas etfi leviffimas intricare, protelare, ac injuftiffimas quoque fpeciofe defendere, decipiantur, ficque Caufas & nummos perdere debeant, quæ quidem confideratio ad probos, cordatos, Juftitiæque

amantes Advocatos, a quibus hæc longe sunt aliena, non deberet extendi.

(**) Vide omnino *Petr. de Reva, d. Tr. Cent. 5. pag. 32.* adde quoque etiam *Dn. Matth. Bellij, Prodromum, opus mea laude majus, Hung. novæ Lib. 2. Sect. 3. §. 1.*

§. 27.

Cæterum his terminis apud illos currunt Processus Judiciarii: nempe Actor Actionem suam, quam contra Civem cujuspiam Oppidi erigere cupit coram Foro illius, qua in causam attracti, Judice videlicet Civitatenfi, (u) proponit, petitque eundem more consueto citari, quam etiam Citationem Judex medio servitoris publici perficit, cum præfixione Terminii. In hoc igitur Terminio, si Causa pro parte Actoris decisa fuerit, tunc Executionem latæ sententiæ ulterius urget Incatto contrario in casu Literas Absolutionales petente; ubi vero sententia sibi non placuerit, Causam suam pro maturiori revisione *ad Sedem Regiam, den Königlischen Stuhl*, ex XIII. Judicibus prædictorum Oppidorum & uno Comite,
vul-

vulgo Graff der XIII. Städte, vocato, constantem, appellat, acceptis desuper a primæ Instantiæ Judice Literis Transmissionalibus, sive Apostolis; a qua deinde aggravantem porro Deliberationem accipiendo, talismodi Appellationem denuo ad *I. Locumtenentiale Judicium Arcense* ejusdem Celsissimi Principis & Domini nostri, Perillustrem videlicet & Magnificum Dn. Gubernatorem horum Oppidorum Arcisque Lublovien. Commendantem, deducit. Atque hac tandem Instantia finiuntur Causæ universæ, quanquam nec hic simpliciter præclusa sit via, in casu habitæ ad conquerendum rationis sufficientis, ad Celsissimum Principem per humilimas supplicationes demisse recurrendi. Hæc ipsa tamen omnia in *Causis tantum Ordinariis*, obtinere solent. In Casibus autem *Ordinem consuetum excedentibus*, ac altiore indagacionem postulautibus, utplurimum certi a sua Celsitudine deputantur Commissarii, ad componendas ejuscemodi Causas idonei, a quibus deinde, si necessitas id requisi-

verit, rursus ad suam Celsitudinem illæ referuntur.

(u) Quodsi autem Actori contra Judicem cujuspiam Civitatis Causa prosequenda sit, illam Coram Comite, vel Sede Regia, movere debet, observato cæteroquin ordine in hac §. declarato. Ita & Criminales Causæ ad Fororum duntaxat Sedis ejusdem pertinent, quamquam Executiones Reorum in omni illa Civitate peragi queant, ubi Comes residet.

§. 28.

Utinam vero repertus fuisset Scriptor idoneus, qui municipales hæce Leges illorum & Consuetudines plene Judicioque pragmatico adhibito Literis tradidisset, ac publicæ quoque lucis fecisset, (v) hac enim ratione longe facilius foret Judicibus accuratiores ferre sententias, neque committerentur ulli errores, quos quidem in hoc Juris scripti & publici defectu penitus abesse posse, mihi certe persuadere nequeo. Sed hæc quidem hætenus.

(v) Equidem Joann. Marci Leibiczeu. Viri in his Oppidis Olim celeberrimi ac multis publicis

cis Officiis defuncti, *Mſctum Opus*, in ſupelle-
ctili mea Literaria cum pluribus aliis aſſerva-
tum, quo ille dictas Leges e Jure Juſtiniano
& Saxonico, multisque aliis Politicis Doctrin-
is locupletatas, ac ad ipſam praxim accom-
modatas, ingenti ſtudio expoſuit, iſtiusmodi
deſideria noſtra reſtinguere poſſet, quodſi,
quæ vota noſtra ſunt, in publicam lucem illud
proferre liceret, qua de re tamen admodum dubi-
taverò, ex rationibus jam ſupra, ubi de *Mſctis LL.*
Hung. communium diſſerui, ſubnexus. Titulus
Libro eſt: *Epitome Proceſſus Judiciarii*, oder kurze
Eileitung und Unterweiſung, wie die Gerichts Pro-
ceſſe nach denen Kaiſerlichen, Sächſiſchen Gemei-
nen und Willfürlichen Rechten ſollen geführt
werden, Igloviz A. 1698. in. f. conſtatque inte-
gra illius Tractatio ſex Capitibus, certisque
Titulis, in nonnullas §§. diſſectis. Idem In-
ſtitutiones quoque Juſtinianeas, in germanicum
ſermonem prius a ſe verſas, in compendium re-
degit, ac ſub certis accuratisque quæſtionibus
ita exhibuit, ut etiam ab Idiomatis Latini
ſcientia deſtitutis, haud difficulter intelligi que-
ant. Mereretur proſecto & hæc non contemnenda
ejus opera, quæ a tuncis & blattis vindicetur,
ſi per fata Muſarum Hungariæ liceret, quæ
tamen jam fere inevitabilia eſſe videntur, niſi
per modernam feliciffimam temporum ejus re-
parationem, iis quoque benignior affulgeat for-
tuna, quam quidem toto corde comprecamur.

Neque intactum hoc loco relinqui debet **JUS OBLIGATORIUM**, in specie sic dictum, quod nonnullæ Civitates, imprimisque dicta Oppida montana, certis anni temporibus observant, ita, ut creditoribus quibuscumque eorum intra tres dies, quibus judicium durare solet, cunctos debitores suos in Jus vocare liceat, finitis hisce diebus, omnimodam obtenturis satisfactionem, quam quidem alio tempore nonnisi intra quindenam sibi promittere possunt. Denominationem ipsam Juris hujus a *strictiori obligatione*, quo debitores dicto modo compesci solent, promanasse autumo. Germanice *Panttheidung* illud vocant. Simile quid etiam Rosnyaviæ obtinet, cujus Incolæ illud Hungarico sermone *Czinkus Törvény* vocant, videturque hæc appellatio profluxisse a Germanico *Zwingen*, cogere, quod ære alieno obruti, eorum ad solvendum cogantur. Sed quid Hungaris cum Notionibus germanicis? Resp. Saxones Metallici, qui ibidem frequenti numero olim degebant, hanc consuetudinem, cum reliquis supra recensitis Oppidis montanis observare, a quibus deinde ad Hungaros transiit mixta hæc denominatio.

§. 29.

Ultimo tandem loco, de *Juribus Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæ & Transilvaniæ* pauca quædam adjice-

jicere visum est. *Dalmatia* olim Græcis paruit, ab his cum Illyrico obvenit Romanis, Imperio Romano in Orientale & Occidentale diviso, primi pars est facta, stetitque sub Imperatoribus Constantinopolitanis, quo quidem tempore partim propriis, partim etiam Romanis Legibus illam fuisse usam, extra dubitationem ponendum esse putaverim. Heruli, Gothi, Franci, Italiæ invasores, armis eandem infestarunt aliquoties, sed Venedi, seu Sclavi sexto, ut credunt, seculo, Dalmatas cum vicinis subjugarunt populis, atque istius Oræ Provincias exinde incoluerunt. Cum novis Incolis Regiones illæ novis appellatæ sunt nominibus, *Croatia*, *Slavonia*, *Bosnia*, *Servia*, (x) quas vero Sclavocis, Paganismo tamen infectis Legibus, locum eorum dedisse, res ipsa ambiguos nos relinquere nequit, hac enim tempestate illas jam fuisse celebratas, scriptis traditum legimus. (y) Temporibus *Joannis VI.* summi Pontificis, qui circa Annum Christi 641. floruisse dicitur, si *Georg Ratkay* (z) fides habenda sit, a S. Budimerico, *Dalmatiæ*, *Croat.* & Sclav.

Sclav. Rege, Legati Romam missi sunt, sollicitis precibus Pontificem rogaturi, ut Genti, ex qua ipse oriundus esset, de Viris sanctimonia & autoritate conspicuis prospiceret, & per hos Populum a Gentili ferocitate suis auspiciis renitentem Sacro Christianorum accenseret Gregi. Hac Legatione audita, Pontifex postulata ultro concessit, & extemplo duos ad Regem Cardinales totidemque Episcopos destinavit, præfecto illis Cardinale Honorio ceu supremo Papæ Nuncio, qui posteaquam munere Legationis suæ defuncti fuissent, Leges quoque Regno salutares, præprimisque tales, quæ novellis Christianis in fide suscepta, conservandis apprime essent proficue, communi Regis & Regni consensu constituerunt; quas etiam a secutis Regibus firmiter tutas fuisse, opinor, tametsi minime ambigendum sit, alias quoque præterea Leges municipales, (sive illæ scriptæ, sive non scriptæ fuerint, sancitas tamen fuisse certum est,) illis exstitisse.

(x) Ita *Ludewigius* hæc omnia annotavit *d. Tr. Lib. 1. C. 2. pag. 212. & seqq.* quem nos quoque

que, tanquam fidum & probum Doctorem, tuto secuti sumus, retentis partim propriis ejus verbis, quod quidem ultro bonaque fide indicamus, ne quo pacto plagii criminis rei arguamur.

(y) Scilicet apud *Ludevig. ejusdem Tract. L. 1. C. 5. §. 10.* notisque eo pertinentibus.

(z) A quo hæc Legatio *Lib. 2. Tr. quem, Memoriam Regum Dalmatiæ appellavit, taliter describitur. Repetiit quoque illam Pancratius, d. Op. Sect. 5. §. 25, & 26.*

§. 30.

Zvonimiro, Dalmatiæ & Croatiæ Rege, extincto, jam supra nominatus LADISLAUS I. Religione & sanctitate insignis, sive a Sorore sua, Zvonimiri conjuge, Jure hæreditario accepit, sive per defectum omnis Stirpis Regiæ virilis, Armis occupavit, sive vero ex spontanea Dalmatarum, Successore Regis destitutorum; oblatione, obtinuit (a) Dalmatiam & Croatiam, (b) circa An. 1091. Sclavoniam quoque, a Ladislao prætermittam, in suam potestatem redegit Colomannus; ex quo tempore hæc Regna ab Imperio Orientali avulsa sunt, Hunga-

gariæque adnexa, ut eundem cum hac Principem agnoscerent. Jam quæritur, quonam Jure illa fuerint gavisa ab hac Imperii mutatione? suone, an Hungarico, vel utroque simul? Plane igitur sic sentio: Ex illis, quæ primaria Sectione disputavimus, liquido apparet, Hungariam usque ad tempora Compilationis Tripartiti paucissimas habuisse scriptas Leges, Remque adeo Judiciariam e meris pene Consuetudinibus constituisse; inde vero haud dubie consequitur, illarum observantiam in dicta Regna vix commigravisse, multoque minus Consuetudines hæc eo fuisse traductas, quod necdum scriptis fuerint complexæ, ac sic propriarum Legum & Consuetudinum approbatarum usum tantisper integrum illis permansisse.

- (a) Priorem Sententiam omnes fere Patriæ nostræ Scriptores uno animo confitentur; posteriorem e *Thoma Archidiacono*, qui Historiam Pontificum Salonitanorum scripsit, evincere nititur Reveren. *Sam. Timon*, d. *Synop. Chronol.* p. 23. Hanc denique ad mentem ejusdem Archidiaconi inducit amplectiturque *Ludvig. L. 2. C. 2. p. 217. in notis*. Ego nihil definiverim, cum alioquin etiam parum intersit Hungariæ,

gariæ, superstitiosius ista indagavisse, quippe cui satis est, ejus quieta ac indubitata possessione a töt seculis optimo Jure gavissam fuisse.

(b) Quin *Ladislaus* Croatiam adjecerit Hungariæ, ne extranei quidem Scriptores inficiantur, qui tamen Dalmatiæ acquisitionem Colomanno demum Regi attribuere videntur, ut legere est apud *Ludevig. locis citt.* Ad quorum proinde fidem etiam *Rn. Timon d. pag. 23.* grande ea de re dubium suboriri fatetur. Verum populus forte Dalmata defecit ab Hungaris, quem cum Colomannus ad imperium reduxisset, jam quasi nunc primum ab Hungaris devictus esse videbatur, quo quidem sensu accipiendos esse putaverim citatos Scriptores, præcipue, quod quævis Historiæ hujus domestica Monumenta, utriusque Regni expugnationem *Ladislaos* acceptam referant, quamquam & *Schurczfleischius*, omnium suæ ætatis Historicorum Germaniæ fere primus, disertis Verbis pronunciare non dubitaverit, *Dalmatiæ & Croatia Regna Hungariæ junxisse Ladislaum*, in *Proposit. Hist. Geogr. §. 14.* Plura suggerunt, *Ludevig. & Timon ll. citt.*

§. 31.

Posteaquam vero *Werböczianum* Opus ab *Vladislao* confirmatum fuisset, tunc non solum Hungariæ, sed Regnis quoque eidem subnexus, quæ nostri *Partes* vo-

P

cant,

cant, puta: *Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ &c.* pro Lege perpetua & authentica publicatum erat, quemadmodum *Conclusio Confirmationis* Regiæ, in fine Tripartiti exstantis, disertis verbis id testatur. Exinde igitur una eademque Lege illa cum suo Capite obstricta fuisse, (c) manifestum est, quod etiam de Constitutionibus Operi *Werböcziano* superadditis intelligi debet, maxime quod illæ præsentibus etiam in Diætiis Regni & consentientibus illis conclusæ sint, qua de causa inscriptiones quoque Articulorum Diætaliū hac formula apponi solent: *Articuli Dom. Prælat. Baron. Magnat. & Nob. cæterorumque Statuum & Ord. Regni Hung. Partiumque eidem annexarum.* Illud tamen præterea negari nequit, illa in quibusdam non fundamentalibus, præsertimque *Homagiorum & Birsagiorum solutionibus* ac certis Causarum Processibus, (d) municipali Jure suo & Consuetudinibus, ab Hungaricis longe discrepantibus, frui, habereque Statuta condendi auctoritatem, quæ tamen Regio consensu muniri debent, hoc enim desti-

tu-

tuta, obligatoria non sunt, uti apparet ex *Art. 120. An. 1715.* Quæ quidem Consuetudines & Jura ipsorum Municipalia, utrum & qua ratione Typis sint exscripta, publica nimirum, an privata auctoritate, quibusve coustent voluminibus? id vero est, quod certo adfirmare nequeo, multis licet propterea habitis disquisitionibus.

(c) Illustriss. Conmite *Sam. Kálnokio* quoque teste, qui in *Nucleo Chron. Hung.* apertis verbis scribit: *Azért ez ultátúl fogván Dalmatia, Horvátb és Tót-Országok mind egyet tartottak Magyar-Országgal, és egy Fejedelmek vólt, egy Törvénnnyel-is éltenek.*

(d) In quibus pariter, ut in Hungaria, pro ratione Causarum Judices sunt: *Prothonotarii, Vice-Comites, Judices Nobilium, Magistratus Civitatum &c.* a quibus deinde, servatis Judiciorum gradibus, devenitur ad Banum, ac ab eo deinde Causæ ad Tabulam Hung. Regiam, indeque in continenti ad Tabulam Septemviralem appellantur, uti in novissimæ quoque Diætæ *An. 1723. Art. 27.* clarius definitum habetur. *Add. Werböczius, P. 3. Op. Trip. Tit. 2.*

§. 32.

Restant Jura *Transylvaniae*, quorum quadruplicia notamus Intervalla, nimirum, ante-Hungaricum, Hungaricum, Regiminis ab Hungaria separati, & modernum. Fuisse itaque & olim Leges suas *Transylvaniae*, antequam Hungariae adnecteretur, tanto minus dubitari potest, quanto certius est, nullam Rempublicam sine certis Legibus aut Consuetudinibus commode consistere posse. Quem autem illae habuerint authorem, quibus cum Juribus convenerint, denique etiam scriptaene, aut duntaxat sancitae illae fuerint? id quidem perobscurum est. (e) Ex eo autem tempore, quo Hungaris obvenit *Transylvania*, communibus quoque eam vixisse Hungariae Juribus, ex illis, quae circa Dalmatiae, Croatiae & Sclavoniae Jura observata sunt, abunde constare potest. Ita tamen hac observantia ducebantur *Transylvani*, ut simul peculiare quasdam ab antiquo observatas, partimque Saxonicas Leges & Consuetudines, atque & has quidem pro ratione populorum varias
(f) ad-

(f) adhibuerint, ut vel ipse *Werböczius* id manifeste declaratum reliquit. (g)

(e) *Schurczfleischi*, in *Dacia Consulari* §. 2. ejus est opinionis, ex Thracia Literas Legesque Græcorum in Daciam traductas fuisse, iisdemque usam videri usque ad Trajani adventum, qui cum Lingua Latina Colonias Italicas illuc deduxerit. Non ponit aperte Author, quibus Legibus Dacia usa fuerit post Trajani adventum, sed tacite tamen innuit, cum Lingua & Coloniis Italicis Romanas quoque Leges illuc traductas fuisse. Neque ego ea de re ambigendum censuerim, magis enim probabile est, Colonias hasce patrias Leges secum tulisse, quam peregrinis, & quidem populi devicti, multoque minus nullis Legibus semet submisisse. Interim cum postea Aurelianus Imp. docente Eutropio, in *Breviario Hist. Rom. C. 9. p. 241.* viribus suis diffidens, Daciamque retineri posse desperans, ex Urbibus & agris illius easdem Colonias abduxisset, ac in media collocasset Mœsia, dubitari non potest, Legum quoque allatarum authoritatem cum ipsis emigravisse, quamquam taliter notitia illarum, Daciæ jam jam perspecta, penitus auferri nequiverit, maxime, quod nec reliqua omnia Latini cultus vestigia, ibi sic deperdita fuerint, lapidibus, viis publicis ruderibus pon-

tis Trajani, aliisque monumentis haud obscure existentibus documento.

(f) Ita Civitates Transylvaniæ Saxonicæ Nationis, quales sunt: *Cibinium, Corona, Claudiopolis, Megyesinum, Bistricium, Scheszburgum, Sabesús, Alba-Julia, &c.* peculiari, partimque e Legibus Saxonicis mutuato Jure vivunt, ut Decius, in *jam cit. Syntagm. L. 1. Tit. 45.* ostendit, qui eodem loco etiam mentionem facit, *Libri, de peculiaribus harum Civitatum Juribus*, non imprudenter, ut ipse dicit, publicati, mihi tamen, quod non immerito inter insignia Rei Literariæ meæ damna retulerim, hætenus ignoti. Ita & Siculi. sive Scithuli, plebejæque conditionis homines alias atque alias observant Consuetudines, quas pariter idem Decius, *Tit. 43, & 44. d. Lib.* annotavit.

(g) In *Op. Trip. P. 3. Tit. 3, & 4.*

§. 33.

Post infelicem flebilemque LVDOVICI II. interitum, quem e cruenta illa Mohacsiensi clade victoriæ loco retulit, *Joannes de Zapolya*, eotum Vajvoda Transylvaniæ, occasione Conventus Pestienfis in Regem Hungariæ electus coronatusque fuit, cujus gubernacula, tametsi postea legitimo Regi & Domino,

FER-

FERDINANDO I. relinquere debuerit, (h) tantum tamen moliminibus hisce suis effecit, ut Transylvania, cum certis Hungariæ Partibus, quæ hæcenus inseparabili vinculo capiti suo innexæ fuerant, sibi a FERDINANDO separatim possidenda permetteretur; unde primum distincta cœpit esse ejus possessio ab Hungaria, quæ etiam sub Principibus, quos illa deinde usque ad *Annum* 1690. accepit, taliter continuata legitur. (i) Hac igitur regiminis forma durante, non solummodo dictæ Leges suo loco vigoreque relictæ sunt Transylvaniæ, verum iidem Principes in Conventibus, ad modum Regum Hung. institutis, certas præterea cum consensu Statuum & Ordinum Regni sanxerunt Constitutiones, Hungarico idiomate scriptas, quas deinde *An.* 1653. *dieque quinta Martii, Georgius Rakoczius*, ab *An.* 1540. inchoando, per viros idoneos Juriumque & Consuetudinum patriarum peritos in formam libelli, in quinque Partes certosque Titulos, usuali tamen magis, quam logico ordine, ut ipse fatetur, dispositi, redigi, ac ita in

Senatu prius privatim examinatum, promulgari curavit, dato operi, eodem anno Varadini elegantissimis Typis in fol. exscripto, titulo sequenti: *Approbatæ Constitutiones Regni Transylv. & Part. Hung. eidem annexarum.* Cumque Rakoczio secutis temporibus in Principatu succedens Illr. Pr. Mich. Apafi, animadvertisset, articulos plerosque, ab A. 1654. editos, fundamentalibus Patriæ LL. noxios & contrarios esse, hinc A. 1668. curam suam eo extendit, ut iidem in luculentam erigantur consonantiam, adeoque articuli a dicto 1654. ad annum usque; 1668. compilentur, quod opus etiam eodem anno feliciter adimplevit. Unde postea confectum ac in Diæta sequentis demum anni approbatum publicatumque fuit Juris hujus Compendium, sub inscriptione: *Compilatæ Constitutiones Reg. Transylv. & Part. Hung. eidem annex. A. 1695. Claudiopoli editum in 4.* quod pariter secundum approbatarum Constitutionum Methodum in quinq.ue Partes nonnullosque Titulos redactum est,

est, simulque articulos, eadem Diæta conditos, exhibet.

(b) Videatur *Cass. Ens, Rev. Hung. Lib. 5. pag. 203.*

(i) Confer, quæso, cum admiratione ista recensentem *Petr. de Reva, R. H. Cent. 6. p. 75, & 77.* addeque illi Authorem Anonymum Libri: *Brevissimum Compendium Principat. Transylvaniæ Historiæ, in principio.*

§. 34.

Anno 1687. Augustissimus Imperator, LEOPOLDUS M. Jure quasi quodam postliminii faustissimis plane successibus Transylvaniam recuperavit, (k) qui licet strictiore Juris summi consideratione, rigorosius quoque in illam Juraque declarata animadvertere potuisset, (l) reliquit tamen eidem fartas atque tectas, imo confirmavit cunctas hæcce pristinas Leges, sicuti ex Art. 3. Diplomatis, (m) *An. 1691. die 4. Decemb.* eatenus imperiti, edocemur. Quam gloriosissimi Regis paternam indulgentiam, sub umbra alarum moderni quoque indulgentissimi Principis & Domini sui longe clementissi-

mi, CAROLI VI. eam sanctissime fovere, bene novimus; ut proinde causas habeant gravissimas omnes veri, genuini, cordatique Cives, Transylvaniæ, qui eidem optimo Principi totique AUGUSTISSIMÆ DOMUI SUÆ perpetuam, maximeque eam felicitatem ardentissimis precibus ab omnipotenti DEO exorent, quam solatia successionis masculinæ tantæ Majestatis, tantique Imperii & Gloriæ Parentibus progenerare consueverunt. Sed de his quoque Juribus satis dictum est.

(k) Idem Anonymus hic Legendus d. L. pag. 7. & Staat von Siebenbürgen. pariter Anonymi Scriptum, Cap. 2. pag. 57. & seqq.

(l) Pluribus, nec sane incongrue eam in partem disputat I. N. Flæmiczer, in den Friedbestrahlten Hungarn, und Freydenckenden Siebenbürgen, *sive Hungaria exoptata Pacis radiis illustrata, & Transylvania orante*, Cap. 7. pag. 105.

(m) Exhibetur illud in dicto Compendio pag. 24. Articulus vero ipse sequentis est tenoris: *Approbatas & Compilatas Patriæ Leges, Decreta, Tripartitum Werbüczii*, (ecce manifestissimum argumentum communibus Hungariæ Juribus vixisse Transylvaniam) *expuncto tamen ibidem Art.*

Art. 9. Decreti Andreae Regis, qui in ultima Posoniensis Dieta abolutus fuit, Constitutiones, Jus municipale Nationis Saxonicae, in vigore inviolabili permansura declaramus. Cæterum ex Præfatione Rakocziana ad approb. hæc Constitutiones notandum: Gabrielem Bethlen A. 1619. non contemnendum Juridici Processus specimen edidisse, adeo, ut ejus Ductus in dicendis Juribus eorum plerumque observatus fuerit, quod tamen eodem loco fatali necessitate interruptum, pro statu rerum temporis illius justo compendiosius, priscorum statutorum succum haud plene exhaustiens, neque etiam satis distincta methodo rerum momenta discriminans esse dicitur.

§. 35.

Atque ita Coronidem addimus Operi, quod in hac Commentatione perficiendum constituimus. Leve quidem nec satis dignum clarorum Virorum Ingeniis illud primo forte intuitu existimaverint, delicatioris stomachi Lectores: verum non levem plane atque exiguam in illo collocari debuisse industriam, liberali manu largietur, qui non ignoraverit, neminem nostratium in adornanda hacce Provincia, hætenus ex Instituto
fu-

fuisse versatum, saltem publicis typis quidquam divulgavisse, ac adeo vel ex eo non penitus contemnendam venire, in usum maxime cupidæ Legum Juventutis susceptam hancce lucubrationunculam. Quam Legentium sanioris Judicii Benevolentiam, si musæ meæ impetrare potuerint, recentiora certe mihi addentur calcaria, ad cætera quoque hujusmodi Opuscula, jam cœpta, plenius elaboranda orbique erudito communicanda, sicuti e converso vix persuadere possem deinceps animo meo, ut proprium in contemptum, ulterius occupetur. Jam vale Lector benevole, meque tibi commendatum habeto!

JOANNIS JONY
IGLOV. HUNG.
DE
AUSPICIO REGIO
STEPHANI PRIMI
HUNGARORUM APOSTOLI
S C H E D I A S M A
HISTORICO JURIDICUM.

§. I.

Quemadmodum Germani in illustrandis, & strenue investigandis patriæ suæ rebus, omnibus Hungariæ Civibus dubiam faciunt palmam: ita summum profecto iisdem incutiunt pudorem, quod de studiose indagando Regni Hungarici Statu magis sæpe reperiantur esse solliciti, quam quidem ipsi Hungari. Et quanquam exiguus sit eorum numerus, qui professæ opera hoc sibi datum existiment, dum vel iis potissimum locis hoc faciant, ubi de Juribus imperii vindicandis rræcipiunt, vel vero, ut instituti sibimet ipsis propositi series rite constet, res quoque nostras attingant: in hoc tamen singulari, ac præcipua quadam laude digni mihi videntur, quod hanc spartam ut alia multa,

ta,

ta, quam diligentissime prosequantur. Atque hæc cum ita se habeant, vitio sane ipsis verti non poterit, quod de industria nostratium nihil sibi metuentes, de rebus Hungaricis nonnunquam, vel minus accurate (a) disputent, vel propensionem cuilibet erga patriam suam a natura ingentam, sequentes, Teutonicæ omnia adscribant auctoritati, eoque ipso de rebus Pannoniæ quibusvis sinistrum sæpe ferant iudicium.

(a) Exempli loco nobis sit omnium ore laudatissimus *Schurczfleischius*. Studiosum hunc rerum nostrarum fuisse, & ita quidem Studiosum, ut in eas operose inquisiverit, sæpe etiam literis eas illustraverit, nemo, nisi industriæ, & scriptorum ejus ignarus, abnuerit. Nec tamen negari ex adverso poterit, eundem de rebus nostris tam præposere interdum censuisse, ut limam potius, quam laudem mereri videatur. Quis unquam in publici Jurisprudencia vel mediocriter versatus, Suecorum, aliorumve populorum instituta improbavit, aut contemnere sustinuit, Regibus suis ejusmodi jurispirandi formulas præscribentium, ut, si Reges pactorum limites migrarent, iisdem citra crimen læsæ Majestatis resistere possint? Confer *Carpzovius de Lege Reg. Germ. Cap. 14. Sect. 5.*

num.

num. 20. & seqq. Et vero Schurezfleischius clausulam illam Legi Hungarorum fundamentali de resistendo adjectam, imo totum Andreæ II. Decretum, * *absurdum, rationi contrarium moribus cultarum, & imprimis Christianarum Gentium institutis repugnans, & nescio quam Cyclopicam licentiam continens*, licenter existimavit. Videatur ejus erudita, sed non sine partium studio conscripta *Dissertatio, de superioribus Hungariæ Conversionibus, in additament. §. 2.* An autem adcurati Judicis munere hac in parte defunctus est? ut de sinceritate ejus nihil nunc memorem. Mihi quidem minime videtur! Quantumvis enim facile concedam ejusmodi libertates variis tumultibus ausam dari posse: negare tamen ausim, filum consecutionis ita esse trahendum, quod ea, quæ malis per accidens occasionem præbent, *absurda, & rationi contraria existant*. Sed forsitan absurditas hujus clausulæ ex eo elucet, quod in Comitibus Posoniensibus Anni 1687. cum consensu Procerum Regni abolita fuerit? Ne sic quidem tuto hoc concludere licebit, si, quas status, & ordines Hungariæ in articulo 4. prædicti anni hujus abolitionis causas adposuerint, æqua, & adcurrata mentis lance ponderaveris. Possem hoc cum in aliis hujus viris scriptis evincere, tum vel maxime de tractatu quodam, quem ab homine Germano germanico Idiomate conscriptum, possideo ad oculum demonstrare.

Sed

Sed parcendum aliquid hominibus; ibi imprimis, ubi privatim sentiendi rationes habemus.

§. 2.

Causa non subest, quare nunc per omnes illas ire debeam doctrinas, quibus Scriptores Germanici Hungariæ quoque nostræ prolixam fecerunt mentionem, in iisdemque hujus adfert veritatem ostendere. Neque etiam ad præsentem tractationem referre arbitror, ut unum vel alterum locum ex historicis ipsorum monumentis hoc sine depromtum in medium proferam; cum ab hoc labore præsentis me prohibeat instituti ratio, prætereaque hæc ita comparata sit sententia, ut cordatus quisque utriusque Regni scriptores sincere confrens, eandem facili deprehendere possit negotio, & vel ipsis Germanorum testimoniis manifeste confirmetur. Ne tamen quisquam vanis me ludere sermonibus, aut inania cordis humani figmenta portendere arbitretur: sollicitam navabo operam, ut, quoniam *de genuina dignitate Regiæ in Hungaria, Christi sacris*

Q

ini-

initiata, (b) origine, penitus paulo differendum mihi sit, luculenter simul intelligatur, Germanos in ea deducenda suæ non parum favisse Patriæ.

(b) Consulto ita loquor. Nemo enim quantum ego quidem sciam, magno Humanorum Attilæ hanc movit controversiam, quod ille non sua auctoritate, sed alterius benevolentia regiam consecutus fuerit dignitatem. Ut proinde causas habuerit gravissimas celeberrimus Ludevigius, qui Ottrokocsium, ad fidem Prisci Rhetoris, hoc indicantem sequeretur. Videri poterunt, quæ *Cap. 2. §. 5. p. 71.* plenissimi Tractatus de auspicio Regum adnotavit: notatuque imprimis digna sunt, quæ *Cap. 3. §. 2. p. 95.* habentur verba: *Attila Rege, quis in Historia Romana celebrior? Hunc sane nullus Scriptor Romanus alio unquam ac, * Regis titulo salutavit. Sed hunc quoque cum summa in humanos, qui ante Duces habuerant potestate, propria Diadema sibi auctoritate imposuisse, ad fidem Prisci Rhetoris. probat Ottrokocsi, supra nobis laudatus. Mallem tamen, ut vir doctissimus, ex aliis potius Scriptoribus dictis suis fidem fecisset. Vix enim commode dici potest Ottrokocsium hoc comprobasse, qui illud saltem commemoravit, quod Attila, * non prius Regiam & supremam inter Hunnos consecutus sit dignitatem, quam temporibus Theodosii junioris; & quidem circa annum*

num D. 423. aut non longo ante hoc tempus intervallo. Videantur ejus Origg. Hung. Part. I. c. 4. §. 2. p. 103.

§. 3.

Ut autem in hoc stadio tanto commodius decurrere mihi liceat, opere petitum futurum censeo, ipsorum prius Hungarorum exposuisse, & plenius intellexisse hac de re sententiam. Neque hoc in malam partem ii nobis interpretari poterunt, quibus forte compertum est, alios jam & sublimis ingenii viros in hac describenda laudandam, egregiamve collocasset industriam; hoc unicum expendentes, quod tractationis hujus ordo aliam vix admittat methodum, quam nec ab illorum instituto remotum fuisse, patebit. Cumque propria cujusque Scriptoris verba, quibus in delineandis rerum argumentis usus est, mentem ejus, quam bellissime declarent. Non incongrue me facturum judicabam, si ipsissimas laudandorum auctorum voces fideliter, & penite adlegavero. Hos inter itaque principem facile præciumve locum sibi vin-

dicaverit, *Petrus Rauzanus*, Regis olim Neapolitani apud Matthiam Corvinum Legatus famigeratissimus; quippe, qui, & signa cæteris duxisse mihi videtur, & de authentico magis primi Hungariæ Regis Christiani auspicio, eleganter hunc in modum est commentatus: *Haud multo interjecto dein tempore cum Hungariæ Optimatibus placuisset, ut * qui titulo Ducis tot præesset Populis, totque viris generis claritudine, auctoritateque insignibus, * uteretur magis honorata adpellatione, REGIAM ELEGERUNT DIGNITATEM.* Et quibusdam interjectis: *omnium igitur miro consensu, & adplausu adpellatur ipse * Rex, ac Regia corona Regum more donatur.* (c) Neque minorem hujus rei notitiam ex Bonfinio per-elegantissimo rerum nostrarum Scriptore, haurire possumus: tametsi alii hac eum in parte penitus videantur neglexisse. (d) Cum enim *Orationem Geyzæ Commendatitiam* longa verborum ambage exposuisset, de hujus virtute, & miro apud omnem populum effectu, ita porro subjicit: *Quicumque aderant pari pietate*
com-

*commoti, in ejus sententiam ultro contendunt, quando nihil Reipublicæ salutarius decernere, neque cumulationes Duci de cunctis optime merito, gratias referre poterant: præsentē patre * omnium consensu Stephanus non tam humano, quam Divino judicio * NON DUX, UT PATER, (e) sed HUNGARORUM REX CREATUR, universæ Reipublicæ summa traditur, cunctique Nobiles, & plebei in manus ejus conjurant, se nunquam Imperia detrectaturos, gratissima, ac fida præstituros obsequia, & cœlestis inter-nuncii loco eum habituros: mox * Procerum inanibus elatus in solium Rex salutatur, delatus in castra (pergit laudatus Author,) a Prætorianis eadem consalutatione comprobatur. Quæ illustrissimus Comes a Rewa (f) hanc in causam consignavit, cum his fere coincidunt, & si, quod res est, dicendum sit suum ille locum Ranzano debere mihi videtur. Nihilo tamen secius, ne de hujus quoque, ut natione Hungari consensu dubitari queat, verba ejus exscribam, quæ hæc sunt: tandem cum Hungarorum optima-*

tibus placuisset, ut, qui titulo Ducis tot præesset populis, uteretur magis honorata adpellatione, quarto demum anno post mortem Patris sui Geyzæ, legatione pro corona instituta, Regia auctus est dignitate. Plures adhuc laudare possem, qui eandem veritatem luculentis confirmarunt testimoniis. Ita enim *Ritius* (g) loquitur: itaque *Stephanus* omnem, quæ sub imperio erat cupam, regionem redegit in potestatem, REGIUM-que NOMEN ULTRO DEFERENTIBUS * SUIS ACCEPIT, sed horum ego commentationes lubens prætermitto, plenissime persuasus, tam hæc esse manifesta, ut quem nostrates dignitati huic regali adscripserint fontem, haud difficulter animadvertere liceat. Legenda tamen etiam, quæ dilucide exponit *BERNEGGERUS*, in *Notitia Hungariæ*, Part I. §. 293. & seqq.

(c) Habentur ista in ejus *Epitome Rerum Hung.* Indice VIII. p. 624. in f. & seqq. in princip.

(d) Mirari hinc non destino, qui factum fuerit, quod celeberrimus *Ludevigius* cum aliis nulla plane hujus fecerit mentionem, ex instituto licet

licet in hocce articulo versatus ignota hæc eīdem fuisse non crediderim: sed aliæ forte aderant rationes, quare prætereunda potius voverit, quam oculis legentium subiicienda.

(e) Non ergo nos morabitur Casparus Ens, qui rerum Hungaric. 1. 2. p. 38. fere in fine contrarium sentire videtur, quando de hoc Duce ita loquitur: *Etsi vero nullis posterorum Regum virtute, & rerum gestarum magnitudine, fuit inferior: vulgo tamen Regibus non adnumeratur, quem tamen optimo Jure Hungarici Regni conditorem adpellare licet*, distinguendum namque inter potestatem, aut capacitatem Regis, atque ipsam dignitatem regalem: illam quin habuerit Geyza, nemo dubitat uti hanc ejus demum filius Stephanus Electionis jure est consecutus. Conferri post alios meretur Abraham Bakschay in *Chronolog. de Regib. Hung. p. m. 681. in fin. & p. 682. in principio editionis Bonfinianæ*, quæ Anno 1690. Colonia Aggrippinæ prodiit. Add: Czvittinger. in *Specimine Hung. literatæ p. 2.*

(f) De Monarchia, & Sacra Carona Regn. Hung. Cent. 1. p. 2. vers. *etsi autem intelligam. &c.*

(g) De Regibus Hung. Lib. 2. p. 619. fere in fine dictæ editionis Bonfinianæ.

§. 4.

Nunc posteaquam paucis comprobatum dedi, ad legatos Auctores in ea

versari sententia, quod Stephanus regale nomen soli Hungarorum Reipublicæ acceptum ferre debuerit: ut quæ hisce ab Imperii Romano Germanici Scriptoribus potissimum opponuntur argumenta, decenter enumerem, ratio instituti mei postulare videtur. Heic vero primo quasi intuitu statim se mihi obfert adcuratissimus cætera rerum Bojoaticarum Scriptor Aventinus, cujus locus oppido memorabilis omnibus iis ita sentiendi occasionem dedit, quia a præmissis Hungarorum monumentis divortium facere non dubitarunt. Legitur ille in Annalibus ejus Bojicis, Libro V. ita se habet: *Reктору eorum filio Geyzonis, qui obierat Anno Christi 996. Gisela Soror Hainrici despondetur, hac lege, atque omine, (ordine legit Ludewigus,) ut ille explosa falsorum deorum superstitione, Christi unius, & veri & summi DEI Cultum, cum popularibus reciperet. Accepit conditionem Princeps Ugrus: statimque aqua lustrica tingitur, Stephanus (addit Dn. Ludewig. id est coronatus) adpellatur, & a CÆSARE REX nuncupatur. Qui hanc Aventini*
 sen-

sententiam mutatis parumper vocibus, *de finibus Imperii Rom. Germ.* (h) * repetiit, *Conringius*, aperte quidem non disputant, quod *Stephanus* dignitatem Regalem ab *Henrico Secundo* acceperit: in ea tamen ipsum quoque fuisse opinione inter alia vel exinde etiam quodammodo colligo, quod illa ipsa verba, quibus *Aventinus* *Stephanum* ab *Henrico* Regem fuisse nuncupatum prodidit * *majusculis literis* exprimi curaverit.

(b) Lib. I. cap. XVII. pag. mihi 214. 8.

§. 5.

Perpicere ex modo dictis licet, quantis parasangis isti a prioribus discriminantur. Neque tamen, quod mei jam esset officii, adlegatum locum, qui totam fere hanc controversiam absolvit, convellere adlaborabo, cum commodior inferius id incumbendi porrigatur occasio, hi etiam viri non ex professo hanc rem evolaverit. Illud vero erit, in quo vel maxime omni animi contentione versabor, ut illorum ante omnia adducam argumenta, qui notabilem isthanc quaestionem

ex instituto sibi pertractandam sumserunt ; quantumque ea evincant modesto examine dispitiam,

§. 6.

Prodeat igitur omnibus hisce Jure quodam meritoque suo præferendus , paulo ante ex merito nobis laudatus Ludewigus , (i) sublimis , & vere pragmatici judicii Juris consultus , Historiarum præterea Professor in Alma Fridericiana longe celebratissimus , cujus Tractatum *de Auspicio Regum* aliquot ab hinc annis in lucem publicam emissum , nemo non digno hætenus celebravit encomio. Hic enim sicuti prolixum illorum Regnorum Catalogum edisseruerit , quorum Domini dignitatem suam Majestati Imperatoriæ debere intelligantur , ita , ut de sancto quoque Hungarorum Apostolo , & primo Rege Stephano evinceret , nec oleo nec ulli pepercit operæ. Præcipua fundamenta , quibus hoc in crustare annitur , in quantum ex isto libro mihi innotuerunt , huc fere collimant : 1. satis certum & clarum esse *Aventini* testimonium , quo , ut ex superiore-

rio-

rioribus constat, Stephanum ope Henrici sacris Christi adjunctum, tandemque ab eodem regem nuncupatum fuisse disertis verbis perhibet; 2. quoniam regalis significatio Poloniæ ab Ottone facta ingentium, ac Imperatoris memoria fuerit; prætereaque 3. maxima Stephano Regi cum Henrico Imperatore, amicitia, ac familiaris consuetudo, *Ottoni Frisingensi* aliisque celebrata, intercesserit, non absimile vero esse Stephanum Diploma regale ab Henrico accepisse, cumque facile moneri potuisset, quare nulla usquam hujus Diplomatis fiat mentio, ita statim se explicat, Stephanum Hungaris suis illud forte non ostendisse, ne scilicet libertati eorum quidquam putarent detractum, ideoque mirum amplius non esse domesticos Regni scriptores illud non prodidisse, 4. etiam *Berneggerum in notitia Hungariæ* ita sentire, eamque in rem locum *Philippi* retulisse; accedere tandem, 5. Imperatores Germanicos regiæ significationis prærogativam pluribus exemplis in Hungaria deinceps demonstrasse, qualis modo de *Petro*, & *Salamone* Regi-

gibus in ipsis Hungarorum libris legantur. Ita quidem ille.

(i) Merebitur veniam audacia, quam in impugnando magni nominis viri (quem vel ignotum demissa mente veneror) nobilissimo scripto fidenter admissi. Hocque ego tanto facilius ab omnibus bonis me impetraturum confido, quanto sincerius adfirmare possum, non sugillandi animo, aut alterandi libidine inflato, hanc me adornasse lucubratiunculam; sed, ut rebus nostris quoque sua demum constaret veritas, a nemine alio, ut ab hac viro (quod pace ejus dictum velim,) tam constanter hinc inde debilitata.

§. 7.

Verum enim vero splendida licet, & speciosa cuilibet videantur hæc argumenta, rem tamen ipsam, uti quidem debebant, neutiquam conficiunt. Quod namque ad primum attinet, mea ad illud responsio duabus absolvitur partibus. Principio enim tantum abesse dico, ut certum sit illius Scriptoris Bojici assertum, ut dubium potius summaque obscuritate illud obvolutum esse haud temere asseruerim. Quis enim vel ullo fo-
lido

lido fundamento refutare nostros, aut eludere sustinuit, conversionem Stephani, Legi ab Henrico præscriptæ, aut Gyzelæ ipsi nequaquam largientes? (k) qui non vel Patriæ suæ favore ita locutus fuisse præsumeretur, aut operam, & oleum inaniter se consumfisse condoluerit. Cum ergo conversionem Stephani a Germanis prætentam, ut suspectam, & nullo idoneo talo nixam non admittamus, ecquis invitis nobis imponet, ut Stephanum ab Henrico dignitatem suam eo tempore accepisse credamus? Deinde, licet hoc tantisper ponerem, quod Stephanus veritatem Religionis Christianæ eo fere modo agnoverit, uti in Historicis Germanorum monumentis proditum est: nec sic tamen validum esset hujus consecutionis filium. Quid enim tandem exceperis, si tuam hoc pacto explosero argumentationem: Stephanum jam antea a populo Regia potestate & dignitate ornatum, (quod supra pluribus ostensum) accepta in uxorem Gyzela ab Henrico pro tali duntaxat habitum, & publice declaratum fuisse non autem noviter ad regale fastigium eveh-

ctum;

ctum ; quorsum Aventinus respexerit. Neque vero est, quod heic a quopiam reponi velit, verbum *nuncupo* aliud plane designare, quam ego quidem illud interpretor, nunc enim certo mihi persuadere audes, quod Aventinus illud in specie ita acceperit, uti tu tibi imaginaris, & quod magis est utrum partibus Henrici favens, gestas antea ab Hungaris res accurate contulerit ? Neque unius Commentatoris Bojici dictum tantum nobis videri debet, ut tot probatæ indolis auctorum fidem præponderet. Ut cætera minoris momenti argumenta, nunc non attingam. Hoc proinde modo etiam *Aventino* & *Coringio* factum est satis.

(k) Legisse heic juvabit; quæ *Berneggerus* de vero conversionis actu, quem nostrates admittunt, per Epitomen exhibuit *Parte prima d. Tr. §. 279. & seqq.* Ipsum autem, quod attinet *Berneggerum*, de Germanicorum Scriptorum placitis ita pronunciat: *admirandum in Germanicis Scriptoribus quomodo in Conversione S. Stephani adfectui largiter indulgeant, & scribant eum Gyselæ ope, & consilio suscepisse Christianam Religionem. Præter Aventinum & Philippum eodem*

dem adfectu correpti sunt Sigebertus Gemplacensis,
 & Lazijs, reliqua Add. quæ deinceps subjicit.
 Confer. etiam Schurczfleischium in notis ad XI.
 Dissert. quam inscripsit Hungarica pag. 17. Hæc
 omnia probe sunt observanda, quoniam in
 sequentibus ad ea provocabimus.

§. 8.

Quæ prius excipiunt, *secundum & tertium* fundamenta, ita profecto mihi videntur esse comparata, ut hisce suppositis tanquam conjecturæ vel me non innotente sua sponte concidant. Quomodo enim, quæso, sequitur: regalis significatio Poloniæ ab Ottone facta, in Gentium, ac Imperatoris memoria retinetur, aut huic Imperatori cum illo Rege familiaris intercedit consuetudo, ergo simile vero est: alterum Regiam dignitatem ab Imperatore accepisse, ergo Regium Diploma in illum contulit, aut conferre statim voluit, supervacaneum præterea censeo, ut, ibi manifestissima alicujus Gentis testimonia, ipsi quodammodo rationi convenientia, in promptu sunt, ad inanes conjecturas descendamus; quales ingeniosus quisque suo sibi fingere posset arbitrio

trio. Sed est hoc quibusdam Scriptori-
bus Familiare, ut quæ monumentorum
fide prodita non sunt, ea conjecturis sæ-
pe licenter divinent. Obtulerit vero Hen-
ricus Stephano Diploma, Regiæ Dignita-
tis collationem in se continens: quid ob-
stitit, quo minus toti hoc populo osten-
deret? Libertas certe Hungarorum non
posuit obicem, utpote, quæ arctioribus
tum circumscripta erat limitibus, (1)
quam ut per honorem ab Imperiali splen-
dore profectum, nulloque ut ipse scribit
Ludewigius, cum onere conjunctum ve-
tustæ illorum libertati aliquid putassent
detractum, & quænam subfuit causa, quod
Aventinus hoc Diploma non indicaverit,
si domesticis Hungarorum Scriptoribus
hoc fuerit ignotum? Dubio procul, quod
& magis credibile est, nec in rebus Hu-
manis unquam exstitit.

(1) Lucem roburque his dabunt, quæ ad §. 5.
Cap. 2. Dissertationis Lochnerianæ, haud ita
pridem opera mea recusæ, prolixius observa-
vi p. 12. Lit. K.

§. 9.

Sed ad alia quoque partis adversæ momenta pergendum est. *Quintum* igitur argumentum sequentibus elidendum censeo. *Berneggero* ejusmodi adscribitur sententia, quæ ipsi forte nec in mentem venerat. In declarando enim supremæ in Hungaria dignitatis principio, multum eum ab *Aventino* dissentire, ex iis, quæ *partis primæ* §. 293. & * §. 294. & *seqq.* prolixè disputat, satis superque elucescit. Et qua ratione *Berneggerus* cum *Aventino* facere potuisset, cum *Historiam* conversionis Regiæ, prout a Germanis narratur, explodat, ipsumque *Aventinum* idcirco affectu correptum fuisse dicat? Tametsi autem, quod non inficior, loca *Philippi*, & *Aventini*, (*m*) adposuerit, hoc tamen ea solum intentione factum est, ut monstraret, rempublicam Hungariæ antea jam legitimum sibi præfecisse Regem, sed post ab Henrico confirmatum fuisse, id quod, & verba *Philippi*, eodem tempore *Hungaria* Regni titulum usurpavit, quem post *Ottonem*, Confirmavit *Henricus Sanctus*,

Etus; haud obscure ostendunt. Neque tamen subscripserim *Berneggero*, vel solam confirmationem Henrico largienti; * quasi vero in electione Stephani Regis quidquam desiderari potuerit; ab Imperatore supplendum, tum etiam expeditum non sit, Stephanum etiam non accepta Imperatoris Confirmatione verum Regem esse potuisse?

(*m*) Notandum hoc contra adcurratissimum alioquin Ludewigium, *Aventini locum* *Berneggero* non innotuisse, asserentem, pag. 73. d. Tr. in pr. Tametsi mirum videri possit, quo pacto hoc a viro tam præclaro dici potuerit, qui adnexam huic loco §. 369. pro *Berneggero* adlegavit.

§. 10.

Ad solam itaque * *agnitionem*, hoc est, quod Henricus Stephanum pro Rege *agnoverit*, juxta superius demonstrata res omnis erit attemperanda. Quando denique & hoc adjicere visum fuit, Imperatoriam Majestatem Regiæ significationis prærogativam pluribus exemplis in Hungaria deinceps comprobasse, generatim ita respondeo: nobis hoc loco sermonem

nem non esse de subsequantium Hungariæ Regum dignitate, sed de primo duntaxat Stephano, qui & Sanctus Hungaris audit. Cum igitur Hungaria ad Petri usque tempora, & huc sequentes Reges nullum cum Imperio habuerint nexum, quod non solum supra plene ut puto, evictum, sed ipse quoque ultro fatetur *Conringius*: (n) dici profecto non potest Regiæ significationis prærogativam, quæ arctiorem quamdam connexionem cum Imperio sub inferre mihi videtur, nec tamen aderat, posteriorum temporum lapsu exemplis fuisse comprobatum. Nec juvabit te objecisse, quod cum *Conringius* adductum *Aventini* locum operi suo inseruerit, eundem hoc ipso etiam adserere voluisse, Stephanum jam tum Henrici *Vasallum* fuisse; quemadmodum de aliis Regnis hoc eum pronunciare more suo bene observavit *Ludewigius*. (o) Quo enim animo ita scribere potuisset: * *hactenus igitur*, (scilicet usque ad Henricum III.) *Salva Hungariæ libertas*, si Stephanus jam olim Imperio fuisset Clientelaris? Negato nimirum antecedente, negabitur &

consequens. * Henricus II. Regiam dignitatem Stephano non dedit: ergo nec eandem exemplis confirmare potuere ipsius successores. Et quid si Henricum tertium nullam significationis Regiæ prærogativam ostendisse dixerim, sed * *solius arbitri* (p) gloriam retulisse objecerim? Hæc proinde exempla illi potius titulo fuissent reservanda, ubi Germani de Hungaria in Provinciam Imperii, qua antiquas prætensiones adferenda graviter laborare solent: quamquam quæ mea sit circa hanc rem sententia, ex iis, quæ ad §. 1. Capitis 2. *Faciei Juris publici Hungariæ*, observavi, haud dubie constet. Dijudicare hinc pronum est, quo Jure Teutonnes, de collata Stephano nostro dignitate sibi gratulari potuerint. Plura sane, eaque luculentiora adducantur oportet argumenta, quibus hoc comprobent, utque ego persuaderi mihi patiar; Scriptores suos ab omni partium studio fuisse alienos.

(n) *De finibus Imp. Germ. Cap. XVII. p. m. 217.*

(o) *De Auspicio Regum Cap. 2. §. 6. verbis notatu dignissimis: Sane summus Vir Hermannus*

Convingius in augeo ceteroquin opere, ad fines Imperii Romani proferendos hujus argumenti consecutione perpetue utitur: omnes Imperii vassallos habendos, qui Regale Diadema (sive Regiam dignitatem) ab Imperatoribus acceperint.

(p) Non Judicis, uti quidem existimat Dn. Ludewig. in German. Principe Lib. 1. Cap. 2. p. 203. ibi: Petrus Hungariæ Rex, ab æmulo Ottone Regno expulsus ad Henricum III. se contulit litigiosæ successionis * judicem: Et paulo post: qui hunc secutus est in Hungariæ Regno Salamon in turbis intestivis Cæsarem Henricum IV. * Judicem pariter imploravit: tulit pro eodem sententiam Cæsar, Morem * judici gesserunt Ordines Hungariæ.

§. II.

Quamquam igitur certa, & planissima sint Hungarorum fundamenta, quibus originem dignitatis Regiæ sibi met ipsis attribuunt, a me nunc proposita & pro ingenii modulo defensa: de illorum tamen robore tanto minus fuerit dubitandum, si adductis ipsorum pariter Germanorum testimoniis corroborentur. In horum proinde numero illustrem cumprimis *Struvium* Historiarum in hac Salana Professore longe celeberrimum, Patronum, & Præceptorem meum debito observantiæ

cultu prosequendum colloco, cujus erudita verba, ex *Syntagmate Juris publici dissert. XI. §. 3.* desumpta, qui a me dicta mirifice confirmant, adjicere placet: *de Hungariæ inquit, Regibus idem dicitur, scilicet * quod dignitatem Imperatoriæ debeant Majestati, cum tamen prima ejusdem fundamenta * potius populi consensu Stephanus primus Rex jecisse videatur.* Lucem his quodammodo adferunt, quæ Vir illustris, in §. 1. dictæ *Dissertationis* præmisit. Cum enim commemorasset, auctoritatis Pontificiæ defensores, ut Jus Reges adpellandi Papæ adstruant: *Lusitaniæ, HUNGARIÆ, Arragoniæ, Navarræ, Bohemiæ, Hyberniciæque Regna adducere, quæ hanc dignitatem a sede Papali adepta fuerint, cunctas eorum nenas sequentibus respondet verbis: exempla adlata de approbatione potius Papæ testantur, quam declaratione, cum * singuli jam antea populi consensu dignitatem Regiam obtinuerint:* Ad mentem quoque nostram proxime accedit Auctor non ineruditus Libelli, cui titulum fecit *Staat von Hungarn*, quando in universum hac ratione di-

sputat: (q) Folgen nun andere, die solche Elevation und Collation der Königlich-chen Würde (de Stephano loquitur) dem Römisch Deutschen Reich, als fonti omnium dignitatum, beymessen, auch * verschiedene Könige anführen, die von denen Kaisern bestetiget, oder gar eingesezet worden. Doch wollen hiemit die Hungarn * und andere, jedoch mit Vorbehalt der aller unterthänigsten Veneration gegen die Höchste Würde der Christenheit nicht übereinstimmen, sondern glauben * daß die Hunnen als ein damahls freyes Volk * so keinen Ober-Herrn, als Gott, und den Degen, über sich erkannt, Macht gehabt, * ihrem erwählten Ober-Haupte den Höchsten Character nach belieben beyzulegen. Wie sie aber, (pergit laudatus Auctor) durch ihren Schluß aufwärtige Puissancees nicht verbinden können, ihre Chefs davon zu agnosciren, so hätten sie * um regulierung des Ceremoniels ihre Ambassaden ausgesandt, und zwar zu erst nach den Höfen die der Christenheit höchste waren, und mit denen sie auch das meiste zu demelieren hatten, als mit Rom, wegen des neu angenommenen Christenthums, und mit dem Kaiser wegen der

Nachbarschaft. Non me penitet, singula hæc adnotasse; ut adpareat, opinionem nostratium, & quam nostram fecimus aliorum etiam luculento confirmari calculo.

(q) *Part. 2. Cap. 5. §. pag. 178. prope ad finem.*

§. 12.

Ex quibus vero omnibus conflatur, & efficitur id; quod in hac tractatione demonstrandum fuerat: nimirum firmam, & stabilem esse illorum sententiam qui originem dignitatis Regiæ, in Stephano consideratam, * soli Hungarorum Reipublicæ adscribunt, illam e diverso lubrico fundamento niti, quæ Majestati Imperiali eandem vindicat. Plura in præsentī non adjicio, neque mihi incumbere arbitror, ut iis quoque satisfaciam, qui hanc prærogativam * Romano Pontifici concedendam contendunt. Tam enim adcurate, tantoque ingenii acumine horum ab aliis (r) jam profligata sunt commenta, ut quod reponere quadam veritatis Specie possint illis relictum non esse existimem.

(r) Eminent hos inter Excellent. Ludovigius: quippe qui meo quidem iudicio Omnium pleniss-

nissime hac in re est versatus, neque solum *Capite quarto, dicti Tractatus*, ac imprimis in doctissimo suo libello, qui hunc præfert titulum, *Nenia Pontificis, de Jure Reges appellandi* generatim ostendit, potestatem Reges adpellandi Pontifici perperam vindicari, sed & quod ipsam in specie Hungariam attinet, gravibus evicit Argumentis, frustra sibi blandiri pontificios, quando * *Aurum Coronarium* cum Rege confundentes, Regalem Stephani primi dignitatem Curia Romanæ acceptam referunt. Legisse forte pœnitebit neminem, quæ *Capitis secundi §. 3. p. 70.* consignavit: non alii ergo inquit, quam *Reipublicæ Hungarorum regalem dignitatem Stephanum debuisse, clarum est.* Utinam & postea in hac perstitisset Sententia, nec unico Aventino contra tantos Auctores nimiam dedisset auctoritatem! Quod enim postea eidem Regi Pontifex Diadema miserit id propterea factum constat: quoniam Polonia Rex modo ab Ottone III. Imperatore coronatus, regium Insigne a Pontifice accipere recusaverat. Nam Papa, ne frustra fabricatus esse videretur eandem Stephano nostro legitur obtulisse. Atque adeo * intra Auri celati pretium sublitit omne, quod a Papæ donatum est: * quod cum regali honore, quem Stephanus, ut domestici Autores tradunt, ab Hungariæ ordinibus ante jam acceperat ratione admodum perversa a Scriptoribus confunditur. Toti tandem huic Controversiæ ita inponit finem: atque adeo habuit Stephanus, quod tribus diversis acce-

ptum ferret. Reipublicæ potestatem (adde & dignitatem) regalem: Romano Imperatori Regiam dignitatem: (vide tamen ea, quæ supra fusius deducta) summo autem Pontifici Romano * Aurei Diadematis pretium mihi videtur debuisse. Conferenda quoque sunt, quæ Neniæ Pontificalium Cap. 3. §. 8. p. 101. & seqq. disputavit, atque ita se habent: de Ungris alias Verboſiores sunt Pontificii Scriptores, nec dubitant Sera-phini Freitas, Bozius, Steuchus, Marcellus quin id Regnum Pontifici dignitatem suam debeat. Ut Petrus Ranzanus, & Joannes de Thurocz, accuratissimi Rerum Hungaricarum Scriptores observant, quod Ordines Hungarici Stephanum ante coronaverint, quam Africus cum Corona dedicata, atque a Pontifice Regi donata accesserit. Unde Pontifici * non aliud, præterquam Aurum Coronarium, ut vocant Romani acceptum, referendum est, cujuscumodi * ab aliis quoque doni loco exhiberi poterat. Loca adlegati cujusque Auctoris in notis subinde adpositis indigitavit, ad quas Lectorem remitto. Neque contemnenda fuerit Doctissimi Gudii Industria, quam in recensendis, & discutiendis Papatus Romani Argumentis omni candore adhibuit. Non describemus sinceram licet nulloque partium studio irretitam ejus mentem: ne limites instituti in ipso migrare videamur limite. Ea tamen plenius cognoscere qui desiderat memorati Libelli germanici Part. 1. Cap. 5. ejusque totam §. I. evolvat, ac desiderio suo omni ex parte satisfactum esse

se videbit. Reliquos ut minoris dignitatis,
& momenti facile nunc mittimus.

SUPERPONDIIUM DE FEUDIS HUNGARIÆ.

Feuda Hungariæ vetusta ejusdem fuerant indolis, quæ ab optimis feudalis juris interpretibus requiritur. Sed ita tamen successu temporum ea degenerarunt, ut hoc quidem tempore feudum in feudo vix liceat agnoscesse. Interim, & hoc apud omnes Jurium nostrorum apprime peritos expeditum est Hungariam in præsentī etiam maximam suam partem feudalem esse, quod omnes propemodum hujus Regni Tractus a Ministris publicis, aliisque Magnatibus, & Nobilibus possideantur ea quidem lege, ut si quis eorum hærede legitimo destituatur, ille super bonis suis possessionariis sine consensu Regio nec quidquam disponere possit, aut si quemquam eorum sine hæredibus

ma-

masculis decidere contigerit, Rex ipse sacratissimus eorum omnium successor existat, & quæ sunt reliqua. Conferatur *Verböczius in Opere Tripartito Juris Hungaricæ. Par. I. Tit. X & seqq.* & imprimis *toto Tit. XIII. & seqq.* Quod si vero pleniorē uberiorēque feudorum Hungariæ notitiā habere satagas, consule, quæso, modo laudatum *Werböczium*, consummatissimum Juris nostri consultum, cujus operis priores duæ partes, quantæ quantæ sunt, feudalis Juris placidis fere repletæ sunt. Nec tamen *feudi* vocem, ad feuda Hungariæ adplicatam, in toto ejus volumine quæstiveris. Hujus enim loco, si de re in feudum data sermo sit, *bonorum possessionariorum*, si vero ipse contractus feudalis indigitetur *Donationis Regiæ* vocabula usurpare consuevit. Stylo Curiae Hungaricæ ita hoc ferente. Observavit hoc jam olim suoque calculo comprobavit, *Daniel Klechius*, Hungarus, Juris quondam in hac salana cultor diligentissimus, quippe qui in *superpondio*, Dissertationi suæ de *Jure peregrinantium* sub Præsidio Petri MULLERI habitæ, ad-

adnexo fere in fine hanc in rem ita scriptum reliquit: *Donationes quoque Regales extraneis Conferri prohibitæ, sunt autem Donationes Regiæ Juris nostri vocabulo, * quæ LATIO FEUDA adpellantur.* Atque hinc tandem ratio patet, quare Germanis aliisque populis feuda Hungariæ hætenus penitus fuerint ignota: tametsi vix videatur opinabile, ex tot schedulis *Werböczii* Lectoribus hoc animadvertisse neminem. Sed de his alibi, ubi bono cum DEO *Institutiones Feudales, ex Jure Hungarico depromptas*, conscribere visum fuerit, pluribus, & ex instituto disputabimus.

APPENDIX

A D

BIBLIOTHECAM

JURISCONSULTORUM HUNGARIÆ.

POSTHUMA MEMORIA DANIELIS LEHOCZKY JURISCONSULTI.

rtus est Daniel Lehoczkius Bisz-
tricskæ, in Provincia Thuroczen-
si fertilissima Virorum illustri-
um Patria (a) III. Non. Jan. anno labentis
Sæ-

(a) Inter hos VComites Cottus Thurocziensis
erant Valentinus An. 1560. & Georgius ab An.
1696. usque 1705. ita & Emericus Anno 1712.
omnes Lehotzky de quibus plura Matthias Be-
lius in *notitia Hungariæ* Tom. 2. p. 311. sedet
Andr. Smal in *suo M. S. Syllabo litteratorum Thu-
rocziensium*, pag. 2. & seqq. qui ex insigni viri li-
teratissimi Mich, Instititoris æque Thuroczen-
sis nunc hic Posonii Augustanæ Confess. Ministri
Bibliotheca in usus mihi contigit, Comita-
tum Viris clavis abundasse testatur. Ditio
Thurocziensis inquit, a natura ætioribus Li-
mitibus conclusa vix alendis populosis hominibus sufficit
plebejis juxta, ac nobilibus, hi a vulgo distingui cupiunt,
hinc

Sæculi tertio utrumque genus nactus est clarissimum. Nam per Matrem Sophiam, in-

hinc a Literis vitæ Præsidia consequantur: & viri maximi evadunt. Ita ex Sago Togaque Illustri Revaïorum Gente celebres erant Franciscus, & Petrus de Reva, ille post fata Nicolai Thuroczy supremus Comes 1532. mortuus. Ille vero æque supremus Comes & S. Coronæ Duum-Vir, 7. Centuriis Res Hungaricas per Acad. Claudiopolit. An. 1745. occasione disputationis C. Francisci Kálnóki continuatis illustravit; Insignem ejus litteraturam & doctrinam binæ ejus orationes quarum altera præsentè Duce Brunsvicensi in Academia Argentoratenfi dicta, & per Mich. Juny An. 1592. vulgata est, alia de Præcedentia Aucupii & Venationis contra Sigismund. Balassa pro armis reque militari, & de mutatione Legum differentem, dictæ testantur. Parentarunt eidem Raphael & Daniel Hrabetzy, qui posterior senioris Francisci Revay Secretarius, eundem S. Coronam Ecsedini captivam inita cum Bethlemio pace, Trenschi-num deduxisse, ibique 1622. mortuum esse refert. *Petrus II. de Reva* in partem felicitatis suæ referebat, quod extra Regnum Reni Carolo militans, tumultuantes Hungaros non viderit. Hæc fidelitas in Reges hoc meruit, ut Supremorum Comitum Dignitatem Reges Illustri huic genti propriam esse voluerint. De Hadikiana

inclytam Plathiorum Domum consanguinitate attingebat: Pater autem filio Cognominis ex ea Familia ortum traxit, quæ
jam

na Familia Tot prona oriunda, loquitur nobis tacentibus Hadikianum nomen. *Joannes Thuroczius*, qui An. 1490. inclaruit, opusque Hist. de Regibus Hungaricis alias notissimum scripsit. De *Martino* quoque *Rakon*, inde *Rakovszky* constat eundem librum de Magistratu Politico elegantibus versibus scripsisse & *Zacharia Robosnik* Eppo Tinnienensi post Nitriensi æque Thuroczienfi *Mossov*ia nato, & ideo *Moskotzy* dicto, alias Legum Hungaricar. cum Rubricis 1584. præcipuo Compilatori inscripsisse. Vid. *Eppum Strig.* p. 180. *Georg. Draskotzy* per Pro-Regem *Draskovics* Anno 1662. Commissarius Regius constitutus: Notarius in Cottu. *Hagava* Comes multis annis Comitatus *Marm.* usiensis. *Paulus Okolitsány* maximus Jurisconsultus, de quo Comment. *Joniana* per nos præmissa: de filio ejus meminit A. 1715. ar. 46. qui Anno 1715. Commissarius delectus, in filiabus ex *Susanna Raksáni* natis & *Michaeli Révai* ac *Ladislao Janoky* elocatis deficit *Samuel Draskoczy* Cttis *Koháry* in Dominio *Murány* & *Baloghi* per Annos 36. Præfectus, & Affessor Comit. *Gömörien*sis. *Matthias Bodo C. Andrez*, *Koháry Dny Morány* & *Balogh* Ord. Fisca-

jam a Bela IV. Nobilium Prærogativis insignita, & a multis quos Hungariæ dedit Viris, celebrata (b) fuit. Pater inquam nostri Danielis, institutus pro ratio-

Fiscalis, qui inter cætera scripsit Jurisprudentiam criminalem in fol. Nostrum *Danielem Lehotzky* appellat idem *Smal* in l. c. eruditione, meritis & pietate insignem. Inde quoque originem ducit, Consiliarius & jubilatus Adfessor *Beniczky* alter Adfessor *Samuel Benitzky*, Consiliarius quondam *Gabriel Bronay*, cujus filii B. *Ladislau*, Cons. Jnt. & Com. Reg. ac *Gabriel*, sup. District. literarii, *Posoniensis* Director, & *Academiæ Regiæ* Præses laude mea majores. *Collonellus Draskoczy*, *Alexander Jeszzenzky* VComes *Tolnensis* optime de ea Provincia meritis. Advocati celebres *Alexander Ilgo*, *Georgius Lehotzky*, *Sigismundus Raksány*, *Gabriel Gocsecz de Tarnó*, postremus hic in lucem publicam emisit Librum, sub titulo *Systema Præxis Criminalis Hungariæ* *Claudiopoli* Typis Soc. Jesu excusum 1763. prius nempe Anno 1745. Proceribus, & Statibus Regni Hungariæ dedicatum, cum eleganti ad eosdem Præfatione.

(b) Communi, eaque vetusta Traditione constat *Belæ IV* tempore duos ex *Lehotzkianis*

tione temporum egregiis disciplinis publica est amplexus, gessitque curam, & inspectionem Fundorum, & proventuum Regionum in Dominiis Lipto, Ujvár, & Hra-

ad vigilias constitutos, alterum hosti aditum, alterum vincula dedisse, quare Bela Rex familiam Lehoczkianam in numerum Regni Nobilium referens Gruem vigilantiae, et Cancrum infidelitatis signum Insigni Lehotzkiano contulit. Ceterum aliis indubitatis monumentis constat inclytam hanc Domum sane in Hungaria pervetustam nobilitari semper decore fuisse, unum ex multis hic subijcimus.

Nos Universitas Prælatorum Magnatum, & Nobilium Comitatus Thurocziensis damus pro memoria: Quod nobis occasione sub Termino Generalis Congregationis nostræ die & Anno datarum præsentium hic in Oppido Szent-Márton loco alias solito pro pertractandis & concludendis præprimis S. C. R. & A. Majestatis servitium concomitanter Comitatus istius nostri Publicum bonum respicientibus negotiis Congregatis, & insimul confidentibus Egregii Domini *Alexander Lehoczky* de Kis Rákó, & in Bisztricska, alias Tabulæ nostræ Judiciariæ Assessor & Cassæ contributionalis Perceptor, ac alter *Gaspar Lehoczky* de præfata Kis Rákó nostram

Hradek: atque etiam cum Provinciali
I. Comitatus Turoczienfis Magistratu,
tanquam Pars confidebat. Sed publicis
& alienis intentum, domi fortuna defe-
ruit, & per arrugas Boesenses unde
opes spectabat, ad paupertatem redegit,

S 2

ea-

stram personaliter exurgendo in praesentiam
praesentaverunt, & scriptis nobis exhibuerunt
Familiae suae Genealogicam codefcentiam
hoc modo deductam:

Georgius, qui

2. Mattheum, qui

3. Ladislaum,
qui

&

6. Georgium,
qui

4. Georgium, qui

7. Ladislaum, qui

5. Franciscum, Georgium
Ladislaum, Danielem
qui

8. Danielem, qui

Martinum Generalem.

Ladislaum,
Georgium,
qui

Andream

Emericum,
qui

Danielem,

Danielem
Posoninsensem.

Alexandrum

Pe-

eatenus benigna , quod paupertati diu
superstitem non reliquerit. Daniel super-
stes Patri , hac fortunæ iniquitate non fra-
ctus sed erectus fuit , agitavitque secum
et ipso serio de comparandis iis præfidiis ,
quibus universi , qui ad honores quon-
dam adspirant nituntur. Itaque omnibus
illis artibus , & scientiis , quæ ea tempe-
sta-

Petendo debita cum Instantia eandem Ge-
nealogiam in forma Testimonialium pro futura
Cautela suorum Congenerationalium , sed præ-
cipue illorum , qui de Familia sua extra Gremi-
um Comitatus istius in aliis remotioribus locis
suas fixissent residentias , ut de illorum quo-
que nobilitari prosapia , & possessione Hæredi-
taria avitica , illis , quorum interesset futuris
temporibus constare posset extradari. Cum
autem id nobis notissimum esset , Prothocolla-
que nostra testarentur familiam condam Domi-
norum *Lehoczky* veros , & indubitatos Nobiles
esse bonaque Possessionaria hæreditaria in Gre-
mio Comitatus istius nostri in Possessionibus
attacta Kis Rákó , Bisztricska , & Tarno a Di-
vis condam Regibus Regni istius collata habe-
re & actu ipso possidere , medioque tempore
pro diversitate occasionum intra hunc quoque

state publice per Hungariam docebantur, excolendum se tradidit. Sic excultus primam industriæ, scientiæque suæ operam Szalaio, & Tarczalio agentibus aulicis Viennæ collocavit, a quibus post biennium inter faustas uberioris fortunæ comprecationes dimissus domum paternam revisit, et ignotus licet matri lachrimis, & pietate se filium prodidit dum maternam paupertatem ære Viennæ comparato largissime levavit,

S 3

E pa-

Comitatum, nostrum Thurocziensem de familia eadem commembra idonea & proficua, officiis VComitum Judicum Nob. Tabulæ Judiciariæ Assessorum Notariorum, & Perceptorum laudabiliter functos fuisse, fungique etiam de præsenti, sed et productis coram nobis authenticis Documentis & signanter B. M. Virginis de Thurocz conventus Annorum 1512, 1520. & Comitatu autem isto nostro in Annis 1575, 1628, 1665, 1691, ac 1723. emanatis deductionem illam Genealogicam ita, prout exposita esset vere, & genuine subsistere comprobassent, legitimassentque *Danielem*que illum *Leboczky* pro nunc in L. R. Civitate Posoniensi mansionem suam habentem filium *Danielis* filii sub
Nro.

E paternis laribus sensim ut in lucem emergeret, primum Ladislao Schlosberg Vice Comitis munere in Provincia Posonienfi fulgenti a manibus fuit: mox in partem laborum a *Steph. Zsitskovszky* Fiscale Regio vocatus plures Fisco Causas tum Tyrnaviæ, tum in diversis Comitatibus felici exitu vindicavit; quo labore demum perfecit, ut in *Gabrielis, Pronai & Joannis Bo-*

Nro. 9. expositi *Andreae* filii alterius *Danieli, Martinum*, porro Augustissimi condam Imperatoris, & Regis *Josephi* campi Generalem uniusque Regiminis Hungaricæ Nationis equestris ordinis Colonellum filium *Ladislai* illius sub Nro. 5. denotati filii *Georgii* adeoque suos veros legitimos & indubitatos Condivisionales fuisse, & esse &c. datum ex Generali Congregatione nostra in Oppido Sz. Márton die 9. Mensis Junii Anno 1751. celebrato (LS.)

Lecta & extradata per Juratum
ejusdem Comitatus Notarium
Alexandr. Beniczky mp.

Ex his ea etiam manifeste produntur, quod *Lehoczky* præclaris semper muneribus tam domi in Provincia Thurocziensi, quam alibi in Hungaria perfuncti fuerant deinde, quod non Toga
so-

Bohus viroꝝ, a scientia Juris celebratissimorum notitiam veniret, quibus ut ipse confitetur adjuvantibus, & operam Danielis ubique collaudantibus, cum famam opere comprobasset, Tyrnaviæ, Ginsii & mox Pestini clarus evalit; certe Pestini, cum in quadam appellata, ut dicimus causa responsa ejus semel, ac iterum examinarentur, & gravissimis eadem nixa fundamentis invenirentur, *Baro Grafalkovics* tunc Personalis indagato

S 4

pri-

solum, sed sago quoque insignia merita Familiæ suæ comparaverint de *Martino Lehoczky* qui martia sua virtute nixus per omnes militiæ gradus ad militarem usque Tribunatum provectus est, hæc habet in MS. sua Hungariæ Historia *GABRIEL KOLINOVICS* Senquiczensis. Exeunte Aprili 1704, *Paulus Deakus* sub vellitatione baud procul villa franea in Pedemontio a Gallis capitur, eorumque servitium militare suscipit, *Martinus* autem *Lehoczkus* Chiliarcha, & *Petrus* Centurio Hungarorum circa nigram silvam in Germania XV. Bavaricos mulos cum secretis scriptis, pratio-
sissima Electoris veste, argenteo alioque non exigui valoris adparatu feliciter capiunt, Lib. 2. pag. 35. Et Lib. X. pag. 273. 1712. Viennæ incertum qua
de

prius Danielis nomine palam edixit *Advocatum hunc sibi quidem ignotum, mereri ut inter nos esset*, quibus auditis animatus, maxime ut hortantibus amicis obsequeretur cumprimum potuit relicto Tyrnaviensi foro, Pestinum locum ingenio

de Causa Monomachia concurrunt bini Proceres Ungari Mart. Lehoczkus & Mich. Perenius, qui licet tot vitæ pericula Gallico per Imperium bello salvitransiissent, ille tamen in pace occumbit, relicta Susanna vidua, e claro Jokaïorum sanguine spectatæ formæ muliere duabusque filiabus alter vero e latibulis, inque vitæ admittendæ metu se abdiderat, Cesari pro indulta venia grates repensum prodiens insuper una legione ungarica contra Gallos ducenda donatur &c. Per uxorem Jokianam, de qua documentum paulo ante recitatum meminit, nobilissimis in Hungaria familiis innexi sunt Lehotzkiani, ex ea enim suscepit Generalis Lehotzkus duas filias, quarum altera Spillenbergio ad Scepusium, altera primum Baroni Mitrovsky Brünam, dein Comiti Zrini in Connubium locata fuit, ex Mitrovskyio ortum nacta filia primum Generali Vallis, deinde Comiti Althan, denique Principi cuidam in Hispaniam nuptui fuit tradita.

nio & industriæ suæ accommodatissimum sese contulit, ibique breve intra tempus **D**iligentia, ac **L**abore (c) eo evasit, ut clarissima in luce collocaretur. Illicet omnes eo Advocato uti optare, eum præcipui utriusque status Magnates, eum Prælati, Nobilesque, Divites, æque ac pauperes in gravioribus, atque intricatioribus Causis Advocatum adhibebant (d) nec ita tamen totum se commentationibus Causarum dediderat, ut non & alia negotia, publica honorificentissime sustineret, nam Thuroczienfibus, & Békésienfibus Comitatum Conventibus quæ Assessor aderat, & in publicis Regni Comitibus Anno 1741. Baronum Revai Anno 1751. Provinciæ Békésienfis Anno 1764. Comitibus Generalis *Merei* & Comitibus *Johannis Nepomuceni Kohári* personam su-

S 5

sti-

(c) Hoc, dum vixit, Symbolo utebatur, eo maxime, quod primæ literæ Symboli primas utriusque ejus nominis literas exprimerent.

(d) Primas Archi Episcopus Princeps *Franciscus Barkoczy* 5. Decembris 1763. formalia scripsit: *Memor utilium servitiorum, quæ Dominatio ve-*

sua

stinebat, semel etiam atque iterum in persona filii Andreæ ad superiorum Tabulam Magnatum delegatus, teste publico Diario Prothonotariali Nedeczdiapo dd. 9. Aug.

Hos inter honores, pauperum Causas minime neglexit, etenim *Ladislaum Tisza* ad probrosam usque paupertatem redactum in revindicandis a Domino Ducis Mutinensis pagis ita juvit, ut qui Pestinum ad agendam Causam albis pedibus venerat inde alba sexiga ad suos reverterit, familiamque suam amplissime locupletavit, ad hæc pauperum dona Caseolos in pretiosorum munerum loco ponebat, fassus labores, quos pauperibus ju-

stra in munere Advocatiæ mihi e multis de Clero Hungariæ diligenter impendit cuperem sane ut Dominatio vestra & vivens & moriens particeps sit gratiarum, quæ ex dispensatione sacri mei Officii proficisci possunt.

Comes Episcopus Jaurinensis *Zychi* scripsit: Ego sicut hætenus, ita & nunc maximam post Deum in nota Perillustri Dominationis vestræ dexteritate & prudentia pono fiduciam. Idem alibi: Inter omnes causas meas maxime momentosam, atque ideo defensionem

juvandis gratuito collocabat, felici aliarum quoque Causarum exitu, & locuplete mercede amplissime fuisse remuneratus, fractus subinde tot susceptorum negotiorum oneribus Pestinum juxta, & advocati munus Anno 1764. deseruit, desiderium ejus permulti ægre ferebant, in reliquis Comes *Emericus de Battány* unus Judicum subinde Tabulæ Septem viralis delegatus Præses eum ad Stationem continuandam Literis Anno 1763. exaratis ita animabat: *Pro optimo meo erga Perillustrem Dominationem vestram animo ingenue fateor, dolori mihi fuisse ex Epistola sua intelligere, quod ingruentibus morbis suis de Jubilatione sua impensius meditari velit quod tanto minus futurum spero,*
quo

nem ex parte mei nulli consultius quam prætitulata Dominationi vestræ deferendam esse judico.

V. Capitem Veradiense scripsit eidem: Non solum ex boni nominis honestæque existimationis communi rumore, sed etiam ex fide digna certarum Commembrorum nostrorum ac Plenipotentiarîi relatione idoneitatem, qua conspicuam, antelatum Dominationem vestram comperissemus ante aliorum dotes præeligen-
præ-

quo plus operam suam Publico multum necessariam esse novi: qui firmam, & vegetam sanitatem Perill. Dominat. vestræ animatus precor, & distincta cum æstimatione maneo, &c. Cui ipse, Egregium esse rescribit suam fragilitatem agnoscere, & ultro etiam negotia deponere antequam mors eripiat, ne dicar mihi ignotus obiisse, qui vixi notus plurimis. Si enim negotia homini valedicere debent, facius est mihi illis valedicere, ætatisque contemptui me subducere, meque ad Contemplationem rerum Divinarum a curis mundanis traducere. Ita animatus Pofonium se contulit, & licet otio suo ded-

presentibus honorifice requirendam esse duximus. Assistentiam, quam aliis causantibus præbere solita fuisset nobis quoque offerre velit.

Venerabile Capitulum Scepusiense: Justissimam Causam nostram experto Peril. Dom. vestræ Zelo, iterum iterumque quam impensissime commendamus.

Episcopus Scepusiensis ZBISKÓ: Ceterum Perillustrem Domin. vestram impense oro, ne causam hanc deferat, faciet spero istud in grotiam mei Lehoczkus nunquam non meus, quem ego sincere semper & dilexi, & æstimavi Servus ex Corde affectus.

Epi-

ditus multum, tamen negotiosam per intervalla temporum dixit vitam re, opere, studio, Consiliis de Jure responsis, omnium magnorum per æque, ac humilium votis velificans.

Hactenus de muneribus *Danielis*, cuius si privatam & ab officiis publicis remotam vitam spectaverimus, multarum in ea atque præclarissimarum virtutum vestigia expressa legemus: erat quippe æconomus industrius, Pater egregius, hærus perfacilis neque quidquam rei familiari detri-

men-

Episcopus Nitriensis GUSZTINYI: Dignetur pro sua perpetua erga me bonitate & humanitate rem hanc totam expendere, res est momenti majoris, iterum rogo, quod peto facere dignetur.

Comes DÖRY: Fiducia illa quam in integritate prætitulata Dominationis vestræ posui, quam in eadem æstimare debeo ac erga me Amicitia, quam abunde expertus sum scadent mihi, imo me cogunt, ut ratione &c. in prætitulata Dominatione vestra omnem meam fiduciam collocavi, Domine non dimittam te donec &c. quia satis erit Lebockium &c.

menti alicunde importaretur cavit sedulo, eam fundis Posonienſibus atque domo urbica exauxit Aviticos autem fundos Provinciæ Thuroczienſis egregie excultos poſteris reliquit, quas curas, ut ſociatis viribus facilius exequeretur Uxorem ſociam curarum, futuram elegit ſibi filiam *Michaëlis Mikos* viri apud Poſonienſes Conſularis de ærario Regio imprimis meriti, prius plurium Dominiorum Fiſcalis cui magnum Decus duo ex fratre
Ne-

Comes EMERICUS de BATYÁNY 1746 *Commendo requiſitionum mearum memoriam, augendamque ſibi eam, quæ merita expoſcunt eximia æſtimationem &c.*

Comes ADAMUS de BATYÁNY 1755 *Rependo grates ſuper iterata conteſtata ſincera ſollicitudine Negotiorum me tangentium, quam ex litteris ad me datis proſecto cum magna conſolatione percepi &c. recurrit aliud iterato Negotium, in quo Conſilium Perilluſtris Dominationis veſtræ imploro &c.*

Comes LEOPOLDUS PÁLFI 1757. *Házamnál a' Fámiliával kegyelmed által léendő folytatás véget meg-egyeztünk vala &c. a' kívül igéreti ſzerént tartoznék Kegyelmed a' fámiliának &c. tsak úgy*

Nepotes addiderunt, quippe *Michaël Mikos* Referendarius, alter *Ginſii* ad Districtu-alem Tabulam Adſeſſor muneris ſui egregia cum laude ſatagunt, ex hac conjunge Daniel duas virilis, tertiam feminei ſexus ſuſtulit ſobolem, alter filiorum *Andreæ*, paulo alteri nomen obtigit, prior *Andreas* ſcilicet, optimam in teneris naſtus Inſtitutionem, præclara patris veſtigia premendi certus, cum *Aſtraeæ* ſe potiffimum devoviſſet, præclarum inter *Juriſconſultos* obtinuit locum, ivitque conſtanter de nobiliſſimis *Hungariæ Familiis Ginſii & Peſtini* bene mereri, nam & *Comitis Adami de Bat-tyány* Thavernici, & *Inclytæ Balaffiorum* Gen-

úgy tartóztassa tovább-is magát, a' mint beſzélge-téünk' közben az igéret tartóztattya &c. Peſtrül Ke-gyelmedet ſzerentſéſſen viſzſza térítvén azonnal hoz-zám magát alázza-meg, még többet beſzéllek.

BARO LAURENTIUS RÉVAI ſupremus Comes Comitatus Thurócienſis: Kire való nézve ezen Vármegyét kegyelmednek ſpecialiter recommendálván kérem nagy beſiülettel, és köteleſséggel méltóztatſék maga bölts Cooperatiója által in locis debitis pár-tyát fogni, &c.

Co-

Gentis & ad excellam Curiam Regiam in Causis Nobilium pauperum Fiscalem egit, & quamvis bis voto Exc. Dicasteriorum pro Fiscali Regio delectus, pertinacem eatenus expertus sit Fortunam, mira tamen Constantia quartum supra vigesimum Annum exegit in negotiis Judiciariis, Adseffor primum Inclytorum Comitatum Thurocz & Abaujvár, deinde ad Tabulam districtualem Tyrnaviensem, ad Consil. & Assessoris Honorem, æstimante cumulata merita viri præstantissimi Augusto JOSEPHO II. Huugariæ Rege Apostolico Profectus nobilissimarum familiarum pars effici meruit. Nactus erat Socerum ab Anno 1769. Joannem Ma-

Comes Camerae Præses GRASALKOVITS Director Úr' absentiájára való nézve bizodalmassan kívántam requirálni, ne terbelteffék a' Fiskus' nével &c. Item azon időre számot tartván vélemlé-jönni magát reszolválná kegyelmed, vagyok is oly reménséggel &c. Téendő jó akaratyát mindenkor recognoskálni kívánván. &c.

Comes EMERICUS ESZTERHÁZI M. Personá-
tis Úrnak &c. minémű válaszáat vettem, és ugyan
tel-

Mázary de N. Réth & Hernáth Kérés
Curial. Advocatum & Principis Trautson
in Dominiis nunc Cameralibus Régecz,
& S. Patak Plenipotentiarium, Comitatum
Sáros, Abaujvár & Zemplén Affessorum,
prius Eperiesini de Caulis Fisci Regis in-
signiter meritum, socrum vero filiam
Colonelli Andreæ Desöffy de Csernek.
(a) Alter Filius Paulus post plures publi-
cos exantlatos & Comitatus Thuroczienfis
Causa susceptos labores votis communi-
bus ordinarii Notarii Munus magna cum
adcuratione exequitur, Filia Catharina
Andreæ Just de Nezpál pluribus annis
Tyrnaviæ Advocato Comitatum Thurocz
& Ni-

*tellyes bizodalommal vagyok &c. Nem-is bíznám
további folytatását öremest másra.*

Comes DANIEL ESZTERHÁZY Hála adó
szívvvel azt meg-jutalmazni el-nem mulattya az Er-
déli Cancellarius. &c.

Baro DUYARDIN. *Antiqua fiducia negotium suam
Celsitudinem tangens recomendo. &c.*

(a). Erat hic fraterno sanguine junctus Comiti
Josepho Desöffy Generali Campi Mareschalli

& Nitra Adfessori Fratri moderni Confiliarii & VComitis Comitatus Thuroczienfis in matrimonium obtigit.

Prolium harum institutioni pater Daniel, quod publicis negotiis supererat tempus eo cum fructu impendebat, ut ipse etiam per Patriæ virtutis vestigia labore & diligentia ad præmia laborum nitendum sibi, contendendumque esse proponerent. Lenimenta curarum pauca adhibebat. Si quod, ut inter homines interdum tædium laboris obvenisset, illud levabat Poëtis interdum legendis, & Versibus condendis certus ipsa varietate laborum tædium constantium laborum ut-
cunque tolli. hoc ex reliquis ejus desumptum est versibus:

Discamus Domino soli confidere, nostra
In manibus Domini spesque salusque
fita est.

Nec

Locumtenenti, & Regiminis Equestris Hungarici
commendanti cujus familiæ Insignibus in per-
petuum Regiæ Gratiæ monumentum erga Joan-
nem

Nec confundetur, quicumque locaverit
omnem

In Domino solo, spemque fidemque
suam.

Sed velut ille suo, qui stat bene fidus
in armis

Egregius miles, robore tutus erit.

Hæc tamen succisivis solummodo horulis: nam principem semper commentationi causarum locabat operam. De his, earumque agendarum modo plura ipse scripsit, & exemplis firmavit; præclarum sui ingenii & Industriæ documentum, juxta & posteris incitamentum relinquens. Cynosuram quoque legum scripserat, quam alii iterum atque iterum transcribendo cumulationem reddiderunt.

Super hæc ornamenta ingens virtutum Pompa animum ejus decorabat: vitæ integritate, morum & animi candore,

T 2

at-

nem Magistrum Curiae Regiae, & Consiliarium alium vero Cubicularium Regium & Provinciae Posseganæ supremum Comitem Aquila ex Insignibus Regiis deprompta per privilegium An.

1525.

atque mansuetudinis laude imprimis floruit: constantia autem tanta fuit, quanta gravissimum virum decebat, ut de sententia, nisi in melius, nunquam dimoveretur. De aliis modeste honorificeque loqui tum ipse amabat, tum ut alii sine contumelia de aliis sermonem fererent, adnitebatur: nec vero suspicionibus locum facile in animo reliquit, ad viri boni officia pertinere ratus, ut nemo, ne cogitatis quidem, lædatur. Inter hæc nihilominus sic veri erat Studiosus, ut si quos ab iusti & decori officio palam discedere non videre non potuit, haud alienum a se arbitraretur in devia delapso rectam semitam ostendere. Credere & non credere juxta periculosum arbitratus maturo iudicio, quorum consiliis standum esset, pensabat. Eapropter, quos in Principio rerum suarum inimicos sibi fuisse experie-

1525 addita fuit, quæ sua merita eo etiam abundantius auxit, quod Bello Borussico An. 1743. ex familia sua duos Generales duos & viginti Præfectos, ex quibus sub menibus Pragæ novem

riebatur, eos, si etiam rerum cursu fluente gratiam & opem offerrent, tanquam ad amicitiam parum validos spectabat. Nec etiam adversariorum suorum gratiam sollicitè aucupabatur, satis superque suæ virtutis conscius, quæ ab inimicis premi, nunquam opprimi posset. Fuit denique, ut jam summatim complectar omnia: Viti-
tiorum Cato, virtutum Aticus, satisque scite Cornelius Nepos in Atico C. 15. ipsum Danielelem nobis expressit, quos eo remittimus, si quos ejus noscendi uberior cura inces-
serit.

Corpus ipsum quod concernit, gracile magis quam robustum a natura ei obtigit: Capillus crispo, quam fluenti similior, erectum collum, oculi palpebræ, nasus aliquanto grandiora. Modesto vestimenti genere, quod oleaginum colorem referebat, semper usus. Hac etiam re satis superque constantiam suam pro-

T 3

di-

vem gloriosam mortem oppetierunt produxerit, ex hisque & aliis motivis dignitate Comitum condecoratus est, testante Diplomate Regio.

didit. Una in hac rerum omnium constantia valetudinis constantia non semper ei aderat. Nam noctibus in partem laborum advocatis natura adeoque ipsa debilitata cum hæmorrhoidibus conflictari cœpit in hydropem sensim abeuntibus. Inde vitæ occasus, quam in caræ conjugis & filii præsentia sic clausit, ut omnibus quidem flebilis, sed nulli quam suis flebilior occideret; desiderium autem sui omnibus æquale relinqueret. Compositus inter suorum lacrimas, & magnifico funere elatus, posteaquam veris laudibus enumeratis in exemplum posterorum propositus viva oratoris voce fuisset illatus cryptæ, prius Prileszkianæ & clausus est marmore; cui appositum est Epitaphium sequens: per filium ejus *Andream Lehoczky*.

D. O. M. S.

PRO HOSPITALITATE:

PRILESZKIO MORIBUNDO PRÆSTITA

Recepit hic Hospitium

Nob. D. Daniel Lehoczky de eadem

Incl. Comit. Thurocz Assessor

Ex-

Excell. DD. CC. Georgii ab Erdöd Jud. Cur.

Regiæ, & Filii Joan. Erdöd Camerae
Hung. Præsidis

Compl. it. Episc. Cap. ac Incl. Fam. Caus.
Direct. & Advocat.

Dexteritate & Laboris Constantia ce-
lebris

Sic Deo semper deditus, quasi omni die
moriturus

Verus Paterfamilias

De Cognatis Munificentia

De omnibus Veritatis Candore & Offi-
ciositate

De seipso intemeratæ Conscientiæ Custodia
meritissimus

mortalitati exemptus est

A. R. S. M. DCC. LXXIX. die XXV. Martii

Ætatis suæ LXXVII.

Vivat apud vivos ejus post funera Virtus!

Molliter ossa cubent dum bona facta mi-
cant,

Maiores Vt occiderentur soli, est post fune-
ra Viri.

